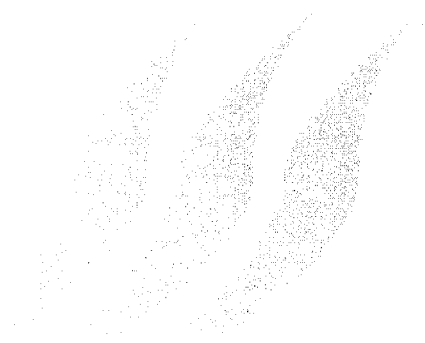

CENA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

FINANSIJSKI PLAN
AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO
ZA 2025. GODINU

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Ulica Matije Gupca 11A/1B
51000 Ploče-Zemlja, CENA GORA
www.cena.gov

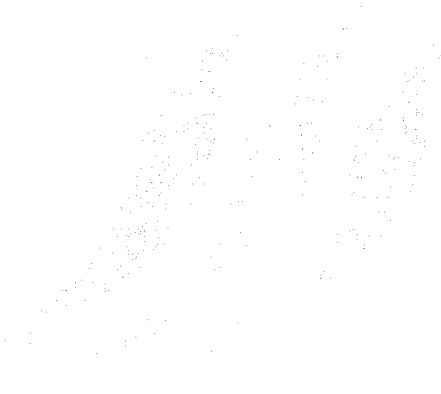
Telefon: 052 20 625 57
Faks: 052 20 625 57
E-mail: gov@con.me

CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Finansijski plan za 2025. godinu

Podgorica, decembar 2024. godine

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

JOSIPA BROZA TPA 45
BEOGRAD, BEOGRAD
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

~ 2 ~

Tel: +382 20 623 534
Fax: +382 20 623 517
E-mail: info@azcv.gov.me

UVOD

Polazni i pravni osnov za izradu Finansijskog plana Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu predstavlja Zakon o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20) u kojem je, odredbom člana 10 stav 2, propisano da Finansijski plan Agencije, godišnji izvještaj o radu i finansijski izvještaj Agencije usvaja Vlada, na predlog Savjeta. U tom smislu odredbom člana 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisana je nadležnost Agencije, koja je u odnosu na raniju zakonom propisanu djelatnost Agencije, značajno proširena. Najznačajnija novina propisana zakonom je prenošenje javnih ovlašćenja Agenciji u pogledu vršenja inspeksijskog nadzora i donošenja akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma (*European Common Aviation Area Agreement*), drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a (*International Civil Aviation Organization – ICAO*), ECAC-a (*European Civil Aviation Conference – ECAC*), EASA-e (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*) i EUROCONTROL-a (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*), koji se, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“.

Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu sadrži pregled planiranih prihoda i rashoda za 2025. godinu i baziran je na pokazateljima poslovanja u 2024. godini i realno očekivanim prihodima i rashodima u 2025. godini.

I Planirani prihodi Agencije za 2025. godinu će se ostvariti kroz izvore finansiranja utvrđene članom 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da se sredstva za rad Agencije obezbjeđuju iz:

- 1) naknada za izdavanje licenci, sertifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom
- 2) dijela rutne i terminalne naknade iz člana 112 stav 5 ovog zakona;
- 3) dijela naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
- 4) dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
- 5) drugih izvora u skladu sa zakonom.

II Planirani rashodi utvrđeni su na osnovu ostvarenih rashoda u tekućoj godini kao i realno očekivanih rashoda u 2025. godini i čine ih:

- 1) Bruto zarade zaposlenih;
- 2) Ostala primanja i naknade;
- 3) Službena putovanja;
- 4) Rashodi za energiju
- 5) Rashodi za materijal i usluge;
- 6) Troškovi održavanja osnovnih sredstava;
- 7) Ostali poslovni rashodi;
- 8) Amortizacija.

III Plan Investicija za 2025. godinu planiran je u iznosu od 1.687.445,48 eura a njegovu osnovu predstavlja i dio nerealizovanog plana investicija za 2024. godinu. Shodno tome a u skladu sa zakonskim propisima i procedurama javnih nabavki, Agencija će donijeti Plan javnih nabavki za 2025. godinu, čiji će sastavni dio biti planirane investicije za 2025. godinu.

Planirani prihodi i rashodi u funkciji su ostvarivanja godišnjeg programa rada i razvoja Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu. Imajući u vidu da je vazdušni saobraćaj jedan od esencijalnih elemenata ekonomskih i društvenih aktivnosti države, Agencija kroz svoju nadležnost treba da obezbijedi nesmetano finansiranje poslovanja u narednoj 2025. godini. Glavni cilj ovog dokumenta je da se što realnije prikažu potraživanja i obaveze za poslovnu 2025. godinu.

U tabelama u nastavku, prikazani su planirani prihodi i rashodi Agencije za 2025. godinu, planirani, prije svega, na osnovu procjena EUROCONTROL-a za avio saobraćaj u narednom periodu.

I. PLAN PRIHODA

Planirani prihodi Agencije za 2025. godinu iznose 7.337.000,00 eura.

Planirani prihodi za 2025. godinu povećani su u odnosu na planirane prihode iz 2024. godine za oko 9%. Plan prihoda Agencije za 2025. godinu utvrđen je shodno članu 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju, gdje su utvrđeni izvori finansiranja Agencije i načina obračuna pojedinih naknada, a to su:

- rutne naknade;
- terminalne naknade;
- naknada za izdavanje licenci, certifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom;
- naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
- naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
- naknade iz drugih izvora u skladu sa Zakonom.

I.1. Rutne naknade

U skladu sa članom 13 stav 1 tačka 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“ br. 30/12, 30/17 i 82/20) sredstva za rad Agencije za civilno vazduhoplovstvo obezbjeđuju se dijelom iz rutnih naknada po osnovu međunarodnih ugovora, na koje pružaoci usluga u vazdušnoj plovidbi i vazduhoplovne vlasti država imaju pravo, a koje plaćaju korisnici usluga u vazdušnoj plovidbi u vazdušnom prostoru Crne Gore i Republike Srbije, odnosno u vazdušnom prostoru oblasti informisanja u Beogradu (FIR/UIR Beograd), odnosno u zajedničkoj zoni naplate „Srbija-Crna Gora-KFOR“ („Serbia-Montenegro-KFOR“).

Međunarodni ratifikovani ugovori i multilateralni sporazumi koji su ratifikacijom postali sastavni dio pravnog poretka Crne Gore i neposredno se primjenjuju su: Konvencija o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (tzv. Čikaška konvencija) („Službeni list FNRJ“ – Međunarodni ugovori, broj 03/54), Multilateralni sporazum o uspostavljanju Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum) („Službeni list CG“, broj 62/07 i "Službeni list CG

– Međunarodni ugovori", broj 01/11), Međunarodna konvencija o saradnji u oblasti sigurnosti vazdušne plovidbe (EUROCONTROL Konvencija) ("Službeni list SCG" – Međunarodni ugovori, br. 18/04, 19/04 i 04/05), Multilateralni sporazum o rutnim naknadama ("Službeni list SCG" – Međunarodni ugovori, broj 04/05).

Imajući ratifikovane sporazume i konvencije, međunarodne i domaće finansijske propise, planiranje ukupnog iznosa sredstava temelji se na principima, kriterijumima i elementima definisanim EUROCONTROL konvencijom i Multilateralnim sporazumom o rutnim naknadama, pri čemu je način obračuna troškova uskladen sa regulativom i propisanim aktima koji se na jedinstven i jednoobrazan način primjenjuju na sve članice EUROCONTROL-a, a bliže su uređeni usvojenim dokumentima: „EUROCONTROL principi“ („*Principles for establishing the cost-base for en route charges and the calculation of the unit rates*“), „Uslovi za primjenu sistema naplata rutnih naknada i uslovima plaćanja“ („*Conditions of Application of the Route Charges System and Conditions of Payment*“) i Uputstvo za primjenu pravila i procedura Sistema za naplatu rutnih naknada („*Guidance on the Rules and Procedures of the Route Charges System*“).

Bitno je napomenuti da je „Uslovima za primjenu sistema naplata rutnih naknada i uslovima plaćanja“ propisano da naknada za usluge u vazdušnoj plovidbi obuhvata isključivo troškove koje države potpisnice imaju u pogledu objekata, opreme i službi koje pružaju usluge u vazdušnoj plovidbi, te troškove rada samog sistema rutnih naknada EUROCONTROL-a (prihvatljivi troškovi). Na taj način, za sve zemlje članice jedinstvena metodologija transparentnog utvrđivanja rutnih naknada obezbjeđuje da se ostvareni prihod namjenski koristi i isključivo bude rezultat pružanja rutnih usluga u vazdušnoj plovidbi. Sve države članice se obavezuju na dosljednu primjenu jedinstvenih i jednoobraznih principa za utvrđivanje troškovne osnove za rutne naknade i obračun visine Jedinичne cijene za rutne naknade (*Unit Rate*).

U zajedničkoj zoni naplate „Srbija-Crna Gora-KFOR“, civilne vazduhoplovne vlasti (Agencija za civilno vazduhoplovstvo i Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, i pružaoci usluga u vazdušnoj plovidbi – SMATSA i Hungaro Control) dužne su da u izradi svojih troškovnih baza, koje služe za proračun jedinstvene Jedinичne cijene za rutne naknade za zajedničku zonu naplate „Srbija-Crna Gora-KFOR“, primjenjuju metod pune naknade troškova (shodno Načelima za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade). Ukoliko bi se odstupilo od tih principa, moglo bi doći do ugrožavanja ovog izvora sredstava, jer se ona ne mogu koristiti u bilo koje druge svrhe, osim za unapređenje i bezbjednost funkcionisanja vazdušnog prostora. Za potrebe utvrđivanja konačne jedinične cijene na ovako sabrane troškovne baze dodaju se i troškovi rada samog sistema rutnih naknada EUROCONTROL-a, tzv. „kontribucije“ država članica, utvrđeni u skladu sa navedenim aktima.

Više radnih i upravljačkih tijela EUROCONTROL-a uključeno je u proces utvrđivanja i verifikacije predloga godišnjeg iznosa Jedinичnih cijena država članica. Planirana baza troškova država članica prvenstveno je predmet razmatranja na Proširenom odboru za rutne naknade (*Enlarged Committee for Route Charges*), koji podrazumijeva neposredne konsultacije sa predstavnicima korisnika usluga, avio-prevoznika, prvenstveno IATA-e (*International Air Transport Association – IATA*), u cilju pojašnjenja, eventualnih korekcija i, u konačnom, prihvatanja planiranih troškovnih baza država članica, tačnije pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i vazduhoplovnih vlasti država članica EUROCONTROL-a, kao i jediničnih cijena za rutne naknade u državama članicama. Nakon što Prošireni odbor za rutne naknade utvrdi predlog planiranih troškovnih baza i jediničnih cijena za rutne naknade, isto se razmatra i potvrđuje na

sastanku Privremenog savjeta (*Provisional Council*), a konačnu odluku o usvajanju i stupanju na snagu donosi Stalna komisija (*Permanent Commission*).

Stalna komisija EUROCONTROL-a je na sjednici održanoj 28. novembra 2024. godine donijela odluku o utvrđivanju jediničnih cijena za rutne naknade (*Unit Rate*) za svaku zonu naplate država članica za 2025. godinu, po kojoj je za našu zajedničku zonu naplate „Srbija-Crna Gora-KFOR“ utvrđena jedinična cijena za rutne naknade od 37,77 eura (bez administrativnih taksi za CRCO u iznosu od 0,11 eura).

Prihod od EUROCONTROL-a, po osnovu rutnih naknada za 2025. godinu, planiran je u iznosu od 5.359.000,00 eura.

1.2. Terminalne naknade

Na osnovu člana 13 stav 1 tačka 2 i člana 112 stav 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“ br. 30/12, 30/17 i 82/20) propisano je da ove naknade plaćaju korisnici usluga u vazdušnoj plovidbi i njihov iznos se utvrđuje u skladu sa Odlukom o načinu obračuna terminalne naknade za korišćenje usluga u vazdušnoj plovidbi („Službeni list CG“ broj 53/19) i Sporazumu o regulisanju međusobnih prava i obaveza po osnovu učešća u raspodjeli prihoda od terminalnih naknada. Navedenom Odlukom (član 9) je propisano da visina ove naknada za vazduhoplove koji polijeću ili slijeću na Aerodrom Podgorica (LYPG) i Aerodrom Tivat (LYTV), kao prihod Agencije za civilno vazduhoplovstvo, naplaćuje SMATSA DOO od operatora vazduhoplova udjelom od 10% od iznosa naplaćenih terminalnih naknada.

Prihod od terminalnih naknada za 2025. godinu, planiran je u iznosu od 3.400.000,00 eura. Obračunat je na osnovu procjene SMATSA-e za 2025. godinu, dopis broj: 08/1-402/24-2865/1 od 03.12.2024. godine, za aerodrome Podgorica i Tivat u iznosu od 3.400.000,00 eura tj 10% od planiranih terminalnih naknada za Agenciju što iznosi 340.000,00 eura uz moguće smanjenja stepena realne naplate terminalnih naknada zbog potencijalne insolventnosti avio-prevoznika za naknadu.

1.3. Prihodi iz domaćih izvora

Treba imati u vidu da se planirani prilivi od EUROCONTROL-a po osnovu fakturiranih rutnih naknada za 2025. godinu kao ključni prihodi Agencije u normalnim uslovima očekuju tek od marta 2025. godine. Izuzetno slabi prilivi po osnovu rutnih naknada karakteristični su za prvu polovinu godine, a posebno za prvi kvartal, pa je neophodno da Agencija permanentno ima jedan dio sredstava po osnovu prihoda iz domaćih izvora.

Prihodi iz domaćih izvora za 2025. godinu planirani su u iznosu od 1.638.000,00 eura. Ostvaruju se u skladu sa Zakonom i obezbjeđuju se iz:

- **Naknada za izdavanje licenci, certifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa zakonom;**

Ministarstvo saobraćaja i pomorstva je donijelo Pravilnik o visini naknada za izdavanje operativne licence, certifikata, odobrenja i dozvola u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 01/20). kojim se propisuje visina naknada za utvrđivanje ispunjavanja uslova za izdavanje operativne licence, certifikata, dozvola, odobrenja, uvjerenja i drugih isprava i

sprovođenja godišnjeg kontinuiranog nadzora, odnosno provjere kontinuirane ispunjenosti uslova u vazдушnom saobraćaju, koje su prihod Agencije saglasno odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju. Procijenjeni iznos ovih naknada za 2025. godinu je 30.000,00 eura.

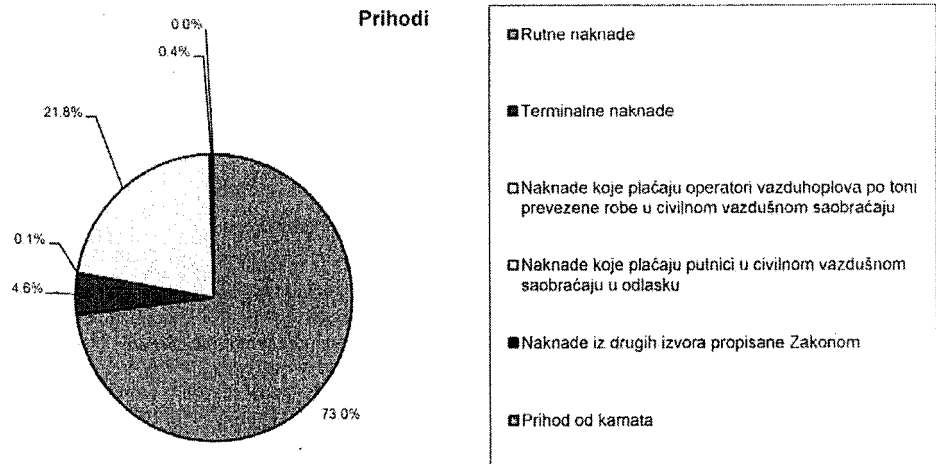
- *Naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazдушnom saobraćaju i naknade koje plaćaju putnici u civilnom vazдушnom saobraćaju u odlasku;*

Pravilnik o visini i načinu naplate naknade po toni prevezenog tereta i po odlazećem putniku u vazдушnom saobraćaju („Službeni list Crne Gore“, broj 072/20 od 19.07.2020. godine) donešen u 2020. godini, dok su planirana sredstava Agencije po osnovu putničkih i robnih naknada za 2025. godinu obračunata u iznosu od 1.605.000,00 eura na osnovu ostvarenih prihoda po ovom osnovu u 2024. godini.

- *naknada iz drugih izvora;*

PLANIRANI PRIHODI U 2025. GODINI

Redni broj	Naziv prihoda	Mjesečni	Godišnji
1.	Rutne naknade – Eurocontrol	446.583,33	5.359.000,00
2.	Terminalne naknade	28.333,33	340.000,00
3.	Naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazдушnom saobraćaju	416,67	5.000,00
	Naknade koje plaćaju putnici u civilnom vazдушnom saobraćaju u odlasku	133.333,33	1.600.000,00
	Naknade iz drugih izvora propisane Zakonom	2.500,00	30.000,00
4.	Prihodi od kamata	250,00	3.000,00
	UKUPNO	611.416,67	7.337.000,00

U strukturi planiranih prihoda za 2025. godinu najznačajniju stavku i dalje predstavljaju prihodi od rutnih naknada od EUROCONTROL-a sa 73 %, zatim slijede prihodi od naknada koje plaćaju putnici u civilnom vazдушnom saobraćaju u odlasku sa 21,8 %, prihodi od terminalnih naknada sa 4,6 %, prihodi od naknada iz drugih izvora propisanih Zakonom sa 0,4 %, kao i prihodi od naknada koje plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazдушnom saobraćaju sa 0,1 %.

Dugoročno gledano, imajući u vidu utvrđene principe EUROCONTROL-a ovakva proporcija prihoda trebalo bi se značajno korigovati u pravcu da se dosadašnje finansiranje troškova Agencije koje se najvećim dijelom odnosi na prilive od strane EUROCONTROL-a, nadomjesti prihodima iz domaćih izvora u skladu sa Zakonom čime bi se procenat njihovog učešća u ukupnim prihodima povećao.

Dakle, dominantan izvor finansiranja Agencije u ovom trenutku je još uvijek iz međunarodnih izvora tj. od prihoda po osnovu rutnih naknada.

2. PLAN RASHODA

Planirani rashodi Agencije za 2025. godinu iznose 6.270.377,68 eura.

Planirani rashodi za 2025. godinu su povećani za oko 8% u odnosu na planirane rashode za 2024. godinu. Planirani rashodi Agencije utvrđeni su na osnovu projekcije aktivnosti datih u godišnjem programu rada, rashoda u tekućoj godini, kao i na osnovu planiranih rashoda u narednoj godini. Dati planirani iznosi rashoda, kroz pojedinačne stavke, odražavaju realne potrebe za funkcionisanjem Agencije u toku 2025. godine.

Komentar strukture rashoda:

2.1. Bruto zarade zaposlenih

Troškovi bruto zarade zaposlenih za 2025. godinu, planirani su za 72 izvršioca u iznosu od 3.094.524,16 eura, i to:

➤ troškovi neto zarada zaposlenih	2.339.148,14 eura
➤ troškovi poreza na zarade	343.301,61 eura
➤ troškovi doprinosa na zarade	412.074,41 eura.

Na 10. sjednici Savjeta Agencije za civilno vazduhoplovstvo, održanoj 21.10.2024. godine, usvojen je novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, kojom je utvrđen je ukupan broj od 72 izvršioca. Važna je činjenica da je zbog svoje specifičnosti i unikatnosti u finansiranju, Agencija u kontinuitetu od njenog osnivanja, izuzeta iz politike ograničavanja zarada u javnom sektoru. Ovakav stav proistekao je iz činjenice da su takvi standardi utvrđeni od strane ICAO i da bi suprotna rješenja značila gubitak stručnih specijalizovanih kadrova Agencije, ugrožavanje normalnog funkcionisanja Agencije a samim tim i ugrožavanje postignutog stepena sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori. Vlada Crne Gore u kontinuitetu daje eksplicitnu podršku ovakvom konceptu, a on je podržan od strane Skupštine kroz usvajanje odgovarajućih zakonskih rješenja.

2.2. Bruto naknade Savjeta

Bruto naknade Savjeta za 2025. godinu u iznosu od 163.673,88 eura projektovane su na osnovu važeće Odluke, broj: 01/1-014/22-2529/1 od 30.12.2022. godine, kao i u skladu sa Zakonom i Statutom Agencije.

2.3. Ostala primanja i naknade zaposlenih

Ostala primanja i naknade zaposlenih za 2025. godinu planirani su u ukupnom iznosu od 239.295,23 eura. Sastoje se iz troškova zimnice u iznosu od 89.395,20 eura, ostale lične naknade u iznosu od 95.107,80 eura i troškova poreza i doprinosa u iznosu od 54.792,33 eura, obračunavaju se u skladu sa Pravilnikom o zaradama, naknadama zarada i ostalim pravima i obavezama zaposlenih u Agenciji.

2.4. Službena putovanja i obuke zaposlenih

Službena putovanja obuhvataju troškove službenih putovanja i obuka u zemlji (prevoz, smještaj i dnevnice), troškove službenih putovanja i obuka u inostranstvu (prevoz, smještaj i dnevnice) i planirani su za 2025. godinu u iznosu od 341.500,00 eura. Agencija ima veoma širok dijapazon međunarodnih obaveza, prvenstveno kroz učešće u upravljačkim i ekspertskim grupama EUROCONTROL-A, EASA i ECAC i dijelom ICAO. Kod planiranja ovih rashoda uzeli su se u obzir troškovi za ovu poziciju nastali u 2024. godini uvećani za uticaj inflacije na cijene putovanja.

2.5. Rashodi za energiju i ostale režije

Rashodi za energiju i ostale režije za 2025. godinu planirani su u iznosu od 30.000,00 eura. Navedeni rashodi obuhvataju: rashode za gorivo, električnu energiju, vodu, usluge čistoće i usluge deponovanja otpada. Planirani su na osnovu prosječnih godišnjih izdataka i neophodni su za nesmetano odvijanje poslovanja Agencije.

2.6. Rashodi za materijal i usluge

Rashodi za materijal i usluge obračunati su na osnovu prosječnih utrošaka određene vrste materijala u prethodnoj godini i očekivanog nivoa aktivnosti Agencije, planirani su za 2025. godinu u ukupnom iznosu od 217.641,53 eura.

2.7. Rashodi održavanja osnovnih sredstava

Rashodi održavanja osnovnih sredstava planirani su za 2025. godinu u iznosu od 88.873,95 eura, obračunati su na osnovu prosječnih godišnjih izdataka za tekuće održavanje.

Obuhvataju troškove servisa/popravke, registracije i osiguranja vozila kao i usluge tekućeg održavanja osnovnih sredstava i drugih troškova održavanja (čišćenje spoljnih stakala, krećenje zidova kancelarija i zajedničkih prostorija, razne popravke kao i usluge čišćenje kancelarija i zajedničkih prostorija, održavanje protiv požarne zaštita i spašavanje lica i objekata, usluge servisa sistema za klimatizaciju, usluge održavanja agregata za redovno napajanje električnom energijom i održavanje video konferencijskog sistema).

2.8. Ostali poslovni rashodi

Ostali poslovni rashodi planirani su za 2025. godinu u iznosu od 1.909.868,93 eura.

U njima najveće učešće imaju troškovi članarina međunarodnim organizacijama tj kontribucije od Eurokontrola u iznosu od 563.000,00 eura kao i troškovi za traganje i spašavanje (SAR) u iznosu od 835.000,00 eura.

Ostale troškove čine: troškovi zakupa u iznosu od 67.000,00 eura (zakup internet linije i mjesnog voda kao i izdatke za obnovu licenci za softver i usluge podrške za softver); tekuće održavanje informaciono-komunikacionog sistema 65.906,37 (održavanje softvera za kontrolu štampe na štampačima, održavanje softvera za administraciju, monitoring i update radnih stanica i servera, izdaci za usluge odražavanje i tehničke podrške informacionog sistema Agencije, održavanje softvera za računovodstva, održavanje trenera – CBT sistem za obuku, trening i testiranje uređaja sa pogledom iz dva ugla, održavanje informacionog sistema za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima (programskog paketa Document Management System), jednogodišnje održavanje SkySAFE licence MAP, održavanje softvera za generisanje ispita za pilote, ažuriranje Auto CAD programskog paketa); trošak usluga fizičko-tehničke zaštite u iznosu od 40.000,00 eura; troškovi reprezentacije koji obuhvataju i nabavku reklamnog materijala kao i nabavku napitaka i sredstava za higijenu u iznosu od 52.927,58 eura; troškovi organizacije domaćih i međunarodnih događaja a u cilju promovisanja vazduhoplovstva u iznosu od 30.248,79 eura; troškovi za stručnu literaturu i ostale stručne publikacije planirani u iznosu od 6.000,00 eura; troškovi usluga za mjerenje magnetske deklinacije u iznosu od 9.678,79 eura; troškovi usluga tehničkog projektovanja u iznosu od 4.838,79 eura; troškovi privremenih i povremenih poslova u iznosu od 50.000,00 eura; izdaci za jednokratne pomoći i donacije u iznosu od 60.000,00 eura. Agencija će opredijeliti određena sredstva u cilju unapređenja sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja kao i razvoja vazdušnog saobraćaja i popularizacije vazduhoplovne profesije, odnosno kao društveno odgovorna institucija će odgovarati na molbe humanitarnog karaktera u mjeri svojih raspoloživih sredstava. Sredstva za ovu namjenu biće obezbijedena isključivo iz domaćih izvora finansiranja.

Na osnovu informacija o aktivnim sudskim sporovima, dobijenih od strane advokatske kancelarije, za sudske troškove planirano je 125.268,61 eura. Rezervisanje je odrađeno u skladu sa MRS 37, kojim je definisano da se priznaju samo rezervisanja ako se smatra da postoji velika verovatnoća da će spor biti izgubljen, što će prouzrokovati veliki odliv sredstava po okončanju spora, dok se obaveze po sudskom sporu čiji je ishod neizvjestan ne prikazuju na rezervisanja.

2.9. Trošak osnovnih sredstava

Trošak amortizacije obračunava se u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji i nema uticaja na novčani tok za 2025. godinu planiran je u iznosu od 185.000,00 eura.

PLANIRANI RASHODI ZA 2025. GODINU

(u eur)

Redni broj	Naziv rashoda	Mjesečni rashodi	Godišnji rashodi
------------	---------------	------------------	------------------

1	Bruto zarade zaposlenih	257.877,01	3.094.524,16
	troškovi neto zarada zaposlenih	194.929,01	2.339.148,14
	troškovi poreza na zarade	28.608,47	343.301,61
	troškovi doprinosa iz i na zarade	34.339,53	412.074,41

2	Bruto naknade Savjeta	13.639,49	163.673,88
	troškovi neto naknada	10.687,18	128.246,16
	troškovi poreza na naknade	1.399,44	16.793,28
	troškovi doprinosa na naknade	1.552,87	18.634,44

3	Ostala primanja i naknade	19.941,27	239.295,23
	troškovi zimmice	7.449,60	89.395,20
	troškovi ostalih naknada (nacionalni odbori, komisije i dr)	7.925,65	95.107,80
	troškovi poreza i doprinosa	4.566,03	54.792,33

4	Službena putovanja i obuke	28.458,33	341.500,00
	troškovi dnevnica za službena putovanja i obuke	3.750,00	45.000,00
	troškovi smještaja za službena putovanja i obuke	8.750,00	105.000,00
	troškovi prevoza na službeno putovanje i obuke	875,00	10.500,00
	troškovi avio prevoza na služ putovanje i obuke	7.916,68	95.000,00
	ostali troškovi službenih putovanja	500,00	6.000,00
	trošak kotizacije	6.666,68	80.000,00

5	Rashodi za energiju	2.500,00	30.000,00
	troškovi goriva	833,33	10.000,00
	troškovi režije (električne energije, voda čistoća)	1.666,67	20.000,00

6	Rashodi za materijal i usluge	18.136,79	217.641,53
	troškovi kancelarijskijskog materijala i tonera	1.973,23	23.678,79
	troškovi štamparskih usluga – Službeni List	1.666,67	20.000,00
	trošak sitan inventar	403,23	4.838,79
	trošak nabavke službenih odijela	806,57	9.678,79
	troškovi telekomunikacionih usluga	2.854,07	34.248,79
	troškovi platnog prometa	1.666,67	20.000,00
	troškovi osiguranja (život. osig. zaposl. i imovine)	3.416,68	41.000,00
	troškovi revizije	403,23	4.838,79
	troškovi usluga odnosa sa javnošću i promotivne aktivnosti	806,57	9.678,79
	troškovi konsalting usluga	806,57	9.678,79
	troškovi advokatskih usluga	3.333,33	40.000,00

7	Rashodi održavanja osnovnih sredstava	7.406,16	88.873,95
	servis/popravka, registracija i osiguranje vozila	2.500,00	30.000,00
	tekuće održavanje osn.sred. i dr. trošk.održavanja	4.906,16	58.873,95

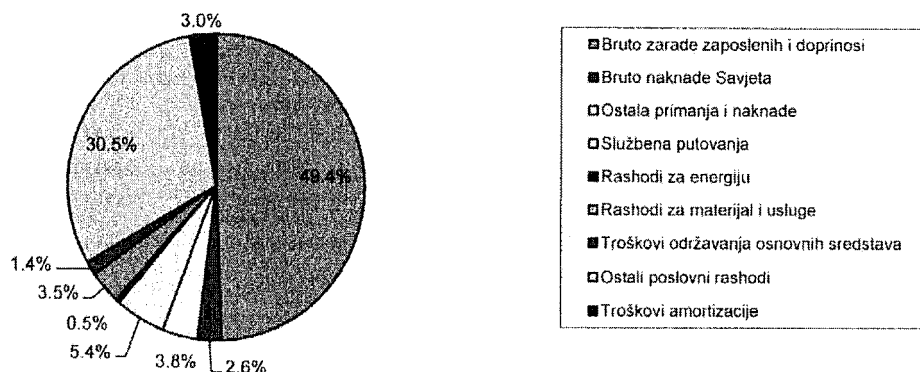
8	Ostali poslovni rashodi	159.155,74	1.909.868,93
	trošak zakupa	5.583,33	67.000,00
	tekuće održavanje informaciono – komunikacionog sistema	5.492,20	65.906,37
	trošak usluga fizičko tehničke zaštite posl. prostora	3.333,33	40.000,00
	trošak usluga za mjerenje magnetske deklinacije	806,57	9.678,79
	trošak usluga tehničkog projektovanja	403,23	4.838,79
	troškovi reprezentacije	4.410,63	52.927,58
	troškovi članarina međunarodnim organizacijama	46.916,68	563.000,00
	stručna i ostala literatura (publikacije, časopisi)	500,00	6.000,00
	troškovi jednokratnih pomoći donacija i humanit akcija	5.000,00	60.000,00
	trošk. privremenih i povrem. poslova i dr. poslova	4.166,68	50.000,00
	troškovi traganja i spašavanja-SAR	69.583,33	835.000,00
	troškovi sudskih sporova	10.439,05	125.268,61
	troškovi organizacije događaja	2.520,73	30.248,79

9	Osnovna sredstva	15.416,68	185.000,00
	troškovi amortizacije	15.416,68	185.000,00

	Ukupno	522.531,47	6.270.377,68
--	---------------	-------------------	---------------------

Rashodi

U strukturi planiranih rashoda za 2025. godinu najznačajniju stavku predstavljaju bruto zarade zaposlenih 49,4%, zatim slijede ostali poslovni rashodi sa 30,5% (u čijoj strukturi, dominantno učestvuju rashodi za kontribucije međunarodnoj organizaciji tj. Eurocontrol-u i rashodi za traganje i spašavanje), zatim troškovi za službena putovanja i obuke 5,4%, troškovi za ostala primanja i naknade 3,8%, rashodi za materijal i usluge 3,5%, amortizacija 3%, bruto naknade Savjetu 2,6%, troškovi za održavanje osnovnih sredstava 1,4%, rashodi za energiju 0,5%.

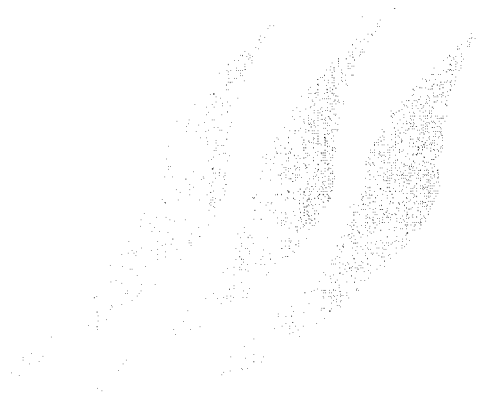
Na osnovu analize planiranih prihoda i rashoda za 2025. godinu, može se vidjeti da su ukupni planirani prihodi u iznosu od **7.337.000,00 eura** veći za oko 9% u odnosu na planirane za 2024. godinu i da su planirani rashodi u iznosu od **6.270.377,68 eura** veći za oko 8% u odnosu na planirane rashode za 2024. godinu. Višak prihoda nad rashodima iznosi **1.066.622,32 eura**.

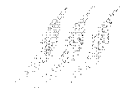
Kao i u prethodnim godinama prilikom realizacije Finansijskog plana za 2025. godinu, Agencija će se dominantno rukovoditi principima racionalnosti i domaćinskog poslovanja, posebno kada se imaju u vidu rashodi. To znači da će i u toku 2025. godine, biti permanentno praćena finansijska situacija i da će ukoliko se ukaže potreba doći do dodatne restrikcije troškova, do onog nivoa koji ne smije ugroziti izvršenje zakonskih funkcija Agencije, odnosno sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja.

3. REALIZACIJA PLANA za 2025. godinu

Ovaj plan za 2025. godinu, predstavlja projekciju na osnovu raspoloživih podataka i informacija u vrijeme njegovog donošenja, što znači da u toku realizacije može biti dopunjen i izmijenjen. Raspored sredstava po finansijskom planu vrši se u skladu sa opštim aktima Agencije, donijetim odlukama, programima i planovima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima koje donosi Agencija u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju u cilju izvršavanja poslovnih zadataka iz nadležnosti Agencije.

INVESTICIJE U 2025. GODINI

Investicije za 2025. godinu su planirane u iznosu od 1.687.445,48 eura i detaljno su obrazložene u Prilogu 1.

PRILOG 1.

PLAN INVESTICIJA ZA 2025. GODINU

(u Eur)

Br.	Plan investicija za 2024. godinu	Procijenjena vrijednost
1	Nabavka vozila	120.000,00
2	Personalna računarska oprema i periferna računarska oprema	45.000,00
3	Kancelarijski namještaj	30.248,79
4	3 meteo stanice za paraglajderiste	4.838,79
5	Sistem tehničke zaštite	50.000,00
6	Softvera za skeniranje mrežnih ranjivosti	4.838,79
7	Softver za upravljanje nadzorom, praćenje usklađenosti sa regulatornim zahtjevima i za obradu vazduhoplovnih licenci i sertifikata	350.000,00
8	Usluge implementacije standarda i sertifikacije ACV po standardu ISO 9001 za Sistem upravljanja kvalitetom poslovanja	12.098,79
9	Usluge implementacije standarda i sertifikacije ACV po standardu ISO/IEC 27001 za Sistem upravljanja bezbjednošću informacija	12.098,79
10	Izrada novog veb sajta Agencije	30.248,79
11	Softversko rješenje za multifaktorsku autentifikaciju (MFA)	9.678,79
12.	Softver za prikupljanje, dijeljenje, praćenje i analizu prijavljenih događaja u skladu sa evropskom regulativom	55.000,00
13.	Nabavka poslovno skladišnog prostora	600.000,00
14.	Sistem kontole pristupa i evidencije radnog vremena	15.000,00
15.	Softversko rješenje za arhiviranje e-mail-ova	9.678,79
16.	Serverska oprema i rezervni djelovi sistema	25.000,00
17.	Radna stanica za trenera	9.678,79
18.	Nadogradnja programskog paketa Document Management System	9.678,79

19.	Sistem upravljanja vazдушnim prostorom (ASM) i upravljanje sistemima bespilotnih vazduhoplova (UTM)	250.000,00
20.	Nadogradnja UAS softvera za otvorenu, posebnu i sertifikovanu kategoriju	9.678,79
21.	Nabavka softvera za kontrolu pristupa internet sadržaju zaposlenih	25.000,00
22.	Nabavka dodatne licence za SkySAFE	9.678,79
	Ukupno	1.687.445,48

Plan Investicija za 2025. godinu planiran je u iznosu od 1.687.445,48 eura a njegovu osnovu predstavlja i dio nerealizovanog plana investicija za 2024. godinu. Shodno tome a u skladu sa zakonskim propisima i procedurama javnih nabavki, Agencija će donijeti Plan javnih nabavki za 2025. godinu, čiji će sastavni dio biti planirane investicije za 2025. godinu za koje će zbog uticaja na novčane tokove u 2025. godini, Agenciji biti naophodna finansijska likvidnost. S obzirom da se radi o specifičnim nabavkama, sredstva za ovu namjenu će se većim dijelom obezbijediti iz viška prihoda nad rashodima u 2025. godini (1.066.622,32 eura), dok će ostatak biti obezbijeden iz depozita (620.823,16 eura).

Komentar Investicija planiranih za 2025. godinu:

1. Nabavka vozila za potrebe Agencije

U cilju redovnog obavljanja poslovanja Agencije, planira se nabavka vozila, zbog dotrajalosti i oštećenja postojećih vozila. Procijenjena vrijednost nabavke vozila je 120.000,00 eura.

2. Nabavka personalne računarske opreme i periferne računarske opreme

Predviđena je nabavka računarske opreme i pribora u iznosu od 45.000,00 eura. Procjena potrebnog iznosa za ovom vrstom opreme, urađena je na osnovu iskazanih potreba pojedinih organizacionih jedinica Agencije i pojedinačnih zahtjeva zaposlenih, kao i na osnovu predviđanja potreba za nabavkom računarske opreme u 2025. godini.

3. Nabavka kancelarijskog namještaja

Planirana je nabavka nedostajuće kancelarijske opreme u iznosu od 30.248,79 eura.

4. Nabavka 3 meteo stanica za paraglajderiste

Planirana je nabavka nedostajućih tri meteo stanice za paraglajderiste u iznosu od 4.838,79 eura u cilju podizanja nivoa sigurnosti kada su u pitanju operacije paraglajderima.

5. Sistem tehničke zaštite Agencije

Odredbama Zakona o zaštiti lica i imovine (koji je stupio na snagu u januaru 2014. godine) i Pravilnika o bližem sadržaju plana zaštite obavezno šticećenih objekata, uređuje se zaštita pravnih lica i njihove imovine, koje ne obezbjeđuje država, u pogledu fizičke i tehničke zaštite.

U članu 14 tačka 6 prethodno navedenog zakona, navedeno je da su, pored ostalih objekata, i obavezno šticećeni objekti od značaja za saobraćaj u svim vrstama saobraćaja.

U članu 16 je propisano da se zaštita obavezno šticećenih objekata vrši se na osnovu plana zaštite, koji, na osnovu ugovora iz člana 10 ovog zakona, izrađuje privredno društvo, drugo pravno lice i preduzetnik koji obavljaju djelatnost zaštite.

Zakonom i pravilnikom je propisano da Plan zaštite sadrži i Projekat tehničke zaštite obavezno šticećenog objekta, kojim se pored ostalog predviđaju i projektuju odgovarajuća sredstva i komponente tehničke zaštite (prilazi, prostori i predmeti koje treba štiti, prostori koje treba nadgledati, način i mjesto signalizacije alarma, režim rada zaštitnih zona, vrsta rezervnog napajanja električnom energijom, vrsta tehničke zaštite, smještaj uređaja i opreme za tehničku zaštitu, način postavljanja instalacija; komponente sistema: alarmni sistemi, video nadzor, komunikacione veze i sistemi za kontrolu obilaska objekta, lokacija operativnog centra).

U članu 13 Zakona propisano je da se tehnička zaštita vrši upotrebom sredstava koja imaju propisani kvalitet, u skladu sa utvrđenim međunarodnim standardima, oko šticećenog objekta i u granicama šticećenog prostora.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno procjenjuje se da će Agencija biti u obavezi da izvrši nabavku usluge izrade plana zaštite kao i nabavku adekvatnih sistema za tehničku zaštitu u procijenjenoj vrijednosti od 50.000,00 eura.

6. Nabavka softvera za skeniranje mrežnih ranjivosti

Ovaj softver je skener mrežnih ranjivosti koji koristi arhitekturu uobičajenih ranjivosti i izloženosti za lako umrežavanje bezbjedonosnih alata. On koristi jednostavnu arhitekturu koja opisuje prijjetnje i potencijalne napade na mrežno okruženje. U saglasju sa postojećim Endpoint softverom koji imamo, dodatno ćemo unaprijediti bezbjednost mreže. Planirana je nabavka u iznosu od 4.838,79 eura.

7. Softver za upravljanje nadzorom, praćenje usklađenosti sa regulatornim zahtjevima i za obradu vazduhoplovnih licenci i sertifikata

Za potrebe unapređenja funkcionalnosti Agencije, potrebna je nabavka specijalizovanog softverskog rješenja za vazduhoplovne vlasti, koje će u najvećoj mjeri smanjiti mogućnost greške i automatizovati procese rada unutar Agencije, kao i komunikaciju sa vazduhoplovnim industrijom. Dosadašnja iskustva pokazuju da je za izvršenje pojedinačnog zadatka unutar odjeljenja potreban veći broj izvršilaca i enormno veće vrijeme. Na osnovu navedenog, radno vrijeme u trenutnim okolnostima se troši velikim dijelom na administrativne poslove umjesto da se adekvatnim softverskim rješenjem prate regulatorni zahtjevi u procesu izrade dokumenata i ostalih akata koji su u nadležnosti rada Agencije. Softversko rješenje koje bi bilo adekvatno opisu poslova Agencije,

treba da sadrži modularne segmente prilagodene potrebama vazduhoplovne industrije, odnosno da u specifičnim segmentima poslovanja Agencije pruža potrebnu funkcionalnost i jednostavnu dostupnost svim potrebnim podacima i da pruža mogućnost interakcije Agencije sa bilo kojim vazduhoplovnim subjektom. Takođe, softversko rješenje mora biti u potpunosti prilagodeno sprovođenju ICAO i EASA propisa, ali mora biti fleksibilno i konfigurisano i za primjenu nacionalnih propisa i potreba.

Moduli koje sadrži softversko rješenje bi trebali omogućiti rad u sledećim oblastima, uz mogućnost prilagodavanja po želji i potrebi Agencije:

- vazdušni operatori (AOC i OPS poslovi);
- vazduhoplovni subjekti koji se bave poslovima održavanja (odobreni sertifikati i obim radova koji se izvode);
- odobrene organizacije za obuku (ATO sertifikati i kursevi koji se odobravaju, DTO);
- organizacije za obuku tehničkog osoblja;
- organizacije koje se bave proizvodnjom;
- organizacije koje se bave dizajniranjem;
- aerodromi;
- pružaoci usluga u vazdušnoj plovidbi (ANSP);
- EASA Part M, Subpart F;
- EASA Part-CAMO;
- EASA Part-ICAO;
- Vazduhoplovno-medicinski ispitivači i vazduhoplovno-medicinski centri;
- Strana odobrenja,
- Bepilotne letjelice i dronovi – RPAS (UAS/drone).

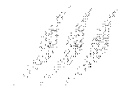
Softversko rješenje mora biti prilagodeno i usklađeno sa potrebama rada Agencije u oblastima nadzornih aktivnosti i inspeksijskih poslova, sa mogućnošću arhiviranja dokumenata i brz pregleda centralnog registra.

Dokumenta, koji se u njemu nalaze, u odnosu na specifične potrebe korisnika unutar Agencije kao i kontrolom pristupa podacima uz mogućnost odobravanja odnosno ograničenja pristupa podacima, bi bila u isključivoj nadležnosti system administratora. Neophodno je da softversko rješenje ima mogućnost upozoravanja korisnika na eventualne propuste u radu i nedostatke u odnosu na propisane zahtjeve i rokove. Mora biti održavano od strane sertifikovanog lica, koje može da ovlasti proizvođač sa mogućnošću nadogradnje sistema u odnosu na tehnološke i administrativne potrebe.

Softversko rješenje treba da bude dostupno sa prenosnih uređaja (laptop i tablet) u online i offline režimu korišćenja, kako bi lica koja ga koriste imala mogućnost upotrebe sistema van prostorija Agencije. Softversko rješenje mora, pored engleskog jezika, da ima mogućnost upotrebe i na crnogorskom jeziku.

Nabavka pomenutog softverskog rješenja bi omogućila unapređenje sistema sigurnosti i usklađenosti poslova, koji su u nadležnosti rada Agencije, a odnose se na vazduhoplovne subjekte. Postojeći način funkcionisanja Agencije u navedenim poslovima zasniva se na zastarjelim i nesistematizovanim načinima vođenja podataka o vazduhoplovnim subjektima, pri čemu kompletan proces obavljanja poslova isključivo zavisi od pojedinca, što stvara vjerovatnu mogućnost za grešku.

Garantni rok proizvođača mora obuhvatiti neprekidnu tehničku podršku u svim segmentima

upotrebe sistema.

Vazduhoplovne vlasti zemalja članica, koje se oslanjaju na EASA-u, u velikom procentu koriste slična softverska rješenja, na taj način dokazuju da su prepoznale operativne i administrativne prednosti koje se odnose na sigurnost obavljanja propisanih poslova, zamjenjivost lica koja rade istim oblastima poslova i što je najvažnije smanjenje uticaja ljudske greške u radu.

Ključne performanse koje softver treba da pruža su:

1. Provjereno rješenje: da je uspješno korišćen od strane drugih vazduhoplovnih vlasti i subjekata širom svijeta, što ga čini pouzdanim izborom.
2. Sastanci korisnika i saradnja: mogućnost održavanja redovnih sastanaka korisnika i diskusije o budućim zahtjevima, najboljim praksama i iskustvima, osiguravajući kontinuirano unapređenje.
3. Lak pristup informacijama: mogućnost jednostavnog pristupa kritičnim podacima i informacijama, što olakšava usaglašavanje sa regulatornim zahtjevima i sprovođenje procesa.
4. Jedinstven izvor: mogućnost čuvanja podataka u potpuno integrisanoj bazi podataka, čime se eliminiše dupliranje zapisa i osigurava tačno i pravovremeno donošenje odluka.
5. Standardizovani podaci: mogućnost korišćenja konfigurabilne hijerarhijske strukture (taksonomije) kako bi se izbjegao unos slobodnog teksta, obezbjeđujući dosljednost i omogućavajući naprednu statistiku i izvještavanje.
6. Praćenje i transparentnost: mogućnost detaljne kontrole izmjene podataka, kako bi se poboljšalo praćenje i transparentnost u regulatornom nadzoru.
7. Efikasnost i kontrola usaglašenosti: da radni tokovi, automatizacija i upravljanje dokumentima poboljšavaju efikasnost i kontrolu usaglašenosti za zaposlene u vazduhoplovnim vlastima.
8. Fleksibilan i konfigurabilan: da se prilagođava nacionalnim propisima i specifičnim potrebama, omogućavajući prilagođena rješenja.
9. Jednostavna integracija: da se sistem bez problema integriše sa modulima i pruža automatske provjere između različitih oblasti primjene.
10. Robustna tehnologija: da podržava pristup "bez papira" i nudi mogućnosti mobilnog rada i rada van mreže za nadzorne aktivnosti.

Softver treba da je specifično dizajniran za vazduhoplovne vlasti, koji se prevashodno bave nadzorom u oblasti sigurnosti i bezbjednosti. Ključni aspekti koje treba da pokriva su:

1. Organizacije: da omogućuje praćenje i upravljanje različitim organizacijama u vazduhoplovstvu, uključujući vazduhoplovne kompanije, škole letenja, centre za obuku itd.
2. Licence, odobrenja i certifikati: da se putem njega može pratiti i upravljati raznim vrstama licenci, odobrenja i certifikata za pilote, kabinsko osoblje, inženjere, održavanje itd.
3. Nadzor i inspekcije: da se putem njega može vršiti planiranje, praćenje i sprovođenje inspekcija i nadzora.
4. Aerodromi: da pokriva područje aerodroma, uključujući certifikaciju, sigurnosne standarde i upravljanje.
5. Vazduhoplovi: da se putem njega mogu pratiti podaci o vazduhoplovima, njihovim tehničkim karakteristikama, održavanju i sigurnosnim aspektima.
6. Osoblje: da sistem upravlja informacijama o osoblju, njihovim kvalifikacijama, obukama i licencama.
7. Sigurnosni događaji i izvještavanje: da omogućuje izvještavanje o događajima i analizu

dogadaja.

8. Dokumentacija i evidencija: da posjeduje sistem za upravljanje dokumentacijom, evidencijom i arhiviranjem.

9. Komunikacija i saradnja: da podržava komunikaciju između regulatora, organizacija i drugih učesnika.

10. Prilagodljivost: da je modularan i prilagodljiv, da omogućujući pokrivanje različitih potreba i specifičnosti svake organizacije.

Procijenjena vrijednost nabavke je 350.000,00 eura.

8. Nabavka i implementacija standarda, sertifikacije ACV po standardu ISO 9001 za Sistem upravljanja kvalitetom poslovanja

Planirana je nabavka u iznosu od 12.098,79 eura. ISO 9001 je međunarodni standard za upravljanje kvalitetom koji postavlja smjernice za uspostavljanje, primjenu i održavanje sistema upravljanja kvalitetom u organizacijama. Ovaj standard ima za cilj poboljšanje poslovnih procesa i efikasnost organizacija, obezbjeđujući da proizvodi ili usluge koje organizacija pruža odgovaraju visokim standardima kvaliteta.

U nastavku su osnovni pojmovi i principi ISO 9001 standarda:

- Sistem upravljanja kvalitetom (QMS):
- Organizacije treba da uspostave, primjenjuju, održavaju i stalno unapređuju sistem upravljanja kvalitetom.
- Uloga liderstva: Lideri organizacija se ohrabruju da preuzmu aktivnu ulogu u vođenju i podržavanju sistema upravljanja kvalitetom.
- Uključenost zaposlenih: Svi zaposleni treba da budu angažovani i odgovorni za postizanje ciljeva kvaliteta organizacije.
- Sistemski pristup upravljanju: Identifikacija, razumijevanje i upravljanje međusobno povezanim procesima kao sistemom doprinosi efikasnosti i uspjehu organizacije.
- Neprekidan proces unapređenja: Organizacije treba kontinuirano da prate i unapređuju svoje procese, uzimanjem u obzir iskustava i povratnih informacija.
- Pristup zasnovan na faktima za donošenje odluka: Odluke treba donositi na osnovu analiza podataka i informacija.

9. Nabavka i implementacija standarda, sertifikacije ACV po standardu ISO/IEC 27001 za Sistem upravljanja bezbjednošću informacija

Planirana je nabavka u iznosu od 12.098,79 eura. ISO 27001 je međunarodni standard za upravljanje informacionom bezbjednošću. Ovaj standard postavlja smjernice za uspostavljanje, implementaciju, održavanje i stalno unapređivanje sistema upravljanja informacionom bezbjednošću u organizacijama. Cilj ISO 27001 je obezbijediti zaštitu informacija od različitih prijetnji, očuvati povjerljivost, integritet i dostupnost informacija, kao i smanjiti rizik od bezbjednosnih incidenata.

Opseg sistema upravljanja informacionom bezbjednošću (ISMS):

Organizacije treba da definišu opseg svog sistema upravljanja informacionom bezbjednošću,

odnosno da identifikuju koje informacije se obrađuju i koji su resursi uključeni u taj proces.

Rizik i bezbjednost informacija:

Organizacije treba da identifikuju rizike za informacije koje obrađuju i sprovedu odgovarajuće mjere zaštite kako bi ih smanjile na prihvatljiv nivo.

Upravljanje rizicima:

ISO 27001 postavlja proces upravljanja rizicima koji uključuje identifikaciju, procjenu i tretman rizika.

Politika informacione bezbjednosti:

Organizacije treba da uspostave jasnu politiku informacione bezbjednosti koja odražava njihove ciljeve i obaveze u vezi sa zaštitom informacija.

10. Izrada novog veb sajta Agencije

Procijenjeni iznos nabavke iznosi 30.248,79 eura. Postojeći sajt nije moguće upgrejrovati zbog programa i platforme na kojoj je radjen ni na planu razrade ni na planu sigurnosti. Takodje nakon penetracijskog testa koji je radjen sa penetration testerom iz Cikoma prije dvije godine pronadjen je veliki broj bezbjedonosnih neažurnosti.

Imati bezbjedan veb sajt izuzetno je važno iz više razloga, kako za vlasnike sajtova, tako i za korisnike. Evo nekoliko ključnih razloga zašto je neophodno obezbijediti bezbjednost svog veb sajta:

- Zaštita podataka korisnika:

Bezbjedan veb sajt štiti lične podatke korisnika. Ako vaš sajt sakuplja informacije kao što su korisnička imena, lozinke, adrese ili finansijski podaci, bezbjednost ovih podataka je od suštinskog značaja kako bi se spriječilo neovlašćeno pristupanje ili zloupotreba.

- Očuvanje reputacije:

Bezbjednosni incidenti poput hakovanja ili curenja podataka mogu imati ozbiljan uticaj na reputaciju vašeg brenda. Korisnici će izbjegavati sajtove koji ne obezbjeđuju njihove podatke, a povratno širenje negativnih iskustava može imati dugoročne posljedice.

- Zaštita od sajber napada:

Sajber napadi postaju sve sofisticiraniji, uključujući različite vrste napada poput DDoS napada, SQL injekcija, krađe identiteta itd. Obezbjedivanje bezbjednosti sajta pomaže u zaštiti od ovakvih prijetnji.

11. Nabavka softverskog rješenja za multifaktorsku autentifikaciju (MFA)

Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 9.678,79 eura.

Multifaktorska autentifikacija (MFA) je sigurnosni pristup koji zahtijeva više od jednog načina identifikacije od korisnika kako bi se omogućio pristup sistemu. To povećava sigurnost u odnosu na tradicionalnu jednofaktorsku autentifikaciju, koja obično koristi samo korisničko ime i lozinku. Softversko rješenje za multifaktorsku autentifikaciju obično uključuje kombinaciju tri glavna faktora autentifikacije:

- Nešto što znate (lozinka): Ovo je tradicionalni faktor autentifikacije, kao što je korisničko ime i lozinka.
- Nešto što imate (token ili mobilni uređaj): Drugi faktor može uključivati fizički token, poput

pametne kartice, USB uređaja ili mobilnog uređaja koji generiše privremeni kod (npr. putem mobilne aplikacije ili SMS poruke).

- Nešto što jeste (biometrija): Ovaj faktor uključuje biometrijske podatke, poput otiska prsta ili prepoznavanja lica. Prednosti softverskih rješenja za multifaktorsku autentifikaciju uključuju:

Povećana sigurnost: MFA značajno otežava neovlašćenim korisnicima pristup nalozima čak i ako su saznali korisničko ime i lozinku.

Zaštita od krađe identiteta: Dodatni faktori autentifikacije smanjuju rizik od krađe identiteta, jer je potrebno više od jedne informacije za pristup.

Prilagodljivost i fleksibilnost: Softverska rješenja omogućavaju različite kombinacije faktora autentifikacije, prilagodene specifičnim potrebama organizacije ili pojedinca.

Smanjenje rizika od phishinga: MFA može smanjiti učinkovitost phishing napada jer čak i ako zlonamjerni akteri dobiju lozinku, još uvijek će im biti teško dobiti pristup sistemu bez dodatnih faktora autentifikacije.

12. Softver za prikupljanje, dijeljenje, praćenje i analizu prijavljenih događaja u skladu sa evropskom regulativom

Softver za prikupljanje, dijeljenje, praćenje i analizu prijavljenih događaja u skladu sa Pravilnikom o obavještanju, analiziranju i praćenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu kojim preuzeta Regulativa Evropskog parlamenta i Savjeta (EZ) br. 376/2014. Softver treba da omogući subjektima da dostavljaju prijave putem online portal, dostavljaju prijave o događajima, bilo koristeći definisane obrasce, ili automatski koristeći .e5x format. Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 55.000,00 eura.

13. Nabavka poslovno-skladišnog prostora

U 2025. godini zbog nedostatka poslovno-skladišnog prostora u Agenciji potrebno je realizovati njegovu kupovinu. Kupovinom adekvatnog poslovno-skladišnog prostora uključujući i njegovo obezbjeđenje, riješio bi se navedeni problem za duži vremenski period. Procijenjena vrijednost poslovno-skladišnog prostora je okvirno planirana u iznosu od 600.000,00 eura

14. Sistem kontrole pristupa i evidencije radnog vremena

Nabavka softvera za evidenciju radnog vremena zaposlenih će omogućiti jasan uvid u efikasnost radnog vremena. U svakom trenutku na jednostavan način biće dostupan precizan uvid u to ko kasni na posao, ko prekoračuje vrijeme pauze, izlazi ranije s posla ili radi prekovremeno. Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 15.000,00 eura.

15. Softversko rješenje za arhiviranje e-mailova

U pitanju je napredno softversko rješenje za upravljanje arhivom i elektronskim podacima, posebno dizajnirano za poslovne korisnike. Njegova primarna svrha je da pomogne organizacijama da efikasno upravljaju podacima, smanje troškove skladištenja, osiguraju uskladenost sa zakonima i regulativama, te olakšaju pretragu i analizu arhiviranih podataka/e-mailova.

Prednosti korišćenja:

Centralizovano arhiviranje podataka;

Optimizacija skladištenja;
Uskladenost sa zakonima i regulativama;
Napredna pretraga i e-Discovery;
Smanjenje opterećenja e-mail servera;
Sigurnost i zaštita podataka;
Upravljanje životnim ciklusom podataka;
Fleksibilnost u implementaciji.
Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 9.678,79 eura.

16. Serverska oprema i rezervni dijelovi

Postojećem HP Proliant DL360 Gen 9 serveru u klasteru je istekla fabrička tehnička i servisna podrška. Sistem je u statusu EOSL. EOSL (end-of-service-life) označava završnu fazu životnog ciklusa hardvera. Kraj radnog vijeka (EOSL) ili kraj podrške je kada proizvođač prestane da prodaje dio opreme i ne pruža usluge održavanja ili ažuriranja datog hardvera. Kao posljedica EOSL nije moguće izvršiti proširenje kapaciteta postojećeg serverskog uređaja niti dobiti podršku i intervenciju u slučaju potrebe nabavke rezervnog dijela prilikom eventualnog kvara na uređaju. U osnovi, EOSL je završna faza životnog ciklusa neke opreme. Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 25.000,00 eura.

17. Radna stanica za trenera

Agencija u ovom trenutku ima samo 2 licence, pa je moguće organizovati polaganje za dva KD kontrolora istovremeno. Nabavkom još jedne licence omogućit će se da 3 KD kontrolora mogu istovremeno polagati što će doprinijeti efikasnijem načinu vršenja sertifikacije KD kontrolora. Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 9.678,79 eura.

18. Nadogradnja programskog paketa Document Management System

Nadogradnja DMS Sistema sa funkcionalšću kadrovske evidencije, procijenjena vrijednost do 9.678,79 eura.

19. Sistem upravljanja vazдушnim prostorom (ASM) i upravljanje sistemima bespilotnih vazduhoplova (UTM)

Agencija za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore nabavlja sistem za upravljanje vazдушnim prostorom (ASM) i upravljanje sistemima bespilotnih vazduhoplova (UTM). Kako bi se u potpunosti omogućila primjena naprednog fleksibilnog korišćenja vazdušnog prostora (*Advanced Flexible use of airspace* – FUA) u Republici Crnoj Gori, potreban je ASM sistem koji je u stanju da podrži, u realnom vremenu, sve veću upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova.

Sistem mora biti modularno dizajniran kao širokodostupan *web* alat s mogućnošću prikaza na svim pretraživačima (*Chrome, Firefox, Safari, MS Edge*) s pripadajućim mobilnim aplikacijama za korisnike (*iOS i Android*) za prijave letova manjih UAS-ova. Takođe, sistem mora imati mogućnost direktnog spajanja na EUROCONTROL-ov LARA sistem i prikaz podataka iz istog u realnom vremenu.

Sistem mora imati mogućnost za uvođenje i prikaz UAS geografskih zona u skladu sa Regulativom

EU 2019/947 uz primjenu istih na odobrenje operacija UAS-a.

Sistem mora omogućiti internu komunikaciju između korisnika i nadležnih operativnih jedinica za odobrenje letačkih operacija (kontrola letenja), a posebno UAS operacija.

Sistem mora imati mogućnost registracije korisnika za sve vrste aktivnosti u vazдушnom prostoru koje se moraju razdvajati jedna od druge (padobranci, paraglajderi, jedrilice, vatrometi, baloni s posadom ili bez, ispaljivanje raketa, eksperimentalne aktivnosti i sl.).

Svaka vrsta aktivnosti mora imati svoju jednoznačnu oznaku na karti.

Sistem mora imati mogućnost učitavanja MET podataka iz relevantnog izvora i prikaza istih na karti.

Sistem mora imati mogućnost učitavanja radarskih podataka iz relevantnog izvora i prikaza istih na karti.

Sistem mora imati mogućnost učitavanja podataka iz relevantnog izvora (ukoliko postoji) za daljinsku identifikaciju UAS-a i prikaza istih na karti relevantnim korisnicima sistema.

Sistem mora imati mogućnost slanja internog upozorenja korisniku ukoliko se ne pridržava uslova pod kojima mu je određena aktivnost odobrena.

WEB modularni dio

Opšti dio web modula mora:

- omogućiti prijavu korisnika i registraciju na sistem uz primjenu primjenjivih propisa za čuvanje ličnih podataka,
- sadržati rubriku za prikaz regulative, važnih informacija za korisnike i povezana dokumenta,
- sadržati rubriku za prikaz opštih podataka o povezanim institucijama Republike Crne Gore,
- sadržati vijesti (novosti) koje će biti objavljivane od strane nadležne vlasti,
- sadržati pregled NOTAM-a i AUP/UUP,
- sadržati korisne linkove i često postavljana pitanja,
- sadržati politiku privatnosti i pravne napomene,
- sadržati uputstvo za korišćenje sistema,
- sadržati najavu promjena u rezervacijama zračnog prostora,
- sadržati prikaz realne slike stanja u vazдушnom prostoru na različitim kartografskim podlogama (satelit, street view, VFR, IFR karta),
- sadržati kartografski prikaz koji mora korisniku omogućiti pregled planiranih operacija i rezervacija u naredna 24 sata (2D i 3D),
- sadržati kartografski prikaz koji se može prikazati preko cijelog ekrana i smanjiti po potrebi, uz primjenu odabira za vraćanje na početno stanje prikaza i vremena (home button).

Na kartografskom dijelu je potrebno osigurati:

- filtere za prikaz zona (P, R, D, TRA, TSA, CTR, ATZ, UAS operacije, prikaz geografskih područja koja posjeduju ograničenja i/ili zabrane za UAS operacije) uz mogućnost filtriranja zona po visinama uz mogućnost prikaza različitih vrsta zona u različitim bojama,
- kartografski prikaz koji mora imati mogućnost odabira vremena prikaza stanja u vazдушnom prostoru u sljedeća 24 sata, odabirom tačnog vremena (vremenskog perioda).

Odabirom prikazane strukture potrebno je prikazati minimalno sljedeće podatke:

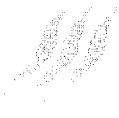
- jedinstveni broj rezervacije,
- naziv zone/rezervacije,
- vrstu zone,
- period za koji je rezervacija zone izvršena, (UTC datum i vrijeme),
- donju i gornju granicu rezervacije (u metrima, feet, Flight Level),
- mogućnost selektovanja i zumiranja na odabranu zon

Web modularni dio mora, minimalno, da sadrži sljedeće module:

1. Modul za registraciju i upravljanje korisnicima prema sljedećim karakteristikama:
 - Registracija korisnika na manualan i automatizovan način,
 - Provjeru unosa od strane čovjeka,
 - Zaštitu ličnih podataka,
 - Razvrstavanje korisnika po vrsti aktivnosti,
 - Razvrstavanje UAS korisnika po kategorijama operacija i osposobljenosti,
 - Razvrstavanje korisnika prema vrsti pretplate (registracije) – basic, advanced i premium,
 - Upravljanje mikrofunkcionalnostima interfejsa prema vrsti korisnika,
 - Prikupljanje podataka u skladu sa zahtjevima Regulativa EU 2019/945 i EU 2019/947, vezanim za registraciju korisnika,
 - Mogućnost kontrolisanog preuzimanja podataka i pristupa spoljnoj bazi korisnika,
 - Mogućnost preuzimanja pdf potvrda izdatih od nadležne vlasti i mogućnost izdavanja odgovarajućeg sertifikata,
 - Unos vazduhoplova i dozvola po korisniku,
 - FLEET management sistem,
 - Unos pravnih i fizičkih lica,
 - Razvrstavanje povlašćenih korisnika prema organizacijama (Policija, vojska...),
2. Modul za ovlašćene subjekte (nadležna vlast) (vojni i civilni) koji mora da sadrži:
 - Prikaz stanja vazdušnog prostora kao i za dio opisan u opštem dijelu uz prikaz planiranih operacija do 7 dana u naprijed,
 - Listu zahtjeva sa statusom u obradi, odobreno, primljeno sa pripadajućim podacima,
 - Pregled NOTAM, AUP/UUP,
 - Forme za pregled zahtjeva, obradu i odobrenje,
 - Unos dodatnih uslova odobrenja i izdavanje digitalne potvrde odobrenja koja će biti dostupna korisniku,
 - Mogućnost odabira postojeće ili kreiranja nove ad-hoc strukture za rezervaciju sa prikaza karte stanja uz pripadajuću formu,
 - Brzi kartografski prikaz (skica) zahtjeva na VFR podlozi,
 - Mogućnost kontaktiranja korisnika kroz sistem i ukidanje rezervacija uz potvrdu od strane korisnika,
3. Modul za AMC koji mora da sadrži:
 - Prikaz stanja vazdušnog prostora kao i za dio opisan u opštem dijelu uz prikaz planiranih operacija do 7 dana u naprijed,
 - Listu zahtjeva sa statusom u obradi, odobreno, primljeno sa pripadajućim podacima,
 - Pregled NOTAM, AUP/UUP,
 - Forme za pregled zahtjeva, obradu i odobrenje,
 - Upis dodatnih uslova odobrenja i izdavanje digitalne potvrde odobrenja koja će biti dostupna korisniku,
 - Prikaz situacije u vazdušnom prostoru na pretaktičkom i taktičkom nivou,
 - Alat za dinamičku rekonfiguraciju vazdušnog prostora i uvođenje ad hoc restrikcija u vazdušni prostor,
 - Izrada prijedloga NOTAM-a,
 - Mogućnost odabira postojeće ili kreiranja nove ad-hoc strukture za rezervaciju sa prikaza karte stanja uz pripadajuću formu,
 - Pregled svih registrovanih korisnika,

- Pregled aktivnih korisnika na karti zajedno s kontakt podacima,
 - Mogućnost kontaktiranja korisnika kroz sistem i zaustavljanje aktivnosti i ukidanje rezervacija uz potvrdu od strane korisnika,
4. Modul za TWR poziciju ANSP-a koji mora da sadrži:
- Prikaz stanja vazdušnog prostora kao i za dio opisan u opštem dijelu uz prikaz planiranih operacija do 7 dana u naprijed,
 - Listu zahtjeva sa statusom u obradi, odobreno, primljeno sa pripadajućim podacima,
 - Pregled NOTAM, AUP/UUP,
 - Forme za pregled zahtjeva, obradu i odobrenje,
 - Upis dodatnih uslova odobrenja i izdavanje digitalne potvrde odobrenja koja će biti dostupna korisniku,
 - Prikaz situacije u vazdušnom prostoru na taktičkom nivou,
 - Alat za dinamičku rekonfiguraciju vazdušnog prostora i uvođenje ad hoc restrikcija u vazdušni prostor,
 - Izrada prijedloga NOTAM-a,
 - Mogućnost odabira postojeće ili kreiranja nove ad-hoc strukture za rezervaciju sa prikaza karte stanja uz pripadajuću formu,
 - Pregled svih registrovanih korisnika,
 - Pregled aktivnih korisnika na karti zajedno s kontakt podacima,
 - Mogućnost kontaktiranja korisnika kroz sistem i zaustavljanje aktivnosti i ukidanje rezervacija uz potvrdu od strane korisnika,
 - Opciju za zatvaranje CTR-a za UAS operacije za hitne slučajeve (automatsko slanje zahtjeva za prestanak odobrenih aktivnosti uz potvrdu prijema),
 - Jedinstveni prikaz operacije koja je u koordinaciji između svih zainteresovanih strana (zoom na operaciju koja je u koordinaciji),
5. Modul za korisnike
- Prikaz stanja vazdušnog prostora kao i za dio opisan u opštem dijelu uz prikaz planiranih operacija do 7 dana u naprijed,
 - Listu ličnih ili zahtjeva sopstvene organizacije sa prikazom trenutnog statusa obrade zahtjeva,
 - Pregled NOTAM, AUP/UUP,
 - Forme za predaju zahtjeva za rezervaciju postojećih ili ad-hoc zona,
 - Mogućnost odabira postojeće ili kreiranja nove ad-hoc strukture za rezervaciju sa prikaza karte stanja uz pripadajuću formu,
6. Modul za statistiku korištenja vazdušnog prostora
- Prikaz svih primjenjivih statistika na posebnom interfejsu uz mogućnost čuvanja istih u pdf i excel formatu
 - Odabir određenog vremenskog perioda i vrsta aktivnosti,
7. Modul za policiju
- Pregled svih aktivnosti u vazdušnom prostoru na karti stanja uz detaljan prikaz korisničkih podataka i kontakata,
 - Pregled ličnih operacija uz pripadajuće detalje,
8. Modul za hitne službe (SAR, vatrogasci)
- Pregled ličnih operacija uz prikaz korisnika iz organizacije i prikaz ostalih aktivnosti,
 - Predaja zahtjeva za rezervaciju vazdušnog prostora bilo za trajne ili ad hoc strukture po skraćenom postupku,
9. Modul za prikaz NOTAM-a

- Mogućnost povezivanja na interni izvor podataka o NOTAM poruka ili na vanjski servis,
- Mogućnost filtriranja NOTAM-a relevantnih za restrikcije u vazdušnom prostoru,
- Mogućnost prikaza NOTAM-a prema vrsti zona i vremenskom trajanju,
- Skicu lokacije na kojoj se NOTAM primjenjuje,

10. Modul za prikaz AUP/UUP poruka

- Prikaz AUP/UUP kako je objavljen od strane nacionalnog AMC-a u tekstualnom obliku

11. Modul za administraciju sistema

- Mogućnost podešavanja parametara rada sistema i upis poruka koje će se automatski slati korisnicima kroz sistem,
- Podešavanje servisa i API sa vanjskim sistemima (npr. sistem za detekciju UAS-a, radarski podaci, meteorološki podaci, NOTAM, LARA i slično),
- Podešavanje mikrofunktionalnosti korisničkih interfejsa (boje, veličina fonta i sl.),

12. Mobilne aplikacije (iOS, Android)

- Mogućnost primjene automatskog postupka za odobrenje UAS letačkih aktivnosti prema uslovima naručitelja,
- Implementacija UAS geografskih zona,
- Mogućnost pregleda stanja u vazdušnom prostoru do 3 dana unaprijed,
- Prikaz relevantnih NOTAM-a i AUP/UUP,
- Mogućnost slanja i prijema obavještenja u realnom vremenu sa nadležnom organizacijom za upravljanje UAS-ima,
- Prijem zahtjeva za hitan prestanak aktivnosti uz potvrdu o prekidu,
- Mogućnost podešavanja vremena potrebnog za automatsku aktivaciju i odobrenje u skladu sa zahtjevima naručitelja,
- Detekciju povezanosti na sistem.

Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 250.000,00 eura.

20. Nadogradnja UAS softvera za otvorenu, posebnu i sertifikovanu kategoriju

U skladu sa Pravilnikom o uslovima za sigurnu upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova (preuzeta EU Regulativa 2019/947) potrebno je nadograditi UAS softver (platformu) kako bi se obezbijedio online sistem za registraciju bespilotnih vazduhoplova koji podliježu sertifikaciju i podnošenje, verifikaciju i potvrdu o prijemu Izjava za posebnu kategoriju. Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 9.678,79 eura.

21. Softversko rješenje za kontrolu pristupa internet sadržaju zaposlenih

Korišćenje web proxy rešenja donosi niz prednosti za organizacije koje žele da optimizuju i kontrolišu pristup internetu za svoje zaposlene. Evo ključnih prednosti:

- Kontrola pristupa i filtriranje sadržaja
- Povećana sigurnost
- Praćenje i nadzor aktivnosti
- Optimizacija mreže i ušteda propusnog opsega
- Usaglašenost sa propisima
- Jednostavna integracija sa drugim sigurnosnim rešenjima

Uvođenjem web proxy rešenja, organizacije mogu obezbediti bolju sigurnost, veću produktivnost i kontrolu nad internet aktivnostima zaposlenih, uz istovremeno optimizovanje korišćenja mrežnih resursa. Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 25.000,00 eura.

22. Nabavka dodatne licence za SkySAFE

SkySAFE je nabavljen 2018. godine i od tada predstavlja podlogu stručnih službi Agencije za civilno vazduhoplovstvo prilikom sprovođenja analiza u domenu postojanja vazduhoplovnih prepreka i njihovog eventualnog uticaja na operacije vazduhoplova. Obzirom da je zadnjom izmjenom sistematizacije došlo do reorganizacije Odsjeka aerodroma, potrebno je predvidjeti mogućnost upotrebe SkySAFE na još jednom računaru, tj. za zaposlenog kome bi u opisu posla bile aktivnosti povezane sa vazduhoplovnim preprekama i građevinskim objektima, budući da je Agencija za civilno vazduhoplovstvo prepoznata kao tehnički organ za vazdušni saobraćaj shodno Zakonu o planiranju prostora i izgradnji objekata. Sadašnji način rada gdje je rad u programu SkySAFE moguć samo na jednom računaru i kod jednog zaposlenog je neodrživ zbog broja predmeta koji se obrađuju u predmetnom programu a i pitanja obrade tih predmeta u slučajevima odsutnosti ili zauzetosti trenutnog obrađivača. Procijenjena vrijednost nabavke iznosi 9.678,79 eura.

Zaključna razmatranja:

Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu sadrži pregled planiranih prihoda i rashoda za 2025. godinu, baziran je na pokazateljima poslovanja u 2024. godini i realno očekivanim prihodima i rashodima u 2025. godini. Planirani prihodi i rashodi za 2025. godinu u funkciji su ostvarivanja godišnjeg programa rada i razvoja Agencije za civilno vazduhoplovstvo, imajući u vidu da je vazdušni saobraćaj jedan od esencijalnih elemenata ekonomskih i društvenih aktivnosti države, Agencija kroz svoju nadležnost treba da obezbijedi razvoj i unapređenje ove oblasti.

Finansijski plan za 2025. godinu sa projekcijom prihoda u iznosu od 7.337.000,00 eura i rashoda u iznosu od 6.270.377,68 eura, biće realizovan iz sopstvenih izvora finansiranja u skladu sa članom 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju ("Službeni list CG", broj 30/12, 30/17 i 82/20) dok će se raspored sredstava po finansijskom planu vršiti u skladu sa opštim aktima Agencije, donijetim odlukama, programima i planovima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima u cilju izvršavanja poslovnih zadataka iz nadležnosti Agencije.

Planirani prihodi Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu uvećani su za oko 9% u odnosu na planirane prihode za 2024. godinu, to su prvenstveno prihodi od rutnih naknada, terminalnih naknada i naknada za odlazeće putnike. Njihova realizacija će zavisi isključivo od povećanja broja letova i broja putnika u našoj naplatnoj zoni.

Planirani rashodi za 2025. godinu kroz pojedinačne stavke (bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja, rashodi za materijal i usluge, rashodi za održavanje osnovnih sredstava, ostale poslovne rashode i amortizacija) uvećani su za oko 8% u odnosu na planirane rashode za 2024. godinu i odražavaju realne potrebe za funkcionisanjem Agencije u toku 2025. godine.

Sastavni dio finansijskog plan za 2025. godinu, predstavlja Plan investicija u iznosu od 1.687.445,48 eura.

Gore navedene stavke prikazane su i tabelarno:

Ukupni planirani prihodi u 2025. godinu	Ukupni planirani rashodi u 2025. godinu	Rezultat	Planirane investicije
7.337.000,00	6.270.377,68	1.066.622,32	1.687.445,48

Osnovna svrha realizacije Finansijskog plana za 2025. godinu, biće izvršenje osnovnih zakonskih i međunarodnih obaveza, dominantno se rukovodeći principima racionalnosti i domaćinskog poslovanja sa ključnim ciljem očuvanja dostignutog nivoa sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja.

**Program rada
Agencije za civilno vazduhoplovstvo
za 2025. godinu**

decembar 2024. godine

SADRŽAJ

I Uvodni dio	3
a) O Agenciji	3
b) Međunarodni aspekti djelovanja Agencije	3
II Nadležnost Agencije	5
III Programske aktivnosti Agencije	8
a) Izvršavanje obaveza i aktivnosti utvrđenih zakonom, podzakonskim aktima, potvrđenim i objavljenim međunarodnim sporazumima i drugim dokumentima koji regulišu oblast civilnog vazduhoplovstva	8
1) Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe	11
2) Sektor za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova	18
3) Menadžer Sistema upravljanja sigurnošću	31
4) Menadžer Sistema za praćenje usklađenosti	35
5) Menadžer za komunikaciju	36
6) Sektor za bezbjednost, olakšice i traganje i spasavanje	38
b) Vršenje inspeksijskog nadzora i kontinuiranog nadzora nad vazduhoplovnim subjektima i njihovim osobljem u cilju praćenja ispunjenosti propisanih uslova na osnovu kojih im je Agencija izdala dozvolu, certifikat ili odobrenje	45
IV Donošenje akata iz nadležnosti Agencije i pripremanje stručnih osnova za izradu podzakonskih akata iz nadležnosti Vlade i Ministarstva	46
V Međunarodna saradnja Agencije	48
a) Saradnja sa Evropskom unijom u oblasti vazdušnog saobraćaja	48
b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama	50
c) Bilateralna i multilateralna saradnja	52
VI Kontrolne posjete međunarodnih organizacija	54
VII Kadrovsko i materijalno-tehničko osposobljavanje	55
a) Kadrovsko osposobljavanje Agencije	55
b) Obuka i stručno usavršavanje zaposlenih	56
c) Materijalno-tehničko osposobljavanje	57
VIII Izrada programa, planova i izvještaja	58

I Uvodni dio

Pravni osnov za donošenje Programa rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu utvrđen je članom 10 stav 1 tačka 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG”, br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da Savjet Agencije za civilno vazduhoplovstvo donosi godišnji program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

Odredbom člana 16 stav 1 tačka 8 Statuta Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2566/18 od 27.11.2018. godine, propisano je da direktor Agencije za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija) predlaže Savjetu Agencije godišnji program rada.

U skladu sa navedenim odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i Statuta Agencije za civilno vazduhoplovstvo pripremljen je Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu.

a) O Agenciji

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju propisani su pravni položaj, nadležnost i organizacija Agencije, upravljanje i rukovođenje Agencijom, organi Agencije i njeno poslovanje.

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlaštenja u skladu sa ovim zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi. Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

b) Međunarodni aspekti djelovanja Agencije

Zakonom o vazdušnom saobraćaju, članom 6 stav 1 tačka 14, propisano je da Agencija saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo.

Međunarodne organizacije iz oblasti vazdušnog saobraćaja od posebnog značaja za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore su:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazduhoplovstva (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*).

Crna Gora je 13. marta 2007. godine postala 189. punopravna članica Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO), specijalizovane organizacije Ujedinjenih nacija zadužene za stalni nadzor sprovođenja ciljeva Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (*Convention on International Civil Aviation*), poznatije kao Čikaška konvencija (*Chicago Convention*), i obavezujućih standarda i preporučenih praksi iz aneksa Konvencije.

Postavši prethodno punopravan član ICAO-a, što je predstavljalo preduslov, Crna Gora je postala i punopravan član Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC) 25. juna 2008. godine. Glavni cilj ECAC-a je unapređenje sigurnog, djelotvornog i kontinuiranog razvoja sistema evropskog vazdušnog saobraćaja, kroz harmonizaciju postupaka upravljanja vazdušnim saobraćajem među

državama članicama iz Evrope i unapređenje tih postupaka između država članica i drugih država u svijetu.

Crna Gora je 1. jula 2007. godine postala punopravan član Evropske organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (EUROCONTROL), organizacije koja je prvenstveno zadužena za sigurnost vazdušne plovidbe. Članstvo Crne Gore i njeno puno učešće u radu upravljačkih i stručnih tijela ove evropske organizacije, od velikog značaja za siguran i jednoobrazan pristup država članica, ostvaruje se na osnovu Protokola o konsolidaciji Međunarodne konvencije o saradnji u oblasti bezbjednosti (*Safety*) vazdušne plovidbe EUROCONTROL od 13. decembra 1960. godine, sa izmjenama i dopunama (Zakon o ratifikaciji, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 18/04 i 19/04) i Multilateralnog sporazuma o rutnim naknadama (*Multilateral Agreement relating to Route Charges*, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, broj 04/05).

Crna Gora je 09. juna 2006. godine potpisala Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jügoslavenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (*European Common Aviation Area (ECAA) Agreement*, u daljem tekstu: ECAA Sporazum). Skupština Crne Gore ratifikovala je ovaj Sporazum 9. oktobra 2007. godine, i isti je stupio na snagu 26. oktobra 2007. godine objavljivanjem Zakona o ratifikaciji ECAA Sporazuma („Službeni list RCG“, broj 62/07 i „Službeni list CG – Međunarodni ugovori“, broj 1/11). Cilj ovog Sporazuma je stvaranje zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja zasnovanog na slobodnom pristupu tržištu i zajedničkim pravilima u oblastima sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazдушnim saobraćajem i uticaja na životnu sredinu.

ECAA Sporazum je u Evropskoj uniji stupio na snagu u decembru 2017. godine (11 godina nakon potpisivanja) pa je, imajući u vidu veliki broj akata koje je usvojila u periodu od njegovog potpisivanja, Evropska komisija bila u obavezi da donese novi ažurirani Aneks 1. Novi, ažurirani Aneks 1 zvanično je objavljen u Službenom listu EU („*Official Gazzette of European union*“) u avgustu 2019. godine kao sastavni dio Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog Komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks 1 ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation - OJL211/4 of 12.08.2019*). Obaveza Crne Gore je da transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo.

Predlog zakona o potvrđivanju izmjena Multilateralnog sporazuma između Evropske zajednice i njenih država članica o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum) je u oktobru 2021. godine prošao Vladinu proceduru. Kako je u međuvremenu izabrana nova Vlada, povučeni su svi propisi iz Skupštine i vraćeni u Vladinu proceduru. Vlada je u oktobru 2022. godine ponovo utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju izmjena ECAA i prosljedila ga Skupštini na usvajanje. Zakon je Skupština usvojila u toku 2023. godine, ali isti nije objavljen u „Službenom listu Crne Gore“. U toku 2023. godine formiran je novi saziv Skupštine i izabrana nova Vlada, koja je na sjednici od 28. novembra 2024. godine usvojila Predlog zakona.

Agencija Evropske unije za sigurnost vazduhoplovstva (EASA) je organizacija Evropske unije osnovana s ciljem razvijanja zajedničkih standarda sigurnosti i obezbjeđivanja njihove jedinstvene primjene u Evropskoj uniji (EU), sa sjedištem u Kelnu (Njemačka). Osnovne djelatnosti preuzela je od Zajedničkih vazduhoplovnih vlasti (*Joint Aviation Authorities – JAA*), nakon prestanka rada te organizacije, 2007. godine. EASA je u međuvremenu proširila svoje nadležnosti, preuzimanjem obaveze izrade vazduhoplovnih standarda i propisa iz oblasti upravljanja vazдушnim saobraćajem (*Air Traffic*

Management – ATM) i aerodroma, kao i vršenja nadzora i nad njihovom primjenom. Punopravno članstvo u EASA-i, za sada, ostvaruju samo države članice EU i države članice EFTA (*European Free Trade Association*), dok za ostale države postoji mogućnost ostvarenja posebnog statusa i aktivnog učešća u radu EASA-e putem zaključivanja tzv. „Radnih aranžmana“ (*Working Arrangements*). Regulative koje priprema i predlaže EASA, a usvajaju institucije EU, obavezujuće su za države članice EU, a u zavisnosti od vrste potpisanih aranžmana i za ostale države.

Crna Gora je prvi Radni aranžman sa EASA-om potpisala 7. jula 2009. godine. Osnov za potpisivanje tog aranžmana predstavljala je tzv. Osnovna Regulativa br. 216/2008 (*Basic Regulation 216/2008*). Kako je 2009. godine Regulativa br. 216/2008 izmijenjena i dopunjena Regulativom 1108/2009, kojom se nadležnosti EASA-e proširuju i na oblast ATM/ANS-a i aerodroma, direktor Agencije je izmijenjeni Aneks 1 Radnog Aranžmana potpisao 2. novembra 2011. godine.

Od 2011. do 2015. godine došlo je do brojnih promjena usljed kojih je EASA smatrala neophodnim da postojeći, tada već zastarjeli, Radni Aranžmani zamijeni novim, koji je, nakon konsultacija i usaglašavanja, potpisan 25. februara 2015. godine u Kelnu od strane direktora Agencije i izvršnog direktora EASA-e. Ovaj Radni aranžman pokriva sve aspekte uređenja sigurnosti civilnog vazduhoplovstva i zaštite životne sredine kada su u pitanju proizvodi, dijelovi, uređaji, osoblje, organizacije, aerodromi, kao i upravljanje vazdušnim saobraćajem i usluge vazdušne plovidbe, u skladu sa Regulativom (EZ) br. 216/2008 i njenim pravilima implementacije. Putem ovog Radnog aranžmana EASA ostvaruje saradnju sa Agencijom za civilno vazduhoplovstvo, između ostalog, i u sprovođenju odredbi ECAA Sporazuma relevantnih za sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Prethodno je, takođe u Kelnu, 15. maja 2012. godine, sa EASA-om potpisan i Radni aranžman o sigurnosnim pregledima stranih vazduhoplova na platformi (*SAFA Working Arrangement*), koji se odnosi na obaveznost prikupljanja i razmjene informacija u odnosu na sigurnost vazduhoplova koji koriste aerodrome država članica EU i aerodrome država koje nijesu članice EU ali učestvuju u ovom programu, pa i aerodrome u Crnoj Gori.

Imajući u vidu novine u oblasti SAFA-e, na inicijativu Agencije, u decembru 2023. godine potpisan je novi SAFA Radni aranžman između EASA i Agencije. Sa novim aranžmanom, pored svih postojećih elemenata, uvodi se i element procjene rizika operatora vazduhoplova prilikom planiranja realizacije inspekcija na platformi. Dodatno, stiču se uslovi da Crna Gora postane učesnica EU programa testiranja posade vazduhoplova na prisustvo alkohola u krvi. Važno je istaći da je potpisivanjem ove vrste aranžmana Crna Gora postala jedna od rijetkih država koja nije članica EASA-e, a učesnica je, na ovom nivou, razmjene i prikupljanja informacija u okviru EU programa inspekcija vazduhoplova na platformi aerodroma.

II Nadležnost Agencije

Nadležnost Agencije propisana je prvenstveno odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima donešenim na osnovu ovog zakona, ali i odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18/11, 46/14 i 43/18), odredbama Zakona o prevozu opasnih materija („Službeni list CG“, br. 33/14 i 13/18), odredbama Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju („Službeni list CG“, br. 44/12 i 146/21) i odredbama Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata („Službeni list CG“, br. 64/17, 44/18, 63/18, 11/19, 82/20, 86/22 i 4/23).

Zakonom o vazdušnom saobraćaju Agenciji je prenešeno vršenje javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, od kojih su najznačajnija sljedeća: izdavanje certifikata i uvjerenja

vazduhoplovnim subjektima o ispunjavanju uslova za obavljanje određene djelatnosti iz oblasti vazdušnog saobraćaja, izdavanje dozvola vazduhoplovnom osoblju, vršenje inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenih međunarodnih ugovora, donošenje akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva; a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, koji se, uz prethodnu saglasnost resornog ministarstva, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“.

Konkretno, nadležnost Agencije je utvrđena odredbom člana 6 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojom je propisano da Agencija:

1. izdaje certifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu,
2. izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji,
3. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za održavanje vazduhoplova,
4. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja,
5. izdaje certifikat i odobrenje za upotrebu civilnog aerodroma,
6. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova,
7. izdaje dozvole i ovlaštenja civilnom vazduhoplovnom osoblju,
8. priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja,
9. donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva,
10. donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja,
11. vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom,
12. vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima,
13. vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom,
14. saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo,
15. vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Odredbom člana 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na: utvrđivanje usklađenosti pružanja usluga u vazdušnoj plovidbi sa propisanim zahtjevima, izdavanje certifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem, kao i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i aktima Agencije.

Jedno od najznačajnijih javnih ovlaštenja koje je prenešeno Agenciji je obavljanje poslova inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, a koji se odnose na: vazduhoplov i vazduhoplovnju komponentu, vazdušni saobraćaj, pružanje

vazduhoplovnih usluga i pravila letenja, kao i aerodromske letne informacije, aerodrome i aerodromske usluge, letilišta, vazduhoplovno osoblje, pomoćno vazduhoplovno i drugo stručno osoblje, ispravnost i rad tehničkih sredstava i objekata vazdušne plovidbe.

Naime, članom 6 stav 1 tačka 12 i članom 151 stav 2 Zakona o vazдушnom saobraćaju propisano je da poslove inspeksijskog nadzora nad sprovođenjem ovog zakona i propisa donešenih na osnovu ovog zakona vrši Agencija preko inspektora za vazdušni saobraćaj, u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojim se uređuje inspeksijski nadzor.

Inspeksijski poslovi koji obuhvataju ovlašćenja za obavljanje pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, nalaganje upravnih mjera, izdavanje prekršajnog naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspeksijskom nadzoru („Službeni list RCG“, broj 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG“, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14 i 51/17) i u 2025. godini će predstavljati jedan od prioriteta u radu, imajući u vidu da inspeksijski nadzor značajno doprinosi zaštiti i dodatnom unapređenju dostignutog nivoa sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori.

Agenciji je, dodatno, propisano ovlašćenje da može da odobri, najduže na šest mjeseci, izuzeće od obaveze ispunjenja određenog administrativnog i drugog zahtjeva, ukoliko utvrdi da je vazduhoplovni subjekt na drugi način obezbijedio isti nivo sigurnosti vazdušnog saobraćaja koji se postiže primjenom tog zahtjeva.

Shodno Zakonu o prevozu opasnih materija („Službeni list CG“, br. 33/14 i 13/18), Agencija je nadležna za odobravanje izuzeća od zabrane prevoza opasnih materija čiji je prevoz zabranjen u skladu sa Tehničkim instrukcijama. S tim u vezi, a u skladu sa navedenim zakonom, izuzeće od zabrane prevoza opasnih materija može se dozvoliti u vazдушnom prostoru Crne Gore, na osnovu rješenja o izuzeću od zabrane koje, u skladu sa Tehničkim instrukcijama, izdaje Agencija uz saglasnost nadležnih organa državne uprave zavisno od vrste opasne materije.

Shodno Zakonu o obaveznom osiguranju u saobraćaju („Službeni list CG“, br. 44/12 i 146/21), Agencija je nadležna da vrši nadzor nad primjenom odredaba ovog zakona koje se odnose na prava i obaveze po osnovu obaveznog osiguranja u vazдушnom saobraćaju.

Agencija obavlja i određene poslove organa za tehničke uslove, u skladu sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata („Službeni list CG“, br. 64/17, 44/18, 63/18, 11/19, 82/20, 86/22 i 4/23), a koji se odnose na: definisanje urbanističko tehničkih uslova za izgradnju objekata iz domena tehničkog organa za dio vazdušnog saobraćaja; analiza tehničke dokumentacije građevinskih objekata u cilju pribavljanja saglasnosti tehničkog organa; razmatranje nacrtu planskih dokumenata, analize iz domena tehničkog organa iz oblasti vazdušnog saobraćaja i dalje aktivnosti na izmjeni ili procesuiranju planskog dokumenta; provjera tehničke dokumentacije iz domena tehničkog organa iz oblasti vazdušnog saobraćaja; predlog korekcija ili dalje procesuiranje tehničke dokumentacije za složene inženjerske objekte.

Agencija će do kraja tekuće godine pripremiti plan vršenja inspeksijskih nadzora za 2025. godinu, koji će, zajedno sa planiranom dinamikom vršenja periodičnih kontinuiranih nadzora koji se sprovode nad radom vazduhoplovnih subjekata radi utvrđivanja kontinuirane ispunjenosti uslova na osnovu kojih je izdat certifikat tokom čitavog perioda njegovog važenja, predstavljati sastavni dio Plana inspeksijskih i kontinuiranih nadzora vazduhoplovnih subjekata za 2025. godinu.

Odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18/11, 46/14 i 43/18) utvrđena je nadležnost Agencije u pogledu

nadzora nad primjenom pojedinih odredaba ovog zakona. Naime, ovim zakonom propisano je da Agencija vrši nadzor nad primjenom odredaba koje se odnose na prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, kao i po prigovoru putnika, u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta. U slučaju prigovora lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti Agencija je nadležna za mirno rješavanje sporova između putnika i vazdušnog prevoznika i operatora aerodroma, dok je po prigovoru putnika u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta Agencija nadležna za mirno rješavanje sporova između putnika i vazdušnog prevoznika.

U proceduri su izmjene navedenog Zakona, kako bi Agenciji bio dodijeljen inspekcijski nadzor u oblasti prava putnika koja se odnose na prigovore putnika, u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta. Vlada je još ranije utvrdila Predlog ovog zakona, ali kako je u oktobru 2023. godine izabrana nova Vlada, Predlog ovog zakona ponovo je utvrđen u junu 2024. godine.

Nadalje, određeni poslovi i aktivnosti iz nadležnosti Agencije utvrđeni su podzakonskim aktima, koje Agencija donosi na osnovu Zakona o vazdušnom saobraćaju, nacionalnim strateškim dokumentima iz oblasti vazdušnog saobraćaja, kao i potvrđenim i objavljenim ECAA Sporazumom i drugim međunarodnim dokumentima.

III Programske aktivnosti Agencije

Imajući u vidu ranije navedene nadležnosti Agencije, propisane članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kao i ostale zakonom i podzakonskim aktima utvrđene obaveze, programske aktivnosti Agencije u 2025. godini biće prevashodno usmjerene na:

- a) izvršavanje obaveza i aktivnosti utvrđenih zakonom, podzakonskim aktima, potvrđenim i objavljenim međunarodnim sporazumima i drugim dokumentima koji regulišu oblast civilnog vazduhoplovstva, i
- b) vršenje inspekcijskog nadzora i kontinuiranog nadzora nad vazduhoplovnim subjektima i njihovim osobljem u cilju praćenja ispunjenosti propisanih uslova na osnovu kojih im je Agencija izdala dozvolu, certifikat ili odobrenje.

a) Izvršavanje obaveza i aktivnosti utvrđenih zakonom, podzakonskim aktima, potvrđenim i objavljenim međunarodnim sporazumima i drugim dokumentima koji regulišu oblast civilnog vazduhoplovstva

Među opštim aktivnostima u Agenciji, koje podrazumijevaju involviranost i doprinos svih unutrašnjih organizacionih jedinica i pojedinaca, za 2025. godinu su sljedeće:

- priprema stručnih osnova za donošenje novog Zakona o vazdušnom saobraćaju.
- priprema i donošenje novih vazduhoplovnih propisa, izmjena i dopuna postojećih, kao i priprema stručnih osnova za potrebe donošenja podzakonskih akata iz nadležnosti Ministarstva i Vlade CG, u skladu sa *Planom pripreme podzakonskih akata Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu* i aktuelnim Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG), a na osnovu Zakona o vazdušnom saobraćaju, zaključenih međunarodnih ugovora, propisa Evropske unije i pravila i standarda koji se odnose na sigurnost i bezbjednost u vazdušnom saobraćaju, naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a

- ažuriranje i realizacija akcionih planova za otklanjanje neusaglašenosti i nedostataka konstatovanih prilikom kontrolnih posjeta međunarodnih organizacija civilnog vazduhoplovstva, sa precizno utvrđenim aktivnostima koje je neophodno preduzeti u cilju njihovog otklanjanja, određenim nosiocima odgovornosti za izvršavanje tih aktivnosti i definisanim rokovima za njihovu realizaciju.
- ažuriranje postojećih, kao i donošenje novih priručnika i procedura u skladu sa novom organizacijom, kao i zakonskom i podzakonskom regulativom, sa ciljem boljeg regulisanja procesa kao i ispunjavanja preporuka Državne revizorske institucije
- razmatranje (CAO državnih pisama (*ICAO State Letters*)) i formiranje predloga aktivnosti u odnosu na ta dokumenta,
- identifikacija razlika u odnosu na ICAO standarde i preporučene prakse,
- implementacija nadogradnje softvera Sistema upravljanja dokumentima (*Document Management System – DMS*),
- očuvanje postojećeg nivoa znanja zaposlenih u Agenciji i njegovo unapređenje pohađanjem obuka, koje se sprovode po Trening planu, obukama obnavljanja znanja, nedostajućim specijalističkim obukama i obukama za nove vazduhoplovne propise.

Pored ovih aktivnosti, opšteg karaktera, među aktivnostima koje iziskuju multidisciplinarn pristup izdvajaju se sljedeće:

- aktivnosti u vezi sa nacionalnim odborima

Shodno Zakonu o vazdušnom saobraćaju formirani su sljedeći nacionalni odbori: Nacionalni odbor za upravljanje sigurnošću u vazdušnom saobraćaju, Nacionalni odbor za upravljanje vazdušnim prostorom, Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva i Nacionalni odbor za olakšice u vazdušnom saobraćaju. Predsjednici ovih odbora su predstavnici Agencije a, pored njih, u sastavima ovih odbora participiraju i druga lica iz Agencije. Stručne poslove, za potrebe ovih odbora, u najvećoj mogućoj mjeri obavljaju stručne službe Agencije jer se, s obzirom na raspoložive resurse, Vlada odlučila da predstavnici Agencije, kroz predsjednike odbora i članove odbora, koordiniraju aktivnosti od državnog interesa u domenu vazdušnog saobraćaja. U odnosu na aktivnosti koje se odvijaju u ovim odborima izvjesno je da se pitanja i izazovi sa kojima se susreću ova tijela bivaju sve složenija i da postoji sve izraženija potreba da se određena pitanja, od značaja za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, kao i za upravljanje vazdušnim prostorom, sve češće razmatraju u širem kontekstu, te je iz tog razloga veoma značajno vršiti koordinaciju aktivnosti sa drugim državnim organima i institucijama. Saglasno trendovima, očekuje se da tokom 2025. godine intenzitet ovih aktivnosti bude veći, naročito u vezi sa izazovima kao što su: upotreba dronova, generalno, i upravljanje vazdušnim prostorom kada je u pitanju upotreba dronova; opasnosti u vezi sa prisustvom divljeg svijeta u blizini aerodroma; bezbjedonosna pitanja, posebno u vezi sa ber bezbjednosti i dr.

- bezbjednost informacionih tehnologija (Cyber Security)

Tokom proteklih godina u oblasti vazduhoplovstva značajno se povećava broj događaja u kojim je došlo do ugrožavanja sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja kroz tzv. sajber napade. Savremena tehnologija omogućuje izvođenje ovih nelegalnih aktivnosti na način da ni vazduhoplovstvo nije imuno na ovu vrstu ugrožavanja. Ova činjenica nameće obavezu da se u vazduhoplovnom sistemu razviju određeni mehanizmi zaštite koji se, prije svega, ogledaju u tome da bi vazduhoplovni sistemi trebalo da budu projektovani i realizovani na način na budu otporni na

sajber napade i to na način na koji bi se onemogućio uticaj na bitne funkcije vazduhoplovnog sistema. Na globalnom nivou ovaj problem je prepoznat još prije nekoliko godina pa je zaključkom sa 40. Skupštine ICAO predviđeno da države članice kao i vazduhoplovni subjekti usmjere aktivnosti u pravcu implementacije Sajber strategije ICAO, identifikacije rizika i prijetnji u odnosu na aktivnosti u vazduhoplovstvu i kritične aktivnosti, definisanja odgovornosti državnih tijela, institucija i vazduhoplovnih subjekata i dr.

U septembru 2019. godine Evropska komisija je objavila prvo izdanje Sajber strategije u vazduhoplovstvu. ICAO je u oktobru 2019. godine objavio dokument Aviation Cybersecurity Strategy koji daje opšte smjernice državama članicama ICAO u pogledu sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, a u novembru 2020. godine, posredstvom državnog pisma, dostavio je državama članicama dokument koji sadrži Cybersecurity Action Plan. Ovim akcionim planom je predviđeno niz aktivnosti koje treba da sprovedu ICAO i države članice u cilju unapređenja sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, kako na međunarodnom nivou tako i u svakoj od država članica.

U EASA dokument-u *European Plan for Aviation Safety (EPAS) 2023-2025* u kojem su, pored ostalih aktivnosti koje se odnose na sigurnost u civilnom vazduhoplovstvu, kao sistemska i strateška aktivnost je predviđena i upravljanje rizikom po pitanju cyber-a.

Tokom 2022. i 2023. godine objavljene su i dvije bitne EU regulative, na osnovu *Basic Regulation-a 1139/2018*, koje postavljaju Cyber regulatorne zahtjeve pred vazduhoplovne vlasti, operatore vazduhoplova, operatore aerodroma i organizacije. Bilo je planirano da ove regulative budu prenešene u pravni poredak Crne Gore tokom 2024. godine, ali obzirom da se radi o regulativi koja treba da počne da se primjenjuje u državama Evropske unije tek od 2026. godine, ove aktivnosti su pomjerene za 2025. i 2026. godinu. Radi se o regulativama koje se bave uticajem Cyber prijetnji na sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Cyber prijetnje mogu imati negativan uticaj kako na sigurnost tako i na bezbjednost vazdušnog saobraćaja i upravo iz tog razloga ovom pitanju je potrebno prići na sveobuhvatan način u gotovo u svim oblastima koje su u nadležnosti Agencije.

Aktivnosti Agencije u oblasti sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu sa kojima je potrebno nastaviti u 2025. godini su sljedeće:

- Izrada akcionog plana za sajber bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, na osnovu smjernica iz državnog pisma ICAO i globalne ICAO strategije za sajber bezbjednost. Ovaj akcioni plan Agencije treba da bude urađen u saradnji sa državnim organima nadležnim za informacionu bezbjednost, jer je to obaveza države a ne samo Agencije.
- Uspostavljanje zvanične saradnje između Agencije i državnih organa nadležnih za informacionu bezbjednost (Direktorata za elektronsku upravu i informatičku bezbjednost Ministarstva javne uprave i Odeljenja za informatičku bezbjednost i odgovor na kompjuterske incidente (CS/NCIRT) Direkcije za zaštitu tajnih podataka).
- Nastavak aktivnog učešća Agencije u radu radnih grupa EASA (*Network of Cyber Analysts*) i EUROCONTROL (CYBERG) za sajber bezbjednost, u kojima je Agencija član i već učestvuje kroz svoje predstavnike.
- Organizovanje radionica (*workshop*), seminara i konferencija na temu sajber bezbjednosti za subjekte civilnog vazduhoplovstva iz Crne Gore sa temama iz sajber bezbjednosti, saglasno sa zahtjevima i preporukama ICAO i EASA.

- Planiranje i sprovođenje specijalističkih, naprednih obuka za neke od nadzornika i inspektora Agencije, kao i IT administratora, iz sajber bezbjednosti u relevantnim organizacijama za obuku (IANS EUROCONTROL i druge).
- Organizacija obuka i radionica sa opštim temama iz sajber bezbjednosti za sve zaposlene u Agenciji, radi podizanja svijesti i sticanja neophodnih znanja za postupanje u prevenciji i odbrani od sajber napada i incidenata. Cilj ovakvih obuka je obucavanje zaposlenih za zaštitu informacione imovine (ICT infrastruktura i podaci u različitim formama) i ugleda Agencije.
- Kreiranje platforme koja omogućava kontinuiranu edukaciju i testiranja zaposlenih o cyber prijetnjama. Platforma bi bila kreirana u saradnji sa spoljnjim saradnicima i nudila bi i dodatne mogućnosti usklađivanja sa ISO 27001 standardom i ostalim vidovima edukacije sa zaposlenima u kompaniji. Platforma bi bila u potpunosti prilagodljiva korporativnom stilu klijenta (logotipu, web domenu, e-mail serveru, itd.) te se integriše s klijentovim Active directory servisima.
- Uvođenje u poslovanje Agencije mjera i postupaka prema standardu ISO/IEC 27001 *Sistem menadžmenta bezbjednosti informacija*, kao i sertifikacija Agencije po ovom standardu, sa ciljem uspostavljanja kvalitetnog okvira za sajber bezbjednost i praktičnu primjenu dobre prakse i mjera sajber bezbjednosti.
- Osmišljavanje, priprema i organizovanje promotivnih aktivnosti (medijske i internet kampanje) na temu sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu.
- Sprovođenje svih ostalih aktivnosti iz preporučenog opšteg ICAO akcionog plana za sajber bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, a koje su u nadležnosti Agencije.
- Sprovođenje aktivnosti na pripremi implementacije i sprovođenju procjene uticaja Regulativa 2022/1645 i 2023/203 i formiranje radne grupe za preuzimanje regulativa.
- Sprovođenje aktivnosti na primjeni rješenja za klasifikaciju podataka nakon njegove implementacije u našem domenu usljed čega je potrebno pažljivo isplanirati redosljed koraka uz asistenciju svih organizacionih jedinica Agencije:
 - Identifikovanje tipova podataka
 - Procjena postojećih sigurnosnih politika i procedura i implementacija novih
 - Razvijanje klasifikacionih oznaka (interno, povjerljivo, javno)
 - Uspostavljanje pravila za klasifikaciju dokumenata
 - Revizija i priprema politika pristupa podacima
 - Obuka zaposlenih
 - Testiranje rješenja sa majim brojem zaposlenih za početak
 - Praćenje iskustva korisnika i ispravka eventualnih problema u primjeni
 - Prikupljanje povratnih informacija od korisnika sistema
 - Implementacija i puna primjena rješenja
- Ažuriranje postojećih i uvođenje novih neophodnih IT politika i procedura u skladu sa standardima i najboljim praksama.

1) Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe

U okviru Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe prioritete planirane aktivnosti u 2025. godini predstavljene su zasebno, za Odsjek za sigurnost vazdušne plovidbe i Odsjek aerodroma, u nastavku.

Odsjek za sigurnost vazdušne plovidbe

U okviru Odsjeka prioritete planirane aktivnosti u 2025. godinu su sljedeće:

- vršenje nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, organizacijom za osposobljavanje kontrolora letenja i ostalog operativnog osoblja pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi, sprovođenjem inspekcijskog nadzora, planiranih i dodatnih samostalnih provjera, kao i planiranih i dodatnih zajedničkih provjera (u saradnji sa Direktoratom civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije), posebno po pitanju:
 - usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa zajedničkim zahtjevima za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, prvenstveno u pogledu zahtjeva za tehničku i operativnu stručnost i sposobnost, organizacionu strukturu i upravljanje organizacijom, upravljanje sigurnošću i kvalitetom, bezbjednost, ljudske resurse, oblast finansija, odgovornost i osiguranje, kvalitet usluga, otvoreno i transparentno pružanje usluga, planove za slučaj nepredviđenih okolnosti i zahtjeva u vezi izvještavanja;
 - usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa zahtjevima koji se odnose operativne usluge u vazdušnom saobraćaju,
 - usaglašenosti organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja sa zahtjevima koji se odnose na licenciranje i osposobljavanje kontrolora letenja,
 - usaglašenosti sa zahtjevima za upravljanje vazdušnim prostorom i upravljanje protokom i kapacitetom vazdušnog saobraćaja,
 - usaglašenosti sa zahtjevima o načinu postupanja sa planovima leta,
 - usaglašenosti sa zahtjevima iz oblasti interoperabilnosti,
 - primjene standarda i procedura za obuku pomoćnog vazduhoplovnog osoblja koje obavlja poslove održavanja tehničkih uređaja i sistema kontrole letenja, tj. vazduhoplovno tehničkog osoblja kontrole letenja (*Air Traffic Safety Electronics Personnel – ATSEP*),
 - usaglašenosti sa zahtjevima za stručno osposobljavanje pomoćnog vazduhoplovnog osoblja – vazduhoplovno meteorološkog osoblja;
 - usaglašenosti sa zahtjevima za projektovanje i održavanje procedura za letenje koji su u upotrebi u vazdušnom prostoru Crne Gore, kao i za osposobljavanje osoblja koje projektuje procedure za letenje,
 - usaglašenosti sa zahtjevima obavještavanja, analiziranja i praćenja (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu;
 - primjene pravila o kvalitetu vazduhoplovnih podataka i vazduhoplovnih informacija;
 - pružanja usluge kalibraže zemaljskih radionavigacionih sredstava (ZRNS); i
 - implementacije promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i organizacija za osposobljavanje kontrolora letenja.
- strateški zadaci u Odsjeku za sigurnost vazdušne plovidbe obuhvataju:
 - reorganizacija vazdušnog prostora i unapređenje struktura u crnogorskom vazdušnom prostoru sa ciljem optimizacije upotrebe istog od više strana korisnika;
 - priprema i izrada odgovarajućih akata sa ciljem preuzimanja i implementacije Regulative (EU) br. 2023/203 kojom je definisana oblast Cyber-Security-a;
 - priprema i izrada odgovarajućih akata sa ciljem preuzimanja i implementacije Regulative (EU) br. 2023/1768 i Regulative (EU) br. 2023/1769, kojima su definisana detaljna pravila

- za sertifikaciju i deklaraciju sistema upravljanja vazдушnim saobraćajem/uslugu vazdušne plovidbe i komponenti upravljanja vazдушnim saobraćajem/uslugu vazdušne plovidbe;
- promociju uspostavljanja sistema za odobravanje i nadzor upotrebe vazdušnog prostora od strane korisnika bespilotnih vazduhoplova i drugih korisnika vazdušnog prostora u donjem (lower) dijelu vazdušnog prostora;
- promociju unapređenja nadzorne komponente u crnogorskom vazdušnom prostoru korišćenjem Multilateracije (Multilateration – MLAT), ADS-B i drugih izvora radarskih podataka i uključenje ovih ciljeva u srednjoročne planove SMATSA,
- pracenje primjene mjera Plana implementacije PBN-a u Crnoj Gori i korišćenja Evropskog geostacionarnog navigacionog sistema za augmentaciju (*European Geostationary Navigation Overlay Service – EGNOS*) u našem vazdušnom prostoru;
- koordinaciju sa pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi i drugim vazduhoplovnim subjektima u cilju implementacije Data Link-a;
- sprovođenje postupaka odobravanja:
 - procedura za letenje koje izrađuje pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi odnosno organizacija za projektovanje navigacionih postupaka;
 - promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i organizacija za osposobljavanje kontrolora letenja;
 - priručnika, procedura i drugih relevantnih dokumenata pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi; i
 - procedura, planova i programa osposobljavanja drugih relevantnih dokumenata organizacija za osposobljavanje kontrolora letenja.
- izrada i ažuriranje planskih i programskih dokumenata:
 - usaglašavanje godišnjeg zajedničkog programa i plana provjera nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi sa Direktoratom civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije (DCV);
 - usvajanje Godišnjeg plana nadzora Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe, koji obuhvata plan sprovođenja periodičnih provjera i inspekcija nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi, organizacijama za osposobljavanje, organizacijama za traganje i spašavanje i svim drugim organizacijama koje spadaju pod nadležnost odsjeka;
 - praćenje primjene i po potrebi ažuriranje objavljenog Plana implementacije (Strategije za primjenu) PBN koncepta u crnogorskom vazdušnom prostoru;
 - priprema godišnjeg plana „Programa lokalne implementacije Jedinstvenog neba“ (*Local Single Sky Implementation Programme – LSSIP*) i saradnja sa EUROCONTROL i pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi u vezi sa tim;
 - ažuriranje Akcionog plana za smanjenje emisije CO₂ i Programa neutralizacije i smanjenja emisija CO₂ u civilnom vazduhoplovstvu (*Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation – CORSIA*), u skladu sa međunarodnim standardima iz oblasti zaštite životne sredine u vazduhoplovstvu.
- aktivnosti po pitanju saradnje sa drugim nadležnim institucijama na nacionalnom nivou:
 - nastavak koordinacije sa pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi, Ministarstvom odbrane i Vazduhoplovstvom Vojske Crne Gore u cilju definisanja aktivnosti mješovite civilno-vojne jedinice za upravljanje vazdušnim prostorom – AMC jedinice po pitanju rezervacije,

aktivacije i deaktivacije upotreba geografskih zona od strane operatora sistema bespilotnih vazduhoplova;

- nastavak koordinacije na nacionalnom i međunarodnom nivou i priprema stručnih osnova za propise u oblasti bezbjednosti informacionih tehnologija – sajber bezbjednost (Cyber Security), prvenstveno sa Ministarstvom javne uprave i Direkcijom za zaštitu tajnih podataka, u cilju unapređenja saradnje između državnih organa nadležnih za informacionu bezbjednost, pružaoce usluga vazdušne plovidbe i drugih subjekata civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori, jačanja kapaciteta subjekata civilnog vazduhoplovstva u oblasti sajber bezbjednosti i zaštite od sajber kriminala, stvaranja potrebnih preduslova za formiranje lokalnih CIRT timova kod ključnih subjekata civilnog vazduhoplovstva za zaštitu i borbu protiv sajber kriminala;
- aktivnosti po pitanju saradnje sa drugim institucijama na međunarodnom nivou:
 - aktivnosti u sklopu saradnje sa DCV u cilju primjene odredaba Sporazuma o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i Procedure o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi;
 - saradnja sa EUROCONTROL-om u sklopu projekta podrške državama članicama ove organizacije, u oblasti:
 - usklađivanja integracije bespilotnih vazduhoplova u operacije vazdušnog saobraćaja po pitanju U-space regulatornih zahtjeva;
 - implementacije zahtjeva, standarda i preporučene prakse sajber bezbjednosti kod subjekata civilnog vazduhoplovstva i sertifikacije i deklaracije sistema upravljanja vazdušnim saobraćaju/uslugama u vazdušnoj plovidbi; i dr.
 - aktivno učešće u radu Koordinacionog tima ACV/DCV/SMATSA i sprovođenje dogovorenih aktivnosti;
 - učešće u zajedničkim aktivnostima na trilateralnom nivou (ACV-DCV-SMATSA) u cilju implementacije Programa efikasnosti (Performance Scheme);
 - učešće u radu ICAO, EC, ECAC, EASA, EUROCONTROL, NCP radnih grupa i radnih tijela drugih organizacija u oblasti nadležnosti odsjeka (EANPG – EASPG, VOLCEX, ATM/ANS TeB, NETOPS, RNDŠG, NFMP, RAFT, FMG, ECAC Environmental Forum, EACCC, ICAO EUR SAR Task Force itd.);
 - uspostavljanje saradnje sa inostranim vazduhoplovnim vlastima u oblasti ATM/ANS, razmjena iskustava u oblasti vazdušne plovidbe, uspostavljanje saradnje i studijske posjete u cilju razmjene iskustava sa vazduhoplovnim vlastima i/ili pružiocima ATM/ANS usluga drugih država.
- ostale redovne aktivnosti iz oblasti nadležnosti Sektora:
 - sprovođenje postupaka izdavanja, obnove, priznavanja, privremenog ukidanja i ukidanja dozvole kontrolora letenja i studenta kontrolora letenja;
 - sprovođenje postupaka izdavanja, produženja, obnove, priznavanja, privremenog ukidanja i ukidanja ovlašćenja, dodatnih i posebnih ovlašćenja;
 - sprovođenje postupaka izdavanja i ukidanja privremenih autorizacija procjenjivača i instruktora;
 - utvrđivanje listi ispitivača/procjenjivača;

- sprovođenje postupka odobravanja sintetičkog uređaja za osposobljavanje kontrolora letenja i studenta kontrolora letenja;
- analiza i davanje stručnog mišljenja na zahtjeve za izgradnju i postavljanje objekata u blizini aerodroma i zemaljskih radio-navigacionih sredstava, u koordinaciji sa Odsjekom aerodroma i pružaocem usluga u vazdušnoj plovitbi;
- analiza i davanje stručnog mišljenja na planske dokumente dostavljene od strane nadležnog ministarstva ili lokalnih organa uprave u koordinaciji sa Odsjekom aerodroma i pružaocem usluga u vazdušnoj plovitbi;
- redovne aktivnosti interne i eksterne koordinacije u cilju analize i pripreme odgovora na ICAO državna pisma (*ICAO State Letters*);
- ažuriranje EASA SES&BR standardizacijskog upitnika o implementaciji evropskih propisa iz oblasti ATM/ANS i drugih ICAO/EASA/EUROCONTROL upitnika;
- redovno ažuriranje i praćenje sertifikacione dokumentacije pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi na mjesečnom nivou;
- redovno održavanje i vođenje ustanovljenih registara iz oblasti nadležnosti sektora (Registar dozvola kontrolora letenja, Registar provjera, Registar neusaglašenosti, Registar korektivnih mjera, Registar sertifikacione dokumentacije, Registar promjena i učestalih promjena, Registar ICAO državnih pisama i dr.);
- sprovođenje postupaka analize događaja iz oblasti nadležnosti odsjeka;
- saradnja sa menadžerom sistema upravljanja sigurnošću u pogledu izrade izvještaja o događajima, sprovođenju nadzora u oblasti praćenja i istraživanja događaja i definisanju sigurnosnih indikatora;
- sprovođenje aktivnosti internih provjera u skladu sa zahtjevima sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring*);
- saradnja sa Agencijom za zaštitu životne sredine po pitanju smanjenja emisije CO₂ i uvođenja vazduhoplovstva u EU ETS;
- analiza, praćenje i procjena vrijednosti sigurnosnih indikatora iz oblasti ANS, u skladu sa Nacionalnim programom sigurnosti vazdušnog saobraćaja i Nacionalnim planom sigurnosti;
- unapređenje platforme za planiranje, sprovođenje i praćenje nadzornih aktivnosti;
- organizacija radionica u cilju uspostavljanja koordinacije i unapređenja kompetencija vazduhoplovnih subjekata;
- unapređenje uspostavljene koordinacije na nacionalnom i međunarodnom nivou u oblasti kriznog menadžmenta (*Crisis Management*), prisustvovanje međunarodnim forumima i aktivno učešće u radnim tijelima ICAO, EASA, EUROCONTROL, IFATCA i dr. u vezi sa kriznim menadžmentom u oblasti ANS, posebno u *EUROCONTROL European Aviation Crisis Coordination Cell – EACCC*.
- izrada/revizija internih dokumenata Odsjeka:
 - ažuriranje priručnika Odsjeka i njemu pripadajućih procedura, uputstava i drugih dokumenata,
 - priprema i usvajanje Godišnjeg izvještaja o sigurnosnom nadzoru Odsjeka i Godišnjeg izvještaja o pridržavanju ATFM mjerama.

- Priprema stručnih osnova za izradu pravilnika, sigurnosnih naloga i drugih propisa iz oblasti nadležnosti Odsjeka u skladu sa planom pripreme podzakonskih akata, kao i ažuriranje instrukcija, uputstava za primjenu podzakonskih akata i listi usaglašenosti sa regulatornim zahtjevima i međunarodnim standardima i preporučenim praksama;
- Sprovođenje obuke/osposobljavanja zaposlenih u sektoru u skladu sa godišnjim Trening planom.
- aktivnosti u vezi sa podrškom i koordinacijom u okviru Sistema upravljanja sigurnošću (SMS) i Sistema za praćenje usklađenosti (CMS).

S obzirom da je određenom broju iskusnih nadzornika iz Sektora za sigurnost vazdušne plovitbe u proteklom periodu prestao radni angažman ili su raspoređeni na druga radna mjesta, kao i da je ovo imalo za posljedicu značajno povećanje radnih aktivnosti kod najiskusnijih nadzornika koji i dalje rade u ovom sektoru, neophodno je intenzivirati aktivnosti u cilju angažovanja novih kolega i potom njihovog obučavanja za kvalitetno i efikasno izvršavanje obaveza i poslova iz nadležnosti ovog odsjeka. Ovo je posebno značajno imajući u vidu predviđeno povećanje radnih obaveza, ali i kompleksnost procesa osposobljavanja nadzornika za poslove iz domena nadležnosti Odsjeka za sigurnost vazdušne plovitbe, odnosno veliki broj i trajanje obuka koje su u tom smislu neophodne.

Odsjek aerodroma

Iako je još tokom 2023. godine okončan postupak izdavanja sertifikata AD Aerodromima Crne Gore za Aerodrom Podgorica, od istih se očekuje da preduzmu aktivnosti u postupku konverzije kao i da započnu rad i pripremu za postupak izdavanja sertifikata za Aerodrom Tivat, u odnosu na Regulativu (EU) br. 139/2014. Kada je u pitanju Aerodrom Podgorica, nadzori u kritičnim oblastima realizovani su u toku 2024. godine, dok je za 2025. godinu planirana realizacija nadzora u preostalim oblastima u kojima su sprovedeni inicijalni nadzori prilikom postupka izdavanja sertifikata, sa ciljem da sve oblasti nadzora budu provjerene u periodu od 24 mjeseca od izdavanja sertifikata.

Imajući u vidu trenutno stanje po pitanju ispunjenosti regulatornih normi na Aerodromu Tivat, krajem 2024. godine održan je sastanak sa predstavnicima operatora ovog aerodroma, pri čemu je naglašena spremnost Agencije da pomogne u otpočinjanju aktivnosti ispunjavanja standarda propisanih Regulativom (EU) br. 139/2014, dok je zajednički dogovoreno da operator aerodroma formira radne grupe koje bi imale zadatak da sprovedu aktivnosti u cilju usaglašavanja sa regulatornim zahtjevima i obavezom komunikacije sa predstavnicima Agencije na mjesečnom nivou. U 2025. godini planirano je intenziviranje rada prethodno pomenutih radnih grupa i usklađivanje sertifikacione baze. Ukoliko od strane operatora Aerodroma Tivat dogovorene aktivnosti i dinamika izostanu, Agencija će preduzeti zakonom predviđene mjere, kao i mjere u smislu zakona o inspeksijskom nadzoru i uspostavljanje operativnih ograničenja u cilju očuvanja prihvatljivog nivoa sigurnosti na ovom aerodromu.

U narednoj godini planirane su aktivnosti po pitanju ponovnog uspostavljanja Aerodroma Berane za vazdušni saobraćaj, što je projekat od državnog značaja. Konkretno aktivnosti po pitanju Agencije u ovom postupku za 2025. godinu je teško predvidjeti budući da je studija opravdanosti za aktivaciju predmetnog aerodroma nedavno izrađena i u fazi je analize kod nadležnih državnih organa. Međutim, ukoliko se na državnom nivou donese odluka o intenziviranju ovog procesa, Agencija će imati značajnu ulogu u čitavom postupku, počevši od faze izrade tehničke dokumentacije pa do samog postupka izdavanja sertifikata aerodroma, što će biti jako izazovno u smislu korišćenja resursa koje Agencija posjeduje u Odsjeku aerodroma.

Oba letilišta, Kapino polje i Čemovsko polje, i dalje imaju poteškoće u ispunjavanju određenih regulatornih zahtjeva i upravo ta situacija nameće potrebu planiranja nadzora i tokom 2025. godine, sa težištem na provjeri onih regulatornih zahtjeva na čijem se rješavanju insistira već duže vrijeme. Agencija je u cilju pomoći malim subjektima i u prethodnom periodu sprovodila aktivnosti koje su za cilj imale unapređenje rada operatora pomenutih letilišta, što će svakako, i pored obaveze sprovođenja nadzora, nastaviti da realizuje u narednom periodu. U toku 2025. godine u planu je održavanje osnovne obuke u oblasti upravljanja sigurnošću za male subjekte čiju organizaciju će sprovesti Agencija kao vid pomoći malim subjektima.

Predmet nadzora, shodno planu nadzora za 2025. godinu, će biti i dva postojeća helidroma.

U odnosu na pomenuta letilišta i helidroma trenutno postoje regulatorni zahtjevi proporcionalni riziku u vezi sa aktivnostima i vrstama operacija koje se izvode na njima, ali i ispunjavanje takvih regulatornih zahtjeva predstavlja poteškoću, naročito u slučaju letilišta, gdje je pitanje dodatno problematizovano zbog niskog obima aktivnosti na letilištima.

Takođe, planskim dokumentima na nivou države predviđena je mogućnosti izgradnje novih aerodroma na teritorijama Opštine Ulcinj, Opštine Bar i Opštini Zabljak. Aktivacija predmetnih aerodroma će zavisi od inicijative investitora, ali svakako, ukoliko dođe do pokretanja postupka izgradnje bilo kojeg od pomenutih aerodroma, pri čemu u Opštini Ulcinj već postoji površina koja se koristi za vanaerodromsko slijetanje/polijetanje lakih vazduhoplova, obaveze Agencije će se sastojati u postupcima Inicijalne sertifikacije operatora aerodroma.

U toku 2025. godine za očekivati je aktivaciju dva nova helidroma na području države, za koje je tehnička dokumentacija već spremna i u toku 2024. godine je bila predmet analiza nadležnih službi Agencije. Takođe, aktivnosti Agencije u toku 2025. godine, u odnosu na ova dva helidroma će se sastojati u postupcima sertifikacije, prilikom čega će formirani timovi Agencije provjeravati oblasti koje su od značaja za sigurnost izvođenja operacija polijetanja/slijetanja vazduhoplova i u odnosu na rezultate tih provjera planirati dalje aktivnosti. Za rad timova u postupcima sertifikacije novih helidroma imamo interesovanje vazduhoplovnih vlasti okolnih država po pitanju učešća njihovih predstavnika u smislu stručnog osposobljavanja, što će svakako predstavljati aktivnost koju će Agencija prihvatiti i realizovati.

Ovlašćenim organizacijama za obavljanje poslova stručnog osposobljavanja lica koja obavljaju poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja na aerodromu: Centru za obuku AD Aerodroma Crne Gore i Helidromima Crne Gore DOO, ovlašćenja ističu u prvoj polovini naredne godine, pa je za očekivati, u imajući u vidu značaj navedenih subjekata po osposobljavanje kvalifikovanog kadra kod vazduhoplovnih subjekata, da će aplicirati za produženje ovlašćenja.

U oblasti pružanja usluga zemaljskog opsluživanja, trenutno je važeće 6 (šest) dozvola, od kojih će dva nosioca dozvola biti predmet kontinuiranog nadzora u 2025. godini, dok preostale četiri dozvole ističu u toku 2025. godine i, kao i u slučaju organizacija za osposobljavanje, osnovano je očekivati da će nosioci dozvola aplicirati za produženje važenja istih.

U ovom odsjeku i dalje se značajan dio resursa planira za potrebe obrade planskih dokumenata i dokumenata koji se dostavljaju od strane brojnih fizičkih i pravnih lica u vezi sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata.

Agencija je prethodno usaglasila sa operatorom aerodroma u Tivtu i Podgorici površine namijenjene za zaštitu vazduhoplova u letu. Tokom proteklih godina Agencija je, prilikom obrade planskih dokumenata, ministarstvu nadležnom za oblast vazdušnog saobraćaja, ali i drugim organima i

institucijama, uputila digitalni oblik površina namijenjenih za zaštitu vazduhoplova u letu na aerodromima u Podgorici i Tivtu.

Agencija je u skladu sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata prepoznata kao tehnički organ za vazdušni saobraćaj, što podrazumijeva aktivno učešće Agencije prilikom izdavanja UT uslova za objekte u gore pomenutim oblastima, korekciju, izmjenu, mišljenje i saglasnost na planske dokumente, u zavisnosti od faze u kojoj se nalazi, i saglasnosti na tehničku dokumentaciju za objekte u blizini oba aerodroma.

Broj predmeta koji će biti obrađen na godišnjem nivou je nezahvalno prognozirati budući da zavisi od potrebe za građenjem na nivou države, ali iz dosadašnjeg iskustva za očekivati je minimalno 100 predmeta (ukupno), u toku 2025. godine.

U toku 2025. godine za očekivati je nastavak postupka izrade odgovarajućih smjernica i predloga zaštite uže okoline Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, pri čemu će značajnu ulogu imati resursi Odsjek aerodroma koji će biti iskorišćeni za komunikaciju sa nadležnim državnim i opštinskim organima po osnovu iznalaženja najboljih rješenja u cilju obezbjeđivanja odgovarajućeg nivoa sigurnosti izvođenja operacija vazdušnog saobraćaja.

U zavisnosti od pokazatelja i interne procjene uticaja divljeg svijeta na sigurno izvođenje operacija na aerodromima Tivat i Podgorica, Agencija ostavlja mogućnost da preduzme zakonom propisane mjere kako bi dodatno provjerila usklađenost operatora sa regulatornim zahtjevima po pitanju upravljanja opasnostima od divljeg svijeta i naloži preduzimanje mjera i aktivnosti u cilju smanjenja uticaja na sigurno izvođenje operacija. Agencija će i dalje insistirati na očuvanju okruženja aerodroma i uklanjanju nelegalnih i uređivanju legalnih odlagališta otpada, u saradnji sa operatorom oba aerodroma, organima lokalne samouprave i državne uprave.

U toku 2025. godine predviđene su aktivnosti izmjene postojećih regulatornih akata i/ili donošenja novih u zavisnosti od procjene stručnih službi Agencije. Regulatorni akti koji će biti predmet intervencija Odsjeka aerodroma u 2025. godini su:

- Pravilnik o stručnom osposobljavanju lica koja obavljaju poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja na aerodromu („Službeni list CG“ br. 20/14);
- Pravilnik o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG“ br. 29/14, 56/15, 19/17, 8/2018, 71/18, 1/20, 110/20 i 26/21);
- Pravilnik o pružanju usluga zemaljskog opsluživanja na aerodromu („Službeni list CG“ br. 68/2015);
- Pravilnik o zahtjevima i administrativnim procedurama koje se odnose na aerodrome („Službeni list CG“ br. 39/18, 55/21 i 109/23).

Izmjena pomenutih regulatornih akata će gotovo izvjesno zahtijevati i izmjene Zakona o vazdušnom saobraćaju ali budući da Odsjek aerodroma nije jedini dio Agencije koji ima potrebu izmjena odredbi pomenutog zakona, a to da je radna grupa za izmjenu predmetnog zakona formirana na nivou Ministarstva saobraćaja, nezahvalno je prognozirati da li će ova aktivnost biti realizovana tokom 2025. godine, ali je sada gotovo izvjesno da će u toku 2025. godine biti potrebe za pokretanjem postupaka usko povezanih sa izmjenama pomenutog zakona.

2) Sektor za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova

Sektor za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova će u 2025. godini, kao i godinama unazad biti u obavezi da odgovori brojnim zahtjevima i izazovima koji su neproporcijani trenutno

raspoloživim resursima, ali će se ovaj nedostatak djelimično nadomjestiti povećanjem broja zaposlenih, ali takođe i povećanim angažovanjem raspoloživog osoblja i već ustaljenim modelima pomoći od strane vazduhoplovnih vlasti država iz regiona. Planiran je nastavak zapošljavanja stručnog i motivisanog kadra, ali samo po sebi to neće riješiti pitanje trenutnog nedostatka resursa, jer će biti neophodno da taj novi kadar prođe zahtjevanu obuku. Realizacija vrlo zahtjevnih obuka, usljed ograničene raspoloživosti na tržištu, predstavlja veliki izazov i vremenski nije brzo ostvariva. Dodatnu predstavlja i činjenica da u ostalim organizacionim jedinicama Agencije ne postoje dodatni raspoloživi stručni resursi, pa se nedostak resursa u sektoru ne može prevazići na taj način.

U ovom sektoru ukupno je angažovano 13 kolega, od kojih 7 posjeduje nadzornička ovlaštenja i u potpunosti je uključeno u aktivnosti nadzora, dok su ostali zaposleni u procesu obučavanja i procesu sticanja nadzorničkih ovlaštenja. Oni učestvuju i u nadzorima, ali u svojstvu posmatrača odnosno člana tima. Tokom ove godine nije bilo odliva kadra, dok su dvojica novih kolega započeli radni angažman u Odsjeku za operacije vazduhoplova, licenciranje i obuku. Situacija sa resursima u ovoj organizacionoj jedinici je i pored dolaska novih zaposlenih nepovoljna, a svaki dalji odliv kadrova doveo bi i do smanjenja potrebne dinamike u osnovnim aktivnostima Agencije, regulatornom i nadzornom dijelu.

Broj aktivnosti u oblasti operacija bespilotnih vazduhoplova je u eksponencijalnom rastu, već godinama unazad. Broj operatora i složenost operacija bespilotnih vazduhoplova, kao i potreba ostvarivanja dinamične i zahtjevne komunikacije, iziskuje potrebu za resursima koji bi trebalo da budu veći od ovih koji su trenutno raspoloživi. U Sektoru je na ovim poslovima, u najvećem dijelu, angažovana jedna osoba.

U regulatornom dijelu tokom 2025. godine biće nastavljene aktivnosti stručne redakture prilikom preuzimanja regulativa Evropske Unije. Ne očekuje se usvajanje amandmana aneksa ICAO koji bi implicirali izmjene i dopune postojećih pravilnika.

Tokom 2024. godine nije došlo do okončanja postupka izrade predlog izmjena i dopuna Zakona o vazdušnom saobraćaju. Naime, rad u okviru radne grupe koja je radila na ovom aktu je rezultirao znatnim brojem predloženih izmjena i dopuna što implicira potrebu donošenja novog zakona. Izvjesne su brojne izmjene i dopune koje su već projektovane u oblastima operacija i plovidbenosti vazduhoplova, i vazduhoplovnog osoblja, ali će biti potrebna njihova detaljna dorada, imajući na umu da se ovim krovnim vazduhoplovnim aktima moraju prenijeti sve značajnije odredbe iz relevantnih EU regulativa, pri čemu se radi o jako složenim regulatornim pitanjima. Rad na novom zakonu će u znatnoj mjeri dovesti do angažovanja osoba iz ovog sektora, polazeći od toga da je više nego značajno predložiti održiva rješenja koja će biti zasnovana na EU aktima ali i Čikaškoj konvenciji i standardima i preporukama ICAO-a.

Tokom 2025. godine biće nastavljeno dalje ažuriranje lista usklađenosti (*Compliance Check List – CC*) na ICAO platformi. Jedna od aktivnosti koja bi trebalo da bude realizovana na ICAO platformi je popunjavanje baze sa podacima o samoprocjeni (*Self Assessment*), koja nije realizovana tokom 2024. godine. Ovo ne predstavlja prioritarnu aktivnost, ali je u pitanju aktivnost koju ICAO veoma cijeni. Raspoloživi resursi su upitni i u ovom dijelu. Biće nastavljene aktivnosti ažuriranja Plana korektivnih aktivnosti u vezi sa posjetom kontrolnog tima ICAO u januaru 2019. godine. Kao i svake godine, predstoji ažuriranje podataka u bazi „*State Aviation Activity Questionnaire*“.

Tokom 2024. godine u velikoj mjeri su realizovane planirane obuke, tako da je dvoje zaposlenih steklo uslove za izdavanje nadzorničkih ovlaštenja, mada postoji još šestoro zaposlenih koji nemaju nadzornička ovlaštenja. Tokom 2025. godine treba nastaviti sa praksom razmjene inspektora i učešća u različitim zajedničkim nadzorima sa nadzornicima iz drugih vazduhoplovnih vlasti. Mali broj

vazduhoplovnih subjekata i relativno mala vazduhoplovna industrija ne omogućava podizanje nivoa kompetencija i znanja. Dijeljenje i usvajanje najbolje prakse i dalje predstavlja cilj od velikog značaja za kvalitet aktivnosti koje vrši ovaj sektor.

U februaru 2025. godine planirana je EASA standardizaciona posjeta u oblasti FCL i MED, tako da se veliki dio obaveza koje se odnose na organizaciju i pripremu sektora za najavljenju posjetu izvršava krajem ove i početkom naredne godine.

U ovom sektoru će se nastaviti vršenje poslova koji se odnose na operacije vazduhoplova, licenciranje i obuku vazduhoplovnog i drugog osoblja koja obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, vazduhoplove i operacije bespilotnim letjelicama, kontinuirani nadzor i inspekcijki nadzor u vezi utvrđivanja uslova za obavljanje vazdušnih operacija; utvrđivanje uslova za sigurnu upotrebu vazduhoplova i vazduhoplovnih uređaja, operacija bespilotnim vazduhoplovima i uslova koje mora da ispunjava vazduhoplovno osoblje i drugog osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; donošenje programa za obuku vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; utvrđivanje uslova koje moraju da ispunjavaju organizacije i lica za obuku vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; provjeravanje obučenosti vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; pripremu za donošenje pojedinačnih akata iz ove oblasti (dozvola, sertifikata, saglasnosti, odobrenja, potvrda).

Pored aktivnosti kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata, radi utvrđivanja da su uslovi na osnovu kojih je Agencija izdala sertifikat, uvjerenje, potvrdu, licencu ili drugi akt, ispunjeni tokom čitavog perioda njihovog vazenja, realizovace se i aktivnosti inspekcijskih nadzora koji su, Zakonom o vazdušnom saobraćaju, preneseni u nadležnost Agencije, kao dio javnih ovlašćenja.

Uspostavljanje softverskog rješenja kojim bi se optimizovali radni procesi u Agenciji predstavlja imperativ. Tokom 2024. godine je trebalo da se nastavi sa daljim aktivnostima na implementaciji Document Management System-a, odnosno sistema koji ima za cilj značajno poboljšanje arhiviranja i pretrage dokumenata, vođenje više registara i evidencija, ali ovaj sistem bi trebalo da ima za cilj i uređenje sistema iniciranja i praćenja realizacije radnih tokova i zadataka. U proteklom periodu upotreba ovog sistema nije dovela do daljnjeg poboljšanja aktivnosti Agencije osim u dijelu arhiviranja i pretrage dokumentacije. Sistem se još uvijek ne koristi u cilju kreacije i praćenja radnih tokova ali ni u dijelu generisanja listi provjera i vođenja registra vazduhoplova, registra vazduhoplovnog osoblja i organizacija. Nepostojanje, odnosno neimplementacija, ovog alata predstavlja dodatno i veliko opterećenje za ionako nedovoljne resurse u ovom sektoru. Ono što predstavlja dodatnu poteškoću jeste da se praćenje efikasnosti organizacije i pojedinaca nije moguće objektivno sagledati bez postojanja ovog softvera. Sasvim izvjesno tokom 2025. godine treba nastaviti sa pokušajem uspostavljanja pune funkcionalnosti postojećeg DMS Sistema, odnosno izvršiti nabavku novog softverskog paketa podrške koji bi bio u funkciji poboljšanja efikasnosti rada.

Direktna komunikacija sa vazduhoplovnim subjektima jeste nejefikasniji model promovisanja regulatornih zahtjeva. Primjena najbolje prakse i osvrti na uočene propuste i konstatovane neusklađenosti ostvaruje se upravo putem organizovanja radionica. Već uobičajeno, dvije oblasti koje treba da budu predmet posebne pažnje su Sistem upravljanja sigurnošću (*Safety Management System – SMS*) i Sistem za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring System – CMS*). Ovo su jako značajni elementi sistema upravljanja operatora vazduhoplova i organizacija i u slučaju da su ovi sistemi postavljeni na odgovarajući način to obezbjeđuje izvođenje relevantnih aktivnosti sa

najmanjim nivoom rizika. Pored ovih radionica planira se i organizacija radionice u oblasti paraglajdinga, ultralakih vazduhoplova i u oblasti generalne avijacije.

Važna aktivnost ovog Sektora se ogleda i u pripremi, objavljivanju i revizijama Sigurnosnih naloga (*Safety Orders*), Sigurnosnih informacija (*Safety Information*) i Alternativnih načina usaglašavanja (*AltMOC*), tamo gdje se smatra potrebnim.

U toku 2025. godine osnovne aktivnosti nadzora i sertifikacije, po organizacionim jedinicama, predviđene su po sljedećem:

Odsjek vazduhoplova, vazduhoplovnih komponenti i bespilotnih vazduhoplova

Oblast bespilotnih vazduhoplova, sasvim očekivano, doživljava eksponencijalni rast. Broj evidentiranih operatora bespilotnih vazduhoplova je u stalnom porastu pri čemu se intenzitet evidentiranja operatora povećava tokom ljetnjih mjeseci. Takav trend će biti nastavljen, sasvim izvjesno, i tokom 2025. godine. Tokom 2025. godine će, putem medija i društvenih mreža, biti nastavljena promotivna kampanja u cilju informisanosti operatora bespilotnih vazduhoplova o novim regulatornim zahtjevima koji su stupili na snagu 01. jula 2024. godine i opasnostima i rizicima koji su karakteristični za ovu vrstu aktivnosti. Radi se o izuzetno komplikovanim regulatornim rješenjima koje afektiraju više različitih oblasti, a ne samo vazduhoplovstvo. Regulativa (EU) br. 2019/947, kojom je 2023. godine u naš pravni sistem preuzet regulatorni okvir EU, postavlja zahtjeve za vršenje operacija bespilotnim vazduhoplovima. Međutim, druga regulativa, Regulativa (EU) br. 2019/945, definiše zahtjevane standarde u pogledu CE-markinga bespilotnih vazduhoplova. Čitavu ovu problematiku dodatno opterećuje potreba za vrlo intenzivnom komunikacijom i koordinacijom između više organa i institucija u Crnoj Gori. Agencija je, neformalno, preuzela obavezu koordinacije ovih aktivnosti i za očekivati je da tokom 2025. godine dođe do još intenzivnije komunikacije sa svim relevantnim organima i institucijama. S tim u vezi, Agencija će uspostaviti saradnju, odnosno, potpisati Sporazum o saradnji sa vlastima nadležnim za nadzor i kontrolu tržišta i izraditi proceduru za razmjenu sigurnosnih informacija. Jedno od ključnih pitanja u vezi sa operacijama bespilotnih vazduhoplova jeste uspostavljanje geografskih zona i pitanje upotrebe vazdušnog prostora i pitanje definisanja pružaoca usluga. Tokom 2024. bilo je planirano da se donese odluka o tome ko bi mogao preuzeti obavezu pružanja usluga u ovoj oblasti međutim do toga nije došlo. Imajući u vidu sadašnje rješenje, odnosno aktuelnog pružaoca vazduhoplovnih usluga u vazdušnom prostoru Crne Gore, preuzimanje takvog rješenja i u oblasti bespilotnih vazduhoplova od strane istog pružaoca je najracionalnije rješenje, ali to iziskuje i procjenu resursa i mogućnosti, pa i troškova, od strane ovog vazduhoplovnog subjekta. U svakom slučaju upotreba vazdušnog prostora i definisanje pružaoca usluga predstavljaju pitanja od najvećeg sigurnosnog značaja. Uopšte, uvođenje novog regulatornog sistema će zahtijevati značajne promjene postojećih i izradu novih procedura, obrazaca, izradu velikog broja uputstava i promotivnog materijala za operatore. Iako u ovom trenutku ne postoje operatori sa odobrenjem za vršenje operacija koje predstavljaju veći rizik, realno je očekivati da će u Crnoj Gori tokom 2025. godine biti i ovakvih operatora. Samim tim, Agencija će izraditi Plan nadzora operatora UAS koji su podnijeli izjavu ili imaju operativnu autorizaciju ili LUC i vazduhoplovno modelarske klubove i udruženja koji imaju odobrenje u skladu sa novim regulatornim okvirima. Efikasnost nadzora u ovoj oblasti je u velikoj mjeri predodređena brzim reakcijama i prisustvom inspektora na terenu. Kako ovo nije ostvarivo kroz resurse kojima raspolaže Agencija, kroz Sporazum o saradnji u oblasti suzbijanja nelegalne upotrebe bespilotnih vazduhoplova o saradnji, sa Upravom policije, postignuto je rješenje da se nadzor u ovoj oblasti ipak odvija na efikasan i svrsishodan način. Tokom 2025. godine očekuje se nastavak zaista dobre saradnje sa policijskim službenicima i inspektori Agencije će sasvim izvjesno nastaviti preduzimanje

svih raspoloživih zakonskih mjera, kako bi spriječili nelegalnu upotrebu bespilotnih vazduhoplova. S tim u vezi, a s obzirom da je novi pravilnik stupio na snagu, pojavila se potreba za izmjenom Sporazuma o saradnji sa Upravom policije, tako da će Agencija u 2025. godini isti i potpisati sa Upravom policije. Dodatno, Agencija će organizovati i radionicu za Upravu policije, na kojoj će biti objašnjena nova pravila i način na koji će se vršiti provjera operatora od strane pripadnika policije. Takođe će se intenzivirati aktivnosti na objavljivanju informacija, obrazaca, uputstava i promotivnog materijala na internet stranici Agencije jer se očekuje da to bude dominantan vid komunikacije sa operatorima bespilotnih vazduhoplova. Agencija će organizovati radionicu za operatore bespilotnih vazduhoplova u cilju detaljnijeg pojašnjenja regulatornih okvira po pitanju upotrebe bespilotnih vazduhoplova u Crnoj Gori. Takođe, Agencija će pokušati organizovati i vazduhoplovnu priredbu na kojoj će se izvoditi trke dronova, a u saradnji sa drugim institucijama i organizacijama, koja je neophodna za organizovanje i održavanje ovakve vrste događaja. Cilj ove aktivnosti je dalja promocija regulatornih zahtjeva u ovoj oblasti ali i pokušaj da se i budući operatori kao i postojeći dalje edukuju u pogledu rizika koji su u vezi sa operacijama bespilotnih vazduhoplova, naročito u dijelu kontrolisanog vazdušnog prostora. Ovaj odsjek ima i vrlo intenzivnu komunikaciju sa predstavnicima Ministarstva ekonomije u vezi izdavanja saglasnosti za uvoz bespilotnih vazduhoplova. Naravno da je i ova komunikacija intenzivnija tokom ljetnih mjeseci, kada se broj uvezenih bespilotnih vazduhoplova značajno povećava. S obzirom da operacije bespilotnim vazduhoplovima u blizini aerodroma predstavljaju veliku opasnost i rizik po sigurnost vazdušnog saobraćaja, ovaj odsjek će i tokom 2025. godine nastaviti aktivnosti podrške i saradnje sa operatorima aerodroma, kako bi dalje bile razrađene procedure i postupci prilikom uočavanja bespilotnih vazduhoplova u blizini aerodroma i potrebnih reakcija.

Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju predviđa da prilikom izvođenja letaćkih operacija bespilotnim vazduhoplovom ili vazduhoplovnim modelom operativne mase 250 grama i više, ili prilikom izvođenja letaćkih operacija za koje nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlaštenja u oblasti vazdušnog saobraćaja izdaje dozvolu, odobrenje ili drugi ekvivalentni dokument posjeduje ugovor o osiguranju od odgovornosti za štetu koju upotrebom bespilotnog vazduhoplova ili vazduhoplovnog modela u letu pričinu trećim licima. Kako su se pojavila različita tumačenja ovog člana, u smislu kada je obavezno da operator ima navedeni ugovor o osiguranju, Agencija će inicirati izmjenu Zakona o obaveznom osiguranju, u saradnji sa institucijom u čijoj je to nadležnosti.

Tokom 2025. godine su predviđene dalje aktivnosti na poboljšanju platforme za registraciju operatora dronova i provođenje testova za pilote dronova ali težište aktivnosti će biti nadogradnja ove platforme u vezi sa posebnom kategorijom izvođenja operacija dronova.

Tokom proteklih godine došlo je do usvajanja regulatornih zahtjeva za uspostavljanje sistema za upravljanje sigurnošću za organizacije za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova i organizacija za održavanje vazduhoplova. U tranzicionom periodu kod ovih organizacija konstatovano je više nalaza koja se odnose na uspostavljanje sistema upravljanja, koje obuhvata i SMS. Samo po sebi otklanjanja nalaza ne predstavlja okončanje procesa uspostavljanja efektivnog SMS sistema te se očekuje da se 2025. godine održe i aktivnosti u pogledu predstavljanja najboljih praksi kroz održavanje radionice i dostavljanje dokumenata, uputstava, a gdje su predstavljena pozitivna iskustva. Uporedo sa ovom radiće se na stručnom usavršavanju jer realizacija nadzora u ovoj oblasti predstavlja veliki izazov i iskorak u odnosu na tradicionalni model realizacije nadzora. Proteklih godina je primjećeno da se organizacijama učestalo vraćaju predloženi planovi i analize uzroka u odnosu na konstatovane nalaze. Imajući izvjesnih poboljšanja po ovim pitanjima ali i dalje postoji prostor za poboljšanje koje se prije svega treba adresirati u odnosu na organizacije tj. osoblje u organizacijama koje vrši analizu uzroka nalaza i predlaže korektivne akcije. Gotovo identični

problemi su uočeni u internom sistemu samih organizacija što je i logično iz razloga što se isto osoblje angažuje na poslovima razmatranja nalaza koji dolaze kroz nadzor Agencije ili ukoliko se radi o internom nadzoru. I u ovoj oblasti se planira organizacija radionice na kojoj bi se pokušali razmijeniti pozitivna iskustva i predstavnike organizacija upoznati sa najčešćim problemima i kako ih prevazići. Ono što je izvjesno tokom 2025. godine se planira realizacija nadzora u odnosu na obje odobrene organizacije za održavanje vazduhoplova po svih elementima odgovarajućih regulatornih zahtjeva.

Shodno Planu pregleda vazduhoplova za 2025. godinu, tzv. ACAM Plan (*Aircraft Continuing Airworthiness Monitoring – ACAM*), predviđeno je obavljanje inspekcija vazduhoplova. Realizacija ovog plana može biti uslovljena raspoloživošću vazduhoplova za pregled. Uobičajen problem predstavlja dostupnost vazduhoplova i to naročito u periodu kada se na vazduhoplovima izvode radovi održavanja, što se preporučuje kao termin za realizaciju ovakve vrste aktivnosti.

Tokom 2025. godine se očekuje transpozicija značajnih EU regulatornih zahtjeva iz oblasti Part-66 te u vezi sa ovim promjenama sasvim izvjesno potrebno će biti izmijeniti odgovarajuće interne procedure ali i realizovati obuku za osobe koje se bave ovim pitanjima.

U 2024. godini su započete obimne aktivnosti na revidiranju internih priručnika, procedura, listi provjera i obrazaca i planirano je da se ove aktivnosti okončaju tokom 2025. godine.

Savim izvjesno biće predmeta odobrenja izmjene programa održavanja vazduhoplova kandidovanih od strane operatora vazduhoplova uslijed promjena izvornog dokumenta za održavanje ovih vazduhoplova a koje odbrava EASA kao i zbog usaglašavanja sa zahtjevima Part 26.

Na ICAO platformi se planira ažuriranje korektivnih akcija u odnosu na ukupno 7 otvorenih nalaza tj. negativno ocijenjenih protokol pitanja.

Isto tako na ovoj platformi će biti potrebno ažuriranje prikaza standarda i preporučene prakse u odnosu na ICAO Annex-e 7 i 8. Popunjenost ovih podatak je i u ovom trenutku na visokom nivou, 96% i 98% respektivno, ali i pored ovog potrebno je u cjelosti realizovati ovu obavezu koja dolazi kroz Čikašku konvenciju.

Na istoj ovoj platformi biće neophodno u ovoj obavezi popuniti i ažurirati dio pitanja koje se odnosi na „self assessment“.

U odnosu na ICAO sasvim izvjesno predstoje i aktivnosti u vezi reakcija na relevantna državna pisma (*State Letters*).

Vođenje registra licenciranog osoblja kao i vođenje registra vazduhoplova je jedna od jako bitnih aktivnosti ove organizacione jedinice. Registar vazduhoplova predstavlja javni dokument od najvećeg mogućeg značaja jer se u njemu prikazuju pitanja vlasništva, pitanja finansijskih opterećenja i pitanje registrovanih korisnika ili operatora vazduhoplova.

Osoblje ovog odsjeka će značajno biti angažovano i na aktivnostima izdavanja i promjene odobrenja i nadzora operatora vazduhoplova, kada su u pitanju aktivnosti koje vodi Odsjek za operacije vazduhoplova, licenciranje i obuku. Prije svega to su SAFA/SANA inspekcije, specifična odobrenja kao što su LVO, RVSM, EFB i druga, ali i odobrenja MEL-a.

Aktivnosti vezane za realizaciju obuka biće izvršene u skladu sa odobrenim Programom obuka.

U Odsjeku će biti realizovane i aktivnosti u vezi sa transpozicijom EU regulativa i nacionalnih pravilnika, koji se dominantno ogledaju u pogledu stručne redakture ali i izrade odgovarajućih

pratećih akata, kao što je procjena uticaja tako donesenog regulatornog rješenja i sagledavanja aktivnosti u pogledu implementacije EU regulative ili nacionalnog propisa.

Odsjek za operacije vazduhoplova, licenciranje i obuku:

Kako je za februar 2025. godinu najavljena EASA standardizaciona posjeta u ovom domenu, prioritet u radu Odsjeka će biti priprema za nju. U tom kontekstu već su popunjeni upitnici EASA-e za konkretnu posjetu.

Tokom 2024. godine imali smo dva operatora vazduhoplova koji posjeduju AOC i OL, to su ToMontenegro i Adriatic Airways. Imajući u vidu ove okolnosti kao i procjenu rizika tokom 2025. godine planirani su nadzori kod navedenih operatora. Nadzori će biti realizovani sa težištem na kritične oblasti kao što su: sistem upravljanja, ograničenja radnih vremena i inspekcije u letu i na platformi. Obim oblasti nadzora biće nešto širi u odnosu na operatora vazduhoplova ToMontenegro. Kao i tokom prethodnih godina pored pomenutih kritičnih oblasti posebna pažnja tokom nadzora biće u usmjerena u pogledu procjene efektivnosti korektivnih i preventivnih mjera u odnosu na prethodno realizovane nadzore. Predmet pažnje kod oba operatora vazduhoplova biće način na koji su implementirane regulatorne promjene koje su se desile tokom 2024. godine. Tu se prije svega misli na usvojene regulative (EU) br. 2022/2203, 2023/217 i 2023/1020. Neophodno je u potpunosti okončati usvajanje regulatornih zahtjeva u vezi LVO i Fuel Management kod dva operatora.

Tokom 2025. godine su planirani nadzori nekomercijalnih operatora nesloženog vazduhoplova i to: Flight Academy Montenegro, Airways Aviation Academy i Aeroklub Nikšić.

U oblasti operacija vazduhoplova postoje znatne poteškoće u pogledu regulatornog uređenja operacija državnih vazduhoplova, odnosno vazduhoplova koji se nalaze u registru koji vodi Agencija, a koji se koriste u operacijama gašenja požara, operacijama traganja i spašavanja i policijskim operacijama. Izvođenje ovih operacija je povezano sa visokim stepenom rizika i zahtjeva robustan regulatorni sistem ali i organizacioni sistem samog operatora vazduhoplova. Predlog stručnih osnova regulatornog akta kojim bi bilo regulatorno riješeno pitanje izvođenja ove vrste operacija je kandidovano nadležnom ministarstvu, ali do njegovog usvajanja nije došlo. Kako je navedeno u Programu rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu, Ministarstvo saobraćaja je dobilo saglasnost MUP-a na pripremljeni akt, pa je Predlog predmetnog pravilnika upućen Sekretarijatu za zakonodavstvo. Sekretarijat za zakonodavstvo se negativno odredio u odnosu na sadržinu ovog akta, smatrajući da sadržaj pripremljenog predloga pravilnika ne korespondira sa zakonskim odredbama u odnosu na koje se donosi, jer nisu propisani opšti uslovi za obavljanje ovih operacija, odnosno, da bi se pravilnik donio, potrebno je da se izmijeni Zakon o vazdušnom saobraćaju. Shodno navedenom, a uzimajući u obzir činjenicu da je neophodno pravno urediti obavljanje operacija državnim vazduhoplovima sa ciljem smanjenja rizika obavljanja ovih operacija, odnosno smanjenja vjerovatnoće dešavanja neželjenih događaja na prihvatljiv nivo, Agencija je pripremila odgovarajuću Sigurnosni nalog, kao privremeno rješenje, koje je upućeno MUP-u u cilju dobijanja saglasnosti. Sigurnosni nalog još uvijek nije stupio na snagu i samim tim i dalje ne postoji pravni okvir za izvođenje letaćkih operacija vazduhoplova AHJ MUP-a, naročito u izvođenju letaćkih operacija koje se odnose na operativni vazdušni saobraćaj.

ACV Crne Gore je od 2023. godine učesnik System wide coordination (SWC) programa koji je obavezujući za države članice EASA-e pa se za proračun minimalnog broja RAMP inspekcija na stranim operatorima koriste podaci koje dostavlja EASA a koje smo dobili 26. novembra 2024. U SWC po određenoj metodologiji EASA proračunava maksimalni broj inspekcija koje pojedine nacionalne vlasti treba da izvrše na „layer 1“ operatorima i minimalni broj inspekcija na „layer 2“ operatorima. Proračun se vrši na osnovi broja operacija i stepena povjerenja.

Ukratko, „layer 1“ operatori su oni operatori koji imaju više od 250 slijetanja na aerodromima unutar EU pri čemu moraju imati najmanje po 50 slijetanja u dvije države članice. Operatori „layer 2“ su svi ostali. Prema preliminarnim podacima koje su dostavile kolege iz EASA-e za CG su predviđene minimalno 27 inspekcije na „layer 1“ operatorima i minimalno 9 na „layer 2“ operatorima. Čitav koncept SWC je nastao na potrebi da se smanji broj inspekcija na operatorima o kojima postoji dovoljan broj podataka tj. ostvarenih inspekcija da bi se izveo zaključak o njihovom sigurnosnom nivou.

Ulaskom u SWC program prilično će se smanjiti broj obavezujućih inspekcija u odnosu na proračun za ne SWC članice. Vrijeme potrebno za pripremu pojedine inspekcije je povećano zbog strožije definisanog okvira operatora koji se moraju pogledati kao i broja inspekcija na njima. Ako bi se zadržali na minimalnom broju inspekcija koje definiše EASA postojala bi opasnost da dođe do problema sa održanjem kvalifikacija, naročito starijeg SAFA inspektora a pored toga bi bio zanemaren vrlo raznovrstan i brojna svijet malih komercijalnih i biznis operatora koji saobraća ka CG, naročito u ljetnjem periodu. Stoga je planom za 2025. godinu predviđeno da se pored EASA minimuma od 36 inspekcije uradi još 39 inspekcija koje bi bile radene na „layer 2“ operatorima u zavisnosti od njihove prioritizacije i broja operacija koje imaju prema CG. Dakle ukupan broj SAFA inspekcija bi bio 75, 27 na „layer 1“ operatorima i 48 na „layer 2“ operatorima.

Sredinom sljedeće godine EASA radi reviziju broja inspekcija zbog mogućih promjena, tj. gašenja ili osnivanja novih operatora kao i mogućih drugih promjena. ACV će se po potrebi u svom planu prilagoditi tim izmjenama. Podrobnije informacije o načinu planiranja inspekcija će se naći u FOA-MAN-003.

Dodatak ovom planu je precizniji plan inspekcija sa predviđenim operatorima. Plan sa prikazom inspekcija po operatorima je urađen uzimajući u obzir gore pomenuto, podatke o broju operacija iz 2024. godine i druge kriterijume koji su vezani za procjenu rizika od određenih operacija. Ovaj dodatak obuhvata samo okvirno čarter i biznis jet operatore na kojima se obavi dobar broj inspekcija jer nema pouzdanih informacija da li će tokom 2025. godine oni saobraćati i u kojem obimu prema Crnoj Gori. Stoga će se ovaj plan prilagođavati povremeno, u skladu sa informacijama o predviđenom i ostvarenom saobraćaju i operatorima.

Plan će se ažurirati na sezonskom i mjesečnom nivou po dobijanju reda letjenja od aerodroma i u slučaju novih informacija o operatorima prikupljenim u skladu sa procedurom 5.1 iz FOA-MAN-003 priručnika. U planu su predviđeni kvartalni brojevi inspekcija dok će pojedinačni mjesečni planovi preciznije definisati datume i moguće operatore koje treba pregledati tokom tog mjeseca. Problem u izradi i realizaciji preciznog plana inspekcija je što od ukupnog broja inspekcija manje od 50% inspekcija treba obaviti na redovnim operatorima ili redovnim čarter operatorima za koje se više dana unaprijed znaju datumi i okvirno vrijeme dolaska tako da ispunjenje plana zavisi od mnogo okolnosti, prije svega od dostupnosti operatora i raspoloživosti inspektora.

Broj planiranih inspekcija u ljetnjem periodu, tj. u ljetnjoj sezoni, će biti značajno veći u odnosu na zimsku sezonu zbog, nadamo se, većeg broja operacija i operatora u periodu maj-oktobar.

Na domaćim operatorima izuzev ToMontenegro skoro da je nemoguće planirati inspekcije jer se smanjuje broj operatora, broj vazduhoplova a i u pitanju su heredovni operatori. Planirane su tri RAMP inspekcije na dva aviona koja To Montenegro trenutno ima (najavili su nabavku aviona tokom ljetnje sezone) u AOC-u kao i dvije inspekcije Adriatic Airways-a. Ukoliko dodde do promjena tj. gašenja operatora, osnivanja novih, proširenja flote, ovaj plan će se po potrebi izmijeniti.

Kvartal/ Quarter	Tip inspekcije/ Inspection type	Broj predviđenih inspekcija/ No. of planned inspection
Planirane inspekcije/Planned inspections		
1. Kvartal 1st Quarter	RAMP strani oper.	5
	RAMP domaci oper.	0
2. Kvartal 2st Quarter	RAMP strani oper.	20
	RAMP domaci oper.	2
3. Kvartal 3st Quarter	RAMP strani oper.	40
	RAMP domaci oper.	2
4. Kvartal 4st Quarter	RAMP strani oper.	10
	RAMP domaci oper.	1
Ukupno inspekcija/ Total Inspections	RAMP strani oper.	75
	RAMP domaci oper.	5

Ukupan pregled po operatorima:

OP. CODE	RAMP name	Layer 2 Initial target
ASL	AIR SERBIA (AD BEOGRAD)	6
AUA	AUSTRIAN AIRLINES AG	1
ELY	EL AL - ISRAEL AIRLINES LTD.	1
EWG	EUROWINGS GMBH	1
EXS	JET2.COM LTD	2
EZY	EASYJET UK LTD	1
LGL	LUXAIR	1
LOT	LOT - POLSKIE LINIE LOTNICZE	1
PGT	PEGASUS HAVA TASIMACILIGI	1
RYP	RYANAIR	1
THY	TURKISH AIRLINES-TURK HAVA.YO.	1
TVF	TRANSVIA FRANCE	1
WZZ	WIZZ AIR HUNGARY LTD.	1
EZS	EASY JET SWITZERLAND SA	1
EJU	EASYJET EUROPE AIRLINE GMBH	1
WUK	WIZZ AIR UK LIMITED	1
RYS	BUZZ (former RYANAIR SUN)	1
FDB	FLY DUBAI	1
MAY	MALTA AIR LTD	0
UKUPNO		27
OP. CODE	RAMP name	Layer 2 Initial target
WRC	WIND ROSE AVIATION COMPANY	4
TDR	TRADE AIR	2
PNC	PRINCE AVIATION	4
ISR	ISRAIR	2
HST	HESTON AIRLINES	2
NJE	NETJETS, TRANSPORTES AEREOS	2
NSZ	NORWEGIAN AIR SWEDEN AOC AB	2
KZR	AIR ASTANA	2
TWI	TAILWIND HAVAYOLLARI A.S.	1
FOE	FLY ONE S.R.L.	2
VJT	VISTAJET LTD	1
NVD	AVION EXPRESS	1
LWG	LUXWING	1
OAL	OLYMPIC AIR	2
AIZ	ARKIA ISRAELI AIRLINES	1
BCI	BIRLIDO CAPITAL LTD	2

AHY	AZERBAIJAN HAVA YOLLARI	2
KLI	KLASJET	1
SZS	SCANDINAVIAN AIRLINES IRELAND LIMITED	1
AXY	AIR X CHARTER LTD	1
AAO	ALPHA AVIATION LK	1
JZR	JAZEERA AIRWAYS	1
VJH	VISTAJET GMBH	1
VTB	JET STREAM CHARTER KFT	1
7GH	GENEL HAVACILIK	1
JDI	JET STORY SP. Z.O.O.	1
SAV	AIR ADRIATIC DOO	1
GJT	JSC GETJET AIRLINES (ORO TAKSI)	1
PER	PETROLEUM AIR SERVICES	1
VAW	Fly2Sky	1
FOE	FLY ONE AIRLINES SRL	1
LLK	LIFE LINE AVIATION	1
WRC	WIND ROSE AVIATION COMPANY	4
TDR	TRADE AIR	2
UKUPNO L1		48
UKUPNO L1+L2		75

Potpisivanje pomenutog radnog aranžmana sa EASA, Crna Gora je i formalno postala učesnica EU programa testiranja pilotskog i kabinskog osoblja na prisustvo alkohola u krvi. Još tokom 2022. godine započela je implementacija programa testiranja pilotskog i kabinskog osoblja na prisustvo alkohola u krvi, kod stranih i nacionalnih avio prevoznika. RAMP inspektori su obučeni za ovu aktivnost i nabavljena su odgovarajuća tehnička sredstva.

U oblasti paraglajdinga su takođe planirani inspekcijski nadzori pri čemu će težište biti nadzori na lokacijama koje su već prepoznata kao poletišta i sletišta za tandem paraglajdere, tj. paraglajdere koji pružaju uslugu tandem letjenja. U ovoj oblasti i dalje postoji potreba za snažnim promotivnim aktivnostima tako da se uoči početka sezone intenzivnog letjenja planira održavanje radionice za pilote paraglajdera. Kao i proteklih godina pokušaćemo sa tim da se aktivnosti ovog inspekcijskog nadzora sinhronizuju sa aktivnosti komunalnih inspekcija na teritoriji opština u kojima je primjećena najveća aktivnost ovog tipa. Neophodno je da se tokom 2025. godine zakruži proces imenovanja osobe koja bi vršila procjenu pilota paraglajdera sa ovlaštenjem za tandem letove. Takođe, potrebno je dati podršku za osnivanje organizacije za obuku pilota paraglajdera. U odnosu na podršku koju Agencija pruža letackim aktivnostima pilota paraglajdera u Crnoj Gori, ista će se nastaviti tokom 2025. godine u pogledu organizovanja takmičenja paraglajding i kupovinom mobilnih meteoroloških stanica.

U okviru ove organizacione jedinice planiran je nadzor i tri organizacije za obuku pilotskog osoblja, i to: Flight Academy Montenegro, Airways Aviation Academy i Aeroklub NIKŠIĆ. Organizacija za obuku pilota jedrilica Aeroklub Nikšić je novoo osnovana organizacija koja je tek započela aktivnosti pa su u vezi sa tim planirana i izvršena dva nadzora ove organizacije. Planiran je i nadzor Centra za obuku padobranaca „Špiro Mugoša“, kojom prilikom će biti sagledavano stanje u ovoj organizaciji u pogledu reakcija na prethodno realizovane nadzore i zapise o obukama realizovanih u toku 2024. godine. Predmet nadzora u 2025. godini će biti dvije organizacije za procjenu znanja engleskog jezika iz inostranstva i jedne u Crnoj Gori.

Planirani su i nadzori rada ovlašćenih ispitivača tokom 2025. godine ali će izvođenje ovih aktivnosti biti teško precizno planirati jer ovu aktivnost treba izvršiti istovremeno kada određeni ispitivač vrši odgovarajuće provjere. Kompjuterski sistem za polaganje ispita od strane pilota je u punoj funkciji i postojanje ovog sistema je uštedjelo znatne ljudske resurse. Još nijesu okončane aktivnosti na proširenju funkcionalnosti ovog sistema na način da obuhvati i generisanje ispita za pilote jedrilica,

balona i bespilotnih vazduhoplova. Jednim dijelom ove aktivnosti su limitirane zbog ograničenih prevodilačkih resursa, ali i zbog činjenice da još uvijek nije uspostavljen digitalni sistem za provjeru pilota bespilotnih vazduhoplova. Za očekivati je da ove aktivnosti budu okončane tokom 2025. godine. U ovoj organizacionoj jedinici će se nastaviti aktivnosti na izdavanju odobrenja za vanaerodromsko polijetanje i slijetanje. Ovaj odsjek pruža podršku u cilju izdavanja odobrenja za let komercijalnim vazdušnim prevoznicima i to naročito tokom ljetnje sezone. Najveći broj operatora je onih koji posjeduju EASA autorizaciju.

Naravno, naročita pažnja, pa i posebna sigurnosna procjena, obratiće se na operatore koji ne posjeduju EASA autorizaciju. Ovaj odsjek učestvuje i u procjeni dokumentacije prilikom izdavanja odobrenja za prevoz opasnih materija.

Komercijalne aktivnosti pružanja usluga iz vazduha još je jedna oblast kojom se ova organizaciona jedinica bavi. Operatori vazduhoplova koji dolaze iz država van EU predmet su posebne pažnje u kontekstu izdavanja odobrenja za takvu aktivnost.

Referat za vazduhoplovnu medicinu:

Referat za vazduhoplovnu medicinu je za 2025. godinu planirao sljedeće aktivnosti:

- u februaru 2025. godine se očekuje EASA standardizaciona inspekcija u skladu sa Regulativom (EU) br. 628/2013 u okviru instrumenta pretpristupnih projekata (EU/EASA IPA6). Djelokrug inspekcije standardizacije obuhvataće sledeće propise, sa izmjenama i dopunama; Regulativu (EU) 2018/1139, Regulativu (EU) br. 1178/2011 i Regulativu (EU) br. 2015/340. Referat za vazduhoplovnu medicinu je popunio priložene upitnike za standardizacionu inspekciju.
- kontinuirano se sprovodi praćenje odgovarajuće ICAO i EU regulative i implementacija preuzetih EU regulativa koje se odnose na proces donošenja ocjene zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja. EASA je 13. oktobra 2023. godine objavila predlog novih regulatornih rješenja u ovoj oblasti, a ažuriranje zahtjeva koji proizilaze iz RMT.0287 je usvojeno i objavljeno u Službenom listu EU 24.07.2024. Radi se o Sprovedbenoj regulativi Komisije (EU) 2024/2076 o izmjeni regulativa (EU) br. 1178/2011 i (EU) br. 965/2012 u pogledu pojašnjenja zahtjeva za kopilote u krstarenju, ažuriranja zahtjeva za izdavanje dozvola za letičku posadu, medicinsku sertifikaciju i poboljšanja za opšte vazduhoplovstvo. Očekujemo da će ova Regulativa biti transponovana u naš pravni sistem u 2025. godini. Promjene koje donosi ova Regulativa obuhvataju „redovno ažuriranje dijela-MED, dijela-ARA, poddjelova ARA-MED, ARA-AeMC i dijela-ORA, poddjela ORA-AeMC“, što će zahtjevati ažuriranje i promjenu Procedura za rad Referata za vazduhoplovnu medicinu,
- nastavlja se rad na ažuriranju postojećih procedura za rad Referata za vazduhoplovnu medicinu, a nakon objavljivanja nove regulative planiran je razvoj novih procedura koje prati izrada propisanih obrazaca zahtjeva, izvještaja i upitnika za provjeru ispunjenosti propisanih zahtjeva (Checklists) od strane vazduhoplovno-medicinskog centra i ovlašćenih ljekara specijalista, vazduhoplovno-medicinskih ispitivača,
- planira se ažuriranje Uputstava za vazduhoplovno-medicinske ispitivače (AME) kako bi se implementirale promjene u regulativi, što je obaveza Referata za vazduhoplovnu medicinu,
- planirano je aktivno učestvovanje u razvoju i implementaciji nacionalnog zakonodavstva iz oblasti koje se tiču vazduhoplovne medicine,
- sprovođenje postupka sertifikacije vazduhoplovno-medicinskog centra ukoliko se dobije zahtjev zdravstvene ustanove koja ima kapacitet da ispunil uslove propisane važećom regulativom.

- sprovođenje postupka sertifikacije ljekara specijalista za dobijanje ovlaštenja za obavljanje poslova vazduhoplovno-medicinskog ispitivača koji vrši medicinske preglede, pretrage i ocjenjivanje zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Postupak sertifikacije se vrši po zahtjevima ljekara specijalista za početno dobijanje ovlaštenja, promjenu ovlaštenja ili produženje postojećeg ovlaštenja na tri godine.
- priprema i održavanje osnovne i napredne obuke iz vazduhoplovne medicine za zainteresovane ljekare specijaliste po odobrenom Programu obuke iz vazduhoplovne medicine,
- planirano je održavanje Kurasa za obnovu znanja iz vazduhoplovne medicine po odobrenom Programu obuke iz vazduhoplovne medicine za AME-e, ljekare specijaliste koji su ovlašćeni za ocjenjivanje zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja (AME) i izdavanje Uvjerenje o završenom Kursu za obnovu znanja iz vazduhoplovne medicine, što je jedan od uslova za produženje ovlaštenja.
- u 2025. godini vremenski prestaju da važe ovlaštenja data ljekarima specijalistima vazduhoplovne medicine, pa je planiran postupak produženja ovlaštenja, gdje AME, ako ispuni sve uslove, dobija od Agencije Rješenje o izdavanju Uvjerenja za poslove vazduhoplovno-medicinskog ispitivača (AME),
- priprema za nadzor i vršenje nadzora organizacije, ovlašćenog vazduhoplovno-medicinskog centra, AeMC-a, po Planu inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2025. godinu. Nadzorom AeMC-a se kontroliše kontinuirano ispunjavanje uslova koje mora da ispuni centar kako sertifikat centra, koji Agencija izdaje na neograničeno vrijeme trajanja, ne bi bio suspendovan ili ukinut,
- priprema i vršenje nadzora ljekara specijalista, ovlašćenih vazduhoplovno medicinskih ispitivača, AME-a, u skladu sa Planom inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2025. godinu,
- analiza rezultata sprovedenih nadzora i vrednovanje nalaza prikupljenih tokom nadzora u cilju upravljanja rizicima,
- vođenje poslova upisa u Registar vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, koji podrazumijeva upisivanje podataka i određivanje broja za sertifikaciju,
- saradnja i pomoć AME-ima i AeMC-u u donošenju odluke o zdravstvenoj sposobnosti kandidata u spornim slučajevima,
- razmatranje izvještaja medicinskih ispitivanja i ocjenjivanja zdravstvene sposobnosti, kao i kontinuirano ponovno vrednovanje procesa medicinske procjene, kao i identifikacija oblasti povećanog medicinskog rizika,
- analiza broja Ljekarskih uvjerenja i Potvrda o zdravstvenoj sposobnosti koja su bila u postupku izdavanja, produženja, obnove, suspenzije ili ukidanja,
- ažuriranje statističkih podataka (SIS) koji se upućuju EASA-i na svakih pola godine, a odnose se na broj vazduhoplovno-medicinskih centara, ovlašćenih vazduhoplovno-medicinskih ispitivača i broj sertifikata po kategoriji vazduhoplovnog osoblja,
- priprema odgovora na ICAO Službena pisma koja se odnose na medicinska pitanja,
- sprovođenje postupaka u slučaju gubitka zdravstvene sposobnosti kod vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja u toku važenja ljekarskog uvjerenja (suspenzija/ukidanje) i analiziranje takvih događaja i medicinskih nalaza tokom medicinskih procjena da bi se identifikovali medicinski rizici,

- organizovanje drugostepenih ljezerskih pregleda, po žalbama vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja na ocjenu zdravstvene sposobnosti,
- saradnja sa ljezerima specijalistima koji učestvuju u spovođenju drugostepenog medicinskog pregleda vazduhoplovnog osoblja,
- saradnja koja se obavlja na propisani način sa kancelarijama evropskih nacionalnih vlasti za vazduhoplovnou medicinu u cilju dostavljanja medicinske dokumentacije kao i priznavanja evropskih ljezerskih uvjerenja na osnovu pristigle medicinske dokumentacije (SOLI Transfer),
- sprovođenje postupka kod slučajeva konzumiranja psihoaktivnih supstanci i alkohola kod vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, kao i po prijavama o sumnji u zdravstvenu sposobnost nosilaca ljezerskog uvjerenja,
- čuvanje zapisa po važećim propisima uz obavezno poštovanje Medicinske povjerljivosti po Direktivi (EU) 95/46, Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti („Službeni list CG”, br. 79/08, 70/09, 44/12 i 22/17) i Pravilniku o načinu označavanja i zaštite posebne kategorije ličnih podataka („Službeni list CG”, broj 11/11),
- saradnja sa Nacionalnom komisijom za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova,
- saradnja sa Ministarstvom zdravlja, kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori (SZO) i Institutom za javno zdravlje Crne Gore (IJZCG) u oblasti medicinskih tema koje utiču na vazduhoplovstvo.
- u okviru Globalnog programa zdravstvene zaštite GHPP (*Global Health Protection Programme*), u saradnji Instituta za javno zdravlje Crne Gore i Instituta Robert Koch iz Berlina, u Podgorici su u 2023. i 2024. godini održane radionice pod nazivom Osnovni kapaciteti Međunarodnog zdravstvenog pravilnika i ulazne tačke, tj. granični prelazi (*IHR core capacities and points of entry*). Referat za vazduhoplovnou medicinu je redovan učesnik navedenih radionica. Planiran je nastavak konkretne saradnje u 2025. godini, kao i ažuriranje Plana reagovanja u slučaju sumnje na zaraznu bolest u avionu (IJZ, 2019),
- praćenje objava i preporuka Svjetske zdravstvene organizacije, ICAO-a i EASA-e u vezi sa zaraznim bolestima koje se šire vazdušnim transportom, a koje uzrokuju negativne posljedice na čitavu avio industriju,
- kao Focal Point za Crnu Goru, planirana je saradnja sa ICAO CAPSCA organizacijom - Saradnički aranžman za prevenciju i upravljanje u javno-zdravstvenim događajima u civilnom vazduhoplovstvu - Evropa (*Collaborative Arrangement for the Prevention and Management of Public Health Events in Civil Aviation – Europe, CAPSCA EUR*), učešća na radionicama i sastancima sa ciljem uspostavljanja i sprovođenja mjera i postupaka radi prevazilaženja kriza izazvanih događajima kakav je bila pandemija COVID-19 sa ciljem bržeg oporavka civilnog vazduhoplovstva,
- planirano je prisustvovanje međunarodnim obukama za obnavljanje znanja iz vazduhoplovne medicine, EASA radionicama, sastancima medicinskih eksperata (MEG Meeting), forumima namjenjenim medicinskim vazduhoplovnim vlastima, evropskim i svjetskim kongresima vazduhoplovne medicine,
- saradnja sa drugim sektorima i kancelarijama u Agenciji,
- prisustvovanje obukama koje se sprovode za zaposlene u Agenciji po Trening planu Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

3) Menadžer Sistema upravljanja sigurnošću

Kada su u pitanju aktivnosti Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Manager*) planirane za 2025. godinu treba imati u vidu sljedeće informacije:

Implementacija Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja

Primjena načela dobrog upravljanja sigurnošću ključna je za kontinuirano poboljšanje sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, proaktivno upravljanje sigurnosnim rizicima i najbolju moguću upotrebu ograničenih tehničkih resursa. Na nivou Evropske unije definisan je zajednički okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unaprjeđenje sigurnosti i formalno je regulisan status Evropskog programa i Plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja (EASP & EPAS), odredbama Osnovne Uredbe (EU) br. 2018/1139. Zahtjevi EU su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaške konvencije. Aneks 19 Čikaške konvencije postavio je standarde za nacionalne programe sa jasno naznačenom odgovornošću svih država članica ICAO da sprovedu takav program. Osnov programa predstavlja osam kritičnih elemenata za sigurnost koje ICAO zahtijeva od država da upravljaju njima na efikasan način: Primarno vazduhoplovno zakonodavstvo (*Primary aviation legislation*), CE-1; Specifični operativni propisi (*Specific operating regulations*), CE-2; Nacionalni sistemi i funkcije (*State system and functions*), CE-3; Kvalifikovano tehničko osoblje (*Qualified technical personnel*), CE-4; Tehničke smjernice, instrumenti i pružanje informacija od kritičnog značaja za sigurnost (*Technical guidance, tools and provision of safety-critical information*), CE-5; Obaveze koje se odnose na izdavanje dozvola, uvjerenja, ovlaštenja i odobrenja (*Licensing, certification, authorization and approval obligations*), CE-6; Obaveze koje se odnose na nadzor (*Surveillance obligations*), CE-7; i Rješavanje sigurnosnih pitanja (*Resolution of safety issues*), CE-8.

Svih osam kritičnih elemenata je inkorporirano u 4 komponente od kojih se sastoji Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja:

1. Nacionalna politika sigurnosti i sigurnosni ciljevi (*State Safety Policy, objectives and resources*)
2. Upravljanje rizikom po sigurnost (*State Safety Risk Management*)
3. Obezbeđivanje sigurnosti (*State Safety Assurance*)
4. Podsticanje sigurnosti (*State Safety Promotion*)

Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja je dokument kojim su utvrđeni regulatorni zahtjevi i aktivnosti koje vazduhoplovni subjekti preduzimaju u cilju održavanja i unapređenja sigurnosti u vazdušnom saobraćaju, a razvijen je u skladu sa standardima ICAO-a i programom EASA-e. Vlada CG je na sjednici od 6. avgusta 2020. godine donijela treće izdanje Nacionalnog programa sigurnosti. Uzimajući u obzir ovu činjenicu, tokom 2025. godine, potrebno je izvršiti provjeru Nacionalnog programa sigurnosti, i, ukoliko se utvrdi da postoji potreba za tim, isti ažurirati.

Uz Nacionalni program sigurnosti izrađuje se i odgovarajući Nacionalni plan sigurnosti, koji sadrži mjere koje država planira preduzeti u cilju umanjenja prepoznatih sigurnosnih rizika. Nacionalni odbor za upravljanje sigurnošću je usvojio ažuriranu verziju Nacionalnog plana sigurnosti i Indikatora sigurnosti početkom 2021. godine. Proces izmjene Nacionalnog plana sigurnosti je započet tokom 2024. godine, što je potrebno završiti početkom 2025. godine. S obzirom da Nacionalni plan sigurnosti usvaja Nacionalni odbor za sigurnost vazdušnog saobraćaja, odnosno, ne donosi ga Agencija, nacrt Nacionalnog plana sigurnosti treba uputiti u prvom kvartalu 2025. godine Odboru na usvajanje, a nakon konsultacija sa relevantnim subjektima.

Tokom 2022. godine, ICAO je za EUR region pokrenuo upitnik u vezi sa implementacijom Programa sigurnosti i Plana sigurnosti. Ovaj upitnik je popunjen za 2022. i 2023. godinu, a tokom 2025. godine, potrebno je novu verziju popuniti do kraja februara 2025. godine.

Agencija će tokom 2025. godine aktivno učestvovati u unapređenju sigurnosne kulture kod vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori i promociji Kulture povjerenja i pravičnosti (*Just Culture*) u skladu sa obavezama koje proizlaze iz Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, br. 45/16, 22/20 i 129/20, 150/22 i 64/24) i Nacionalnog plana sigurnosti u vazdušnom saobraćaju. S obzirom na nizak nivo prijave događaja u domenu Generalne avijacije, tokom 2025. godine je potrebno da se bilo samostalno, ili kao dio drugih promotivnih aktivnosti, prezentuje generalnoj avijaciji značaj prijavljivanja događaja.

Promocija sigurnosti je bitan element sistema upravljanja sigurnošću jer se kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih subjekata podiže sveukupan nivo svijesti i sigurnosti, čime se dodatno utiče na stvaranje pozitivne sigurnosne kulture. Agencija će u svrhu unapređenja vazduhoplovne sigurnosti tokom 2025. godine nastaviti sa aktivnostima efikasne saradnje i komunikacije sa svim zainteresovanim stranama po pitanjima sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, podizanju kvaliteta izvještavanja, boljeg razumijevanja propisa i većeg stepena implementacije istih. S obzirom na ograničene resurse, potrebno je maksimalno koristiti postojeće materijale koje razvijaju relevantne institucije i organizacije, kao što su EASA, ICAO, EUROCONTROL, proizvođači vazduhoplova, druge vazduhoplovne vlasti i slično.

Agencija će i u 2025. godini nastaviti sa obavljanjem stručnih poslova koji se odnose na sistem prijavljivanja događaja od značaja za sigurnost u vazdušnom saobraćaju, statistički pratiti trendove sigurnosti, pripremati izvještaj o sigurnosti.

S obzirom na sve veću upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova u svakodnevnom životu, kao i uticaj udara ptica na sigurnost na crnogorskim aerodromima, Agencija će pratiti nacionalne indikatore sigurnosti vezane za operacije sistema bespilotnih vazduhoplova i udare ptica.

Upravljanje sigurnosnim rizicima

ICAO definiše Sistem upravljanja sigurnošću (SMS) kao „sistemski pristup upravljanja sigurnošću, koji uključuje potrebnu organizacijsku strukturu, odgovornosti, politike i postupke“. Proces upravljanja sigurnosnim rizicima je bitan element tog sistema. U skladu sa Internim sistemom upravljanja sigurnošću, u Agenciji se prikupljaju i obrađuju sve prijave o događajima koji su od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Trend događaja se analizira na radu internog tijela u Agenciji – Grupi za sigurnosne procjene (*Safety Risk Group – SRG*), a rezultati i predlozi daljih mjera se dostavljaju drugom internom tijelu u Agenciji – Odboru za analizu sigurnosti (*Safety Review Board – SRB*). Izvještaj o događajima se takođe dostavlja SRB-u.

Prijave se analiziraju u cilju identifikacije opasnosti, procjene rizika i definisanja mjera za umanj enje rizika, ukoliko je primjenljivo, a prikupljeni podaci se prate radi definisanja indikatora sigurnosti i ciljeva sigurnosti, kao važnih elemenata Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Izvještaj podrazumijeva statistički obrađene podatke prikupljene putem reaktivnog i proaktivnog procesa upravljanja sigurnošću, tj. podaci o događajima prijavljeni putem sistema obaveznog i dobrovoljnog prijavljivanja (MOR i VOR). Dodatno, Agencija prima podatke i kroz FDM proces nosilaca AOC-a, kao i kroz rezultate nadzora inspektora Agencije. Svi prijavljeni događaji prate se po kategorijama i indikatorima definisanim u dokumentu Indikatori sigurnosti. Tokom 2025. godine, potrebno je postaviti nove granične vrijednosti Indikatora sigurnosti, s obzirom da su događaji na adekvatan način statistički obrađeni, tako da je sada moguće kvalitetnije pratiti trendove. Značajnija

odstupanja se detaljnije analiziraju i u slučaju prepoznavanja opasnosti omogućavaju definisanje aktivnosti usmjerenih na smanjivanje rizika i po potrebi predlaganje izmjene Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

U skladu sa pristupom navedenim u EPAS-u (*European Plan for Aviation Safety*), a uvažavajući specifičnosti vazdušnog prostora Crne Gore i vazdušnih subjekata što rezultira relativno malim brojem relevantnih podataka, indikatori sigurnosti u Crnoj Gori grupišu se i definišu u dvije kategorije (koje uzimaju u obzir definisane tri kategorije indikatora kako to vide ICAO i EASA). Ciljevi sigurnosti predstavljaju najniži nivo sigurnosti koji vazduhoplovni subjekti moraju da postignu u svom radu. Postizanje prihvatljivog nivoa učinka SMS-a (*Safety Performance*) kontroliše se preko indikatora sigurnosti za svaki od ciljeva. Lista sigurnosnih indikatora podrazumijeva *sistemske indikatore* (sigurnosni indikatori procesa ili procesni indikatori) i *indikatore rizika operacija* (indikatori učinka sistema sigurnosti) koji će se pratiti u Crnoj Gori, ciljeve, način i stepen ostvarivanja utvrđenih ciljeva.

Utvrđivanje indikatora sigurnosti u Crnoj Gori vrši se u skladu sa ICAO preporukama i principima i principima i metodologijom koje se koriste na nivou Evrope (EPAS). Pored toga, razvijeni su i posebni nacionalni indikatori kako bi se uvažile i specifične okolnosti za Crnu Goru. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da prate indikatore sigurnosti, svih kategorija, kao i ciljeve u vezi sa njima, a u slučaju procjene da određeni indikator nije relevantan za vrstu njihove aktivnosti to treba da deklarišu u odgovarajućim odobrenim dokumentima. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da mjere relevantne indikatore sigurnosti i dostižu postavljene ciljeve sigurnosti, preduzimanjem definisanih aktivnosti u odnosu na svaki od postavljenih ciljeva.

Kada je riječ o ciljevima koji se žele postići u domenu sigurnosti, Agencija ih je još ranije prepoznala kroz listu „sistemskih indikatora“. „Indikatori rizika operacija“ predstavljaju set indikatora koji se odnose na operacije vazdušnog saobraćaja (tiču se, uglavnom, praćenja događaja).

Indikatori sigurnosti su pokazatelji učinka sigurnosti, koji se utvrđuju u cilju uspostavljanja sistematskih i stalnih metoda kontrole i predstavljaju način za strukturiranje velikog broja podataka iz različitih izvora.

Lista indikatora sigurnosti obezbjeđuje bolje praćenje i utvrđivanje prioriteta identifikovanih oblasti u pogledu sigurnosti i pruža smjernice i pomoć zaposlenima u Agenciji u procesu odlučivanja.

„Sistemske indikatori“ – indikatori sigurnosti pojedinih procesa:

- Procenat efektivne implementacije ICAO standarda (ICAO EI)
- EASA standardizacije provjere (nalazi)
- Ograničenja nastala identifikacijom značajnih umanjenja sigurnosti (*Significant Safety Concern – SSC*)
- Sigurnosne preporuke izdate kao rezultat analiza nesreća (KINNS)
- Agencija je prepoznala i indikator koji se odnosi na implementaciju regulative, uz definisani cilj – implementacija relevantne ICAO/EASA/EU regulative na vrijeme.
- Takođe, Agencija je definisala niz indikatora u vezi sa aktivnostima nadzora: „zrelost“ sistema kod vazduhoplovnih subjekata sa aspekta regulatornih zahtjeva
- Agencija je definisala i indikatore koje prate eksterne posjete (npr. IOSA u MGX) kao i set ECAC ALOSP indikatora (ovo se odnosi na pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi – SMATSA).
- U dijelu promotivnih aktivnosti u oblasti sigurnosti Agencija je definisala indikatore za oba međunarodna aerodroma – objavljivanje sigurnosnih biltena sa svim potrebnim

informacijama za operatore koji namjeravaju ili već vrše operacije na/sa aerodroma u Podgorici i Tivtu.

- Imajući u vidu značaj kompetencija svojih zaposlenih Agencija je definisala niz indikatora koji to prate u odnosu na obuke i plan obuka.
- Na kraju, Agencija je definisala set indikatora koji se odnose na nadzor na bazi učinka (*Performance based oversight*), sigurnosne procjene, hazard log-ove, akcije preduzete u odnosu na identifikovane rizike, kao i na vezu nadzora sa SSP akcijama.

Indikatori rizika operacija (indikatora učinka sistema sigurnosti):

Praćenjem indikatora ove kategorije, definisanjem sigurnosnih ciljeva, preduzimanjem odgovarajućih mjera, umanjuje se vjerovatnoća pojave događaja u vezi sa identifikovanim rizicima. Identifikovanih rizika ima ukupno 42 a podijeljeni su u 11 cjelina: *Total performance*; Izlijetanje sa rulne staze ili PSS (*Runway Excursion – RE*); Kontrolisani let u teren (*Controlled Flight into Terrain – CFIT*); Sudar vazduhoplova u vazduhu i opasno približavanje (*Mid-Air Collisions And Near Misses – MAC*); Gubitak kontrole nad vazduhoplovom u letu (*Loss of control in Flight – LOC-I*); Neodobren izlazak vazduhoplova, vozila ili lica na rulnu ili PSS (*Runway Incursion – RI*); *Aircraft unsafe environment*; *Birdstrikes*; *ATM technical*; *External Interface*; *GA non fatal accidents* i *Paraglider non fatal accidents*.

I tokom 2025. godine Agencija će nastaviti da održava redovne sastanke SRG i SRB u cilju analize izvještaja o sigurnosti, praćenja učinka sigurnosti, definisanja prioriteta i osiguravanja sprovođenja aktivnosti za kontrolu i umanjenje rizika.

Predstavnici Agencije će tokom 2025. godine aktivno učestvovati u radu ICAO EASPG tijela, EASA SM TeB tijela, SPN tijela te kontinuirano razmjenjivati informacije o sigurnosti sa EASA-om i ostalim državama članicama kroz NoA (Network of Analysts) grupu kako bi se omogućila adekvatna analiza podataka o sigurnosti na evropskom nivou. Za iste potrebe nastaviće se i sa komunikacijom sa predstavnicima ICAO EUR NAT kancelarije.

Promocija sigurnosti kod vazduhoplovnih subjekata.

Promocija sigurnosti je jedna od četiri osnovne komponente Sistema upravljanja sigurnošću (SMS). Kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih učesnika, podiže se i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti. Na ovaj način se stvara pozitivna sigurnosna kultura.

Agencija je u cilju unapređenja vazduhoplovne kulture i promocije sigurnosti u vazduhoplovnoj zajednici aktivnostima za 2025. godinu predvidjela pružanje pomoći vazduhoplovnoj zajednici u razumijevanju i implementaciji propisa, unapređenje sadržaja i funkcionalnosti svoje internet stranice, promocije najbolje prakse i dr. Tokom 2020. godine Agencija je ustalila praksu prosljeđivanja informacija od značaja za sigurnost osobama za kontakt iz vazduhoplovnih subjekata putem mejla (*Safety info*). Ovu praksu će nastaviti i tokom 2025. godine. Svjesni toga da su društvene mreže postale svojevrstni mediji i kanali informisanja, Agencija je tokom 2019. godine otvorila zvaničan nalog na Fejsbuku. Cilj ove aktivnosti jeste da komunikacijom preko Fejsbuka i povezane mreže Instagram dopremo i do onih korisnika koje možda nijesmo obuhvatili prethodnih godina. U 2024. godini je otvoren i LinkedIn nalog Agencije. Korišćenjem mogućnosti internet stranice i nastupom na društvenim mrežama Agencija želi osigurati nadogradnju postojećih funkcionalnosti u odnosu na potrebe korisnika na način da se omogući bolja distribucija informacija, olakšano i brže snalaženje u traženju određenih podataka i sl.

Dodatno, značajne aktivnosti će usmjeriti na unapređenje regionalne saradnje u dijelu sigurnosti, analize događaja, FDM, implementacije SSP/NPAS mjera i daljeg razvoja sigurnosti uopšte.

Agencija prepoznaje da postoje ograničene mogućnosti vazduhoplovne industrije da prati i primjenjuje opsežne i brze promjene u propisima, tako da će i aktivnostima u 2025. godini nastojati da pruži potrebne informacije, podršku, obuku i savjete kako bi se propisi implementirali što brže i efikasnije.

Imajući u vidu navedeno, planirane aktivnosti Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću za 2025. godinu ogledaju se u sljedećem:

- dostavljanje predloga Nacionalnog plana sigurnosti i dokumenta Indikatori sigurnosti Nacionalnom odboru na dalje postupanje i usvajanje,
- u okviru postupka ažuriranja Zakona o vazdušnom saobraćaju, dostavljanje predloga koji se odnose na SSP/SMS,
- dostavljanje ažuriranih dokumenata vazduhoplovnim subjektima,
- organizovanje radionice za vazduhoplovne subjekte,
- sprovođenje i implementacija regulatornih zahtjeva koji se odnose na Agenciju (*Authority Requirements*),
- učešće u radu oba sektora po pitanju planiranja nadzora na RBO principu i izrada MSAT analize na nivou ACV po pitanju stepena implementacije SMS kod vazduhoplovnih subjekata,
- provjera stepena implementacije identifikovanih akcija kod relevantnih vazduhoplovnih subjekata kroz ažuriranu verziju Nacionalnog plana sigurnosti,
- obezbjeđivanje odgovarajuće obuke i osvježenja znanja za vazduhoplovne inspektore/nadzornike u cilju jačanja kompetencija neophodnih za razvoj i implementaciju sistema nadzora zasnovanog na riziku i učinku sigurnosti (*safety performance*),
- unapređenje sistema u vezi sa prikupljanjem, analizom, razmjenom i zaštitom sigurnosnih podataka u skladu sa Pravilnikom o obavještavanju, analiziranju i praćenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, br. 45/16, 22/20, 129/20, 150/22 i 64/24),
- redovna provjera adekvatnosti donijetih rješenja i politika,
- definisanje mjera za umanjenje rizika na osnovu sprovedenih analiza,
- učešće na međunarodnim radionicama koje se bave temom umanjenja određenih rizika i distribucija informacija prema vazduhoplovnim subjektima,
- praćenje studija, strategija, programa i planova razvijenih od strane ICAO, EASA-e i ostalih stručnih tijela,
- ažuriranje svih sigurnosnih direktiva, naloga i informacija, ukoliko nisu ažurni,
- unapređenje strukture propisa i procesa izrade nacrtu nacionalnih propisa, i dr.

4) Menadžer Sistema za praćenje usklađenosti

Aktivnosti Menadžera Sistema za praćenje usklađenosti tokom 2025. godine će se sastojati od unapređenja sistema za praćenje usklađenosti u skladu sa regulatornim zahtjevima za menadžment sisteme, propisanim u evropskim regulativama, koje su prenijete u pravni okvir Crne Gore. Tokom procjene efikasnosti i efektivnosti sistema za praćenje usklađenosti, program rada su smjernice za unapređenje kroz sljedeće planirane aktivnosti:

- ažuriranje, izrada i usaglašavanje internih priručnika i procedura Agencije koji su dio Sistema upravljanja Agencije, usaglašavanje svih internih priručnika u odnosu na regulatorne zahtjeve, prihvaćene standarde i preporučenu praksu
- procjena kvaliteta rada i procesa rada u Agenciji, usaglašenost poslova iz nadležnosti Agencije u odnosu na regulatorne zahtjeve, međunarodne standarde, interne akte i procedure
- upravljanje i unapređenje internog sistema praćenja usklađenosti sa propisanim zahtjevima kroz sistem internih nadzora, u skladu sa Planom internih nadzora, u cilju identifikacije eventualnih neusklađenosti, analizu njihovih uzroka, analizu, prihvatanje ili odbijanje korektivnih mjera za otklanjanje neusklađenosti predloženih od subjekta nadzora, usaglašavanje sadržaja korektivnih mjera Sistema za praćenje usklađenosti i rokova za njihovu realizaciju sa nosiocima aktivnosti, kao i verifikaciju efikasnosti i blagovremenost realizacije prihvaćenih korektivnih mjera, obezbjeđivanje potrebnih kvalifikacija i obuka obaveznih za provjerivače koji sprovode interne provjere, izbor provjerivača za sprovođenje internih provjera za praćenje usklađenosti, način motivacije provjerivača za efikasno sprovođenje internih nadzora,
- izrada jedinstvene metrike za sprovođenje nadzora u cilju precizne izrade Plana inpekcijskih i kontinuiranih eksternih nadzora Agencije, u skladu sa regulatornim zahtjevima i potrebama Agencije, izrada godišnjeg Plan inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije i priprema periodičnih izvještaja o realizaciji Plana nadzora, koje dostavlja direktoru Agencije;
- učešće u pripremi i izvodenju eksternih nadzora od strane međunarodnih organizacija iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, praćenje i procjena efikasnosti i blagovremenost realizacije korektivnih mjera, koje se preduzimaju nakon eksternih nadzora, izrada i distribucija izvještaja, upoznavanje zaposlenih sa svim relevantnim zadacima koji proizlaze iz eksternih nadzora; usaglašavanje izvještaja o utvrđenim neusklađenostima i mjerama za njihovo otklanjanje, praćenje i procjena blagovremenosti realizacije i efikasnosti korektivnih mjera koje se preduzimaju nakon eksternih nadzora, uz napomenu da je sljedeće godine planiran nadzor u Sektoru za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova,
- izrada i usaglašavanje Plana internih provjera i Plana inpekcijskih i kontinuiranih nadzora
- redovna provjera usaglašenosti dokumenata i akata koja se dostavljaju direktoru na odobravanje, kao dokaz da je dokument urađen u skladu sa utvrđenim procedurama.
- planiranje implementacije i sprovođenja programa kvaliteta Agencije u pravcu dobijanja ISO sertifikata;
- analiza procesa upravljanja sigurnosnim rizicima Agencije;
- analiza procesa upravljanja strateškim ciljevima Agencije;

5) Menadžer za komunikaciju

Agencija unapređuje odnose sa javnošću i jača transparentnost u radu. Nakon angažovanja i plaćanja usluga PR agencije i privremenog rješavanja nedostajućeg kadra u oblasti komunikacija, a posebno uzimajući u obzir periode bez podrške i stručnog saradnika za tu važnu oblast, ovo pitanje je riješeno u 2024. godini i Agencija ima zaposlenog menadžera za komunikaciju. Njegovi zadaci su da rukovodi, planira i sprovodi brojne aktivnosti u ovoj oblasti, koje su precizirane Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta.

Ukazujemo da u vazduhoplovnim vlastima i organizacijama u vazduhoplovnoj industriji često imaju i posebnu službu za odnose sa javnošću sa nekoliko zaposlenih.

Od druge polovine 2024. godine, Agencija ima proaktivnu komunikaciju. Evidentno je da je poboljšana javna slika o instituciji, koja je 2023. godine i u prvom dijelu 2024. bila prilično negativna, jer reakcije Agencije - ili nije bilo, ili nije bila adekvatna.

Navedeno je ukazalo na potrebu da unutar Agencije treba da postoji zaposleni za posao u kojem je posebno značajan strateški, profesionalni i stručni pristup u odnosima sa javnošću.

Kao što je poznato, bez ovih poslova u 21. vijeku ne može adekvatno funkcionisati nijedna institucija koja vodi računa o interesu od javnog značaja, transparentnosti u radu, uspostavljanju razumijevanja sa javnostima u vezi sa pitanjima od opšteg interesa, upravljanju komunikacionim aktivnostima u mogućim kriznim situacijama u cilju očuvanja reputacije i nesmetanog rada, uz brojne druge aktivnosti i odgovornosti upravljanja.

U vremenu frekventnih vijesti, ključno je obezbijediti da pravovremene i tačne informacije dođu do javnosti. Zbog osjetljivosti i značaja pravovremenog informisanja u oblasti kao što je vazduhoplovstvo, posljednjih godina su formirana i zasebna radna tijela na evropskom nivou, što dodatno govori o potrebi angažovanja iskusnih profesionalnih kadrova u ovom domenu.

Transparentnost i otvorenost su ključne odrednice komunikacijskog pristupa Agencije za civilno vazduhoplovstvo. Agencija od 2018. godine ima Strateški okvir za komunikaciju sa javnošću, koji će se u predstojećem periodu ažurirati u skladu sa razvojem i potrebama u ovoj oblasti. Pored načela transparentnosti, dokumentom je precizirano i da komunikacija mora biti jasna, konzistentna i prilagođena potrebama različitih ciljnih grupa.

Agencija planira da 2025. godine intenzivira aktivnosti za unapređenje transparentnosti i efikasnosti u komunikaciji, pravovremenog informisanja javnosti o aktivnostima institucije i podizanju svijesti o značaju civilnog vazduhoplovstva, s ciljem jačanja povjerenja javnosti u rad institucije.

Prepoznata su tri osnovna modela komunikacije i to: preko medija, internet stranice i društvenih mreža.

Agencija po istom principu profesionalizma i otvorenosti saraduje sa svim medijima u državi – elektronskim (televizije i portali) i štampanim.

Plan za 2025. godinu jeste veća proaktivnost ka medijima, uz organizaciju određenih događaja kao što su: Dan otvorenih vrata, radni sastanci sa medijima ili konferencije za medije (po potrebi).

Takođe, sve medijski orijentisane aktivnosti proističu iz Plana rada svih sektora Agencije i potrebe za promocijom određenih politika i tema.

Agencija će nastaviti intenzivnu komunikaciju sa medijima, s fokusom daljeg unapređenja odnosa.

Medijska prisutnost bila je posebno vidljiva u slučaju društvene odgovornosti Agencije – donacije za tri javne ustanove, tokom Zajedničkog odbora ECAA sporazuma u Podgorici i posjete direktora Regionalne kancelarije ICAO za Evropu i Sjeverni Atlantik, ocjene iz Izvještaja Evropske komisije za Crnu Goru u dijelu vazduhoplovstva, predstavljanja novih pravila za bespilotne vazduhoplove i slično.

Nastavićemo i društveno odgovoran pristup zajednici. Agencija je u 2024. godini, umjesto obilježavanja 15 godina rada 2. jula, dodijelila pomoć po zahtjevu za nabavku medicinske opreme specijalnoj bolnici za ortopediju, neurohirurgiju i neurologiju „Vaso Čuković“ u Risnu, te za unapređenje usluga Dječjem domu „Mladost“ u Bijeloj i javnoj ustanovi „Komanski most“ u Podgorici.

Organizovana je i posjeta podgoričkom vrtiću „Pčelica“, obilježavajući Međunarodni dan civilnog vazduhoplovstva - 7. decembar. Cilj je da se ovakve i slične aktivnosti nastave radi podizanja svijesti o značaju vazduhoplovstva i promocije profesija vezanih za vazduhoplovstvo. Događaj je naišao na pozitivne reakcije u javnosti. Evropska strategija razvoja civilnog vazduhoplovstva je prepoznala nedostatak kadrova u ovoj oblasti, te pravac i u Crnoj Gori treba da bude promocija tih profesija od najranijeg doba.

Planirano je jačanje saradnje za opštinama za približavanje uloge vazduhoplovne vlasti javnosti, kao i aktivnosti koje će doprinijeti edukativno-informativnoj kampanji o važnosti sigurnosti i bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, kao i poštovanja propisa.

Uz posvećeniji odnos internoj komunikaciji, potrebno je u 2025. godini poboljšati dostupnost informacija na internet stranici. S obzirom da su prepoznate slabosti, neophodna je izrada nove internet stranice Agencije, koja je jedan od kanala komunikacije sa domaćom i stranim zainteresovanom javnošću. Nastavićemo objavljivanje svih akata iz oblasti vazduhoplovstva na internet stranici, na način da su prilagođeni korisniku.

Facebook stranica Agencije i u 2024. ostala je važan kanal za eksternu komunikaciju o novostima iz rada Agencije, kao i o drugim relevantnim temama za naše pratiocce. Napravljen je iskorak i Agencija je dostupna na još jednoj platformi – LinkedInu. Svi postovi koji su promovisani vidljivi su i na Instagramu, a time se dolazi do ciljne grupe i na ovoj društvenoj mreži.

Povećan je broj korisnika i aktivnosti na društvenim mrežama. Stranica Agencije je i dalje najposjećenija za oblast civilnog vazduhoplovstva u regionu, a broji najveću publiku i u odnosu na istaknute vazduhoplovne subjekte u državi. Na 10.12.2024. godine Facebook stranicu Agencije prati 8.814 korisnika, što je 821 korisnik više u odnosu na decembar 2023. godine. Teme komunikacije su raznovrsne: od onih iz djelokruga rada Agencije, dijeljenja medijskih nastupa zaposlenih, intervjua i izjava direktora, informacija plasiranih posredstvom medija, preko kontinuirane kampanje sigurnosti za dronove, do savjeta, avio zanimljivosti, istorijskih događaja. Sve to stranicu čini informativnom, sa kvalitetnim i zanimljivim sadržajem, što je fokus i 2025. godine. Naši postovi često su inspiracija za medijske objave ili pozive za TV intervjue na temu koju aktuelizujemo na stranici.

Sadržaj po najvećem broju pregleda u 2024. odnosi se na TV priloge o dronovima i posjetu regionalnog direktora ICAO. Kada posmatramo objave koje su izazvale najveći broj interakcija, prednjače - Red Bull akrobacije ispod mosta na Maloj Rijeci, donacija za Upravu pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, post o dronovima namijenjen stranim državljanima. Procijenjeni tzv. Reach stranice u 2024. godini je oko 94 hiljade, što je 3% više u poređenju sa 2023. Planirano je 80 objava na Facebook stranici od početka 2024. godine, intenzivnije su korišćene i opcije Facebook Story, a pažljivim targetiranjem publike i na Instagramu su bile vidljive aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo. U 2024. godini komunicirali smo sa 37 korisnika putem Inbox opcije, uz pozitivne komentare po pitanju ažurnosti.

Značajno je otvaranje profila na još jednoj komunikacionoj platformi – LinkedIn. Stranica, koja je aktivna od 21. oktobra, za sada ima 216 pratilaca, plasirano je 17 objava, dok je broj impresija oko 14.000. Ovo je platforma na kojoj tek treba da se izgradi mreža pratilaca, što je jedan od zadataka za 2025. godinu.

6) Sektor za bezbjednost, olakšice i traganje i spašavanje

Sektor za bezbjednost, olakšice i traganje i spašavanje obavlja nadzorne poslove koji se odnose na bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, koji čini skup mjera, ljudskih i materijalnih resursa sa ciljem obezbjeđivanja civilnog vazdušnog saobraćaja od radnji nezakonitog ometanja vršenjem kontrole

kvaliteta bezbjednosti; poslove neposrednog nadzora i preduzimanja mjera s tim u vezi, što podrazumijeva sprovođenje audita, inspekcija, nadzora i testova, na način utvrđen Programom kontrole kvaliteta bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, obavljanje poslova koji se odnose na predlaganje donošenja regulative, programa i procedura za sprječavanje radnji nezakonitog ometanja, a što obuhvata mjere koje se odnose na bezbjednost aerodroma, uključujući i propisivanje vrsta bezbjednosno-zaštićenih zona i mjera koje se primjenjuju prema svakoj od ovih zona, način zaštite, obezbjeđenja i pregleda vazduhoplova, način pregleda putnika, osoblja i drugih lica, kao i njihovih stvari, kontrolu i zaštitu ručnog prtljaga, predatog prtljaga, tereta i pošte, pošte i materijala vazdušnih prevoznika, način zaštite i pregleda zaliha za snabdijevanje aerodroma, zaliha koje se isporučuju vazduhoplovu i drugih zaliha, standarde koje treba da zadovoljava bezbjednosna oprema koja se koristi na aerodromima ili drugim subjektima koji primjenjuju mjere bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, mjere bezbjednosti koje primjenjuje pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi, mjere koje su odgovor na akte nezakonitog mijenjanja, uslove za dobijanje statusa regulisanog agenta, poznatog pošiljaoca, regulisanog snabdjevača i poznatog snabdjevača zaliha, kao i koordiniranje rada sa organima bezbjednosti, Nacionalnim odborom za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, lokalnim odborima za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, operatorom aerodroma i vazdušnim prevoznicima i drugim subjektima u civilnom vazduhoplovstvu i kooperaciju i koordinaciju sa međunarodnim organizacijama iz ove oblasti; predlaganje regulative iz oblasti sajber bezbjednosti za subjekte u civilnom vazduhoplovstvu, vršenja nadzora u vezi primjene propisa kojima se uređuje sajber bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, učestvovanje u predlaganju obezbjeđenja opreme i materijalno-tehničkih sredstava za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, odobravanju bezbjednosne opreme koja se koristi na aerodromima za KD kontrolu putnika, ručnog prtljaga, predatog prtljaga, tereta, pošte i zaliha, vrši pregled ispunjenosti uslova i odobrava regulisane agente, poznate pošiljaoce i regulisane snabdjevače zaliha vazduhoplova na letu, analiziranju nivoa postojeće i potencijalne prijetnje za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, analiziranju načina vršenja interne kontrole iz bezbjednosti subjekata u civilnom vazduhoplovstvu, preduzimanje mjera radi otklanjanja ovih prijetnji, obezbjeđuje dosljednu primjenu Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, analizira i odobrava programe bezbjednosti operatora aerodroma, vazdušnih prevoznika, pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i drugih subjekata shodno Nacionalnom programu bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, odobrava planove i programe obuke iz bezbjednosti, kao i instruktore bezbjednosti, prati i nadgleda proces obuke i vrši certifikaciju KD kontrolora i lica koja vrše kontrolu pristupa, nadzor i patroliranje na aerodromima i drugim bezbjednosno-zaštićenim zonama, vrši certifikaciju i drugog osoblja, u skladu sa odredbama Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, odobrava rukovodioce za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, odobrava interne kontrolore, na način utvrđen Programom kontrole kvaliteta bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, daje saglasnosti na izvođenje radova na aerodromu koji utiču na bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, odobrava korišćenje prolaza iz javne u bezbjednosno-zaštićenu zonu aerodroma, obavlja i druge poslove utvrđene Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima.

Sektor za bezbjednost, olakšice i traganje i spašavanje obavlja poslove koji se odnose na uspostavljanje i upravljanje sistemom informacione bezbjednosti – ISMS, koji podrazumijeva sistematski pristup za implementaciju, rad, praćenje, pregled, održavanje i kontinuirano poboljšanje stanja informacione bezbjednosti u Agenciji, što za cilj ima da se operativni i bezbjednosni ciljevi Agencije mogu postići na efikasan način, u skladu sa procijenjenim rizikom, predlaganje i učestvovanje u donošenju strategije za informacionu bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, uspostavljanje procesa upravljanja rizikom vezanim za informacionu bezbjednost, koji može izazvati ili doprinijeti posljedicama po bezbjednost u vazduhoplovstvu i ograničavanje uticaja na zahtijevane

nivoe bezbjednosti u vazduhoplovstvu, vršenje procjene rizika za bezbjednost u vazduhoplovstvu i procjene rizika informacione bezbjednosti i efikasno tretiranje i upravljanje rizikom informacione bezbjednosti sa potencijalnim uticajem na bezbjednost u vazduhoplovstvu, izazvanim pretnjama koje iskorišćavaju ranjivosti informacionih sredstava u vazduhoplovnim sistemima, analiza događaja ugrožavanja informacione bezbjednosti i shodno tome predlaganje mjera za njeno unapređenje.

U okviru Sektora obavljaju se poslovi nadzora koji se odnose na učestvovanje u predlaganju obezbjeđenja opreme i materijalno-tehničkih i finansijskih sredstava za obavljanje traganja i spašavanja, poslovi predlaganja i donošenja regulative iz oblasti olakšica u civilnom vazduhoplovstvu, koordiniranje rada sa organima bezbjednosti, operatorom aerodroma i vazдушnim prevoziocima po pitanju olakšica, obrađuje programe i druge akte operatora aerodroma, vazдушnih prevozioca i drugih subjekata i vrši provjeru njihove usklađenosti sa nacionalnom regulativom iz oblasti olakšica u civilnom vazduhoplovstvu; predlaže preporuke za unaprjeđenje mjera, aktivnosti i tehnoloških postupaka kojima se olakšava obavljanje međunarodnog vazdušnog saobraćaja i protoka putnika, prtljaga, tereta i/ili pošte, vrši provjeru ispunjenosti uslova utvrđenih Nacionalnim programom za olakšice kod subjekata u vazdušnom saobraćaju.

Pored navedenih, Sektor obavlja i poslove praćenja standarda i preporučene prakse propisane na međunarodnom nivou za oblast traganja i spašavanja, pregled procedura i postupaka traganja i spašavanja kod organa nadležnih za poslove traganja i spašavanja vazduhoplova; pregled dokumentacije, programa, planova organizacija nadležnih za traganje i spašavanje koje su u obavezi da primjenjuju propisane mjere i procedure u operacijama i aktivnostima traganja i spašavanja, obavljanje poslova nadzora koji se odnose na provjeru usaglašenosti sa nacionalnim i međunarodnim propisima iz oblasti traganja i spašavanja, uključujući i provjeru osposobljenosti lica iz operativno-komunikacionog centra i koordinacionog centra traganja i spašavanja na moru, koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti, uključujući i poslove koji se odnose na učestvovanje u predlaganju obezbjeđenja opreme i materijalno-tehničkih i finansijskih sredstava za obavljanje traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu, vrši saradnju sa organima koji vrše poslove traganja i spašavanja u pogledu unapređenja, primjene i promocije nacionalnih zahtjeva i međunarodnih standarda i preporučenih praksi iz ove oblasti, te vrši koordinacija na nacionalnom i međunarodnom nivou u cilju usvajanja i ažuriranja međunarodnih ugovora o prekograničnoj saradnji u postupcima traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu i Nacionalnih planova traganja i spašavanja.

Sektor za bezbjednost, olakšice i traganje i spašavanje sadrži dva odsjeka – Odsjek za bezbjednost i olakšice i Odsjek za informacione tehnologije i informacionu bezbjednost, kao i Referat za traganje i spašavanje.

U okviru Odsjeka za bezbjednost i olakšice planirani su sljedeći poslovi u 2025. godini:

- permanentno praćenje dosljedne implementacije projekta „Jedna bezbjednosna kontrola“ (*One Stop Security*), koji je počeo 01.03.2016. godine, koordinacija aktivnosti sa Evropskom komisijom po pitanjima nadzora i razmjene podataka u slučaju eventualnih nedostataka, kao i druge aktivnosti usmjerene ka punoj implementaciji ovog projekta na evropskim aerodromima;
- učestvovanje u nadzorima Evropske komisije na aerodromima u EU sa kojih imamo redovne letove iz Podgorice i Tivta;

- razmatranje i sprovođenje sugestija/preporuka dobijenih od Komisije za procjenu rizika za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva za aerodrome u Podgorici i Tivtu, u cilju povećanja bezbjednosti na njima;
- sprovođenje aktivnosti u cilju 100% usaglašenosti sa ICAO standardima iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, kroz izradu i implementaciju korektivnog akcionog plana urađenog na osnovu izvještaja ICAO tima, koji je, u septembru 2023. godine, sproveo audit sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori;
- sprovođenje aktivnosti na jačanju bezbjednosne kulture (Security culture) organizovanjem zajedničkih aktivnosti sa operatorom aerodroma i operatorom vazduhoplova;
- praćenje odgovarajuće ICAO, EU i ECAC regulative i usklađivanje nacionalne regulative sa promjenama u ICAO i EU regulativi, utvrđivanje izmjena i dopuna Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva;
- utvrđivanje regulatornog okvira i obaveza iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva za strane avio prevoznike koji obavljaju saobraćaj sa Crnom Gorom;
- odobravanje opreme koja će se koristiti za KD kontrolu putnika, ručnog i/ili odvojenog prtljaga, tereta i pošte, vršenje nadzora prilikom puštanja u rad nove opreme na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- praćenje i analiza prijetnji po male aerodrome, uključujući i procjenu rizika za ove aerodrome, u skladu sa metodologijom ECAC-a;
- kontinuirano sprovođenje inspekcija prema svim subjektima civilnog vazduhoplovstva (operator aerodroma, pružalac usluge u vazdušnoj plovidbi, operatori vazduhoplova, regulisani agenti, regulisani/poznati snabdjevači), u skladu sa Planom inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2025. godinu;
- nastavak procesa certifikacije KD kontrolora putnika i ručnog prtljaga, odvojenog prtljaga, tereta i zaliha, korišćenjem softvera, nabavljenog 2018. godine, a čime se značajno podigao kvalitet završnog ispita za KD kontrolore svih kategorija;
- nastavak certifikacije osoblja koje vrši kontrolu pristupa, vršenje nadzora i patroliranja i certifikacija osoblja koje vrši pregled vozila, kao i supervizora ručnog i predatog prtljaga u bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva;
- organizovanje/nadzor nad sprovođenjem obuke za lica koja vrše detekciju sumnjivog ponašanja;
- sprovođenje certifikacije lica koja vrše detekciju sumnjivog ponašanja na aerodromima u Podgorici i Tivtu, u skladu sa preporukama iz ECAC Doc. 30;
- sprovođenje procesa odobravanja poznatih pošiljalaca, u skladu sa nacionalnom regulativom;
- nastavak edukacije osoblja kroz stručna usavršavanja, uključujući i usavršavanje u pojedinih specijalizovanim oblastima bezbjednosti, organizovanje ponovne obuke za nacionalne auditore;
- certifikacija instruktora iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva;

- kontinuirano vršenje nadzora nad procesom obuke iz bezbjednosti koja će se sprovesti u 2025. godini u Školskom centru AD „Aerodromi CG“ i Školskom centru „To-Montenegro“-a;
- nadzor nad sprovođenjem dodatnih mjera iz oblasti bezbjednosti, u skladu sa ICAO GASEP-om, kao i zaključcima Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva;
- nadzor nad sprovođenjem bezbjednosnih provjera, uključujući i dodatne bezbjednosne provjere lica zaposlenih kod subjekata u civilnom vazduhoplovstvu;
- sprovođenje tajnih testova nad subjektima u civilnom vazduhoplovstvu, u skladu sa godišnjim planom testiranja;
- učestvovanje/nadzor nad sprovođenjem bezbjednosnih vježbi na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- razmatranje i odobravanje programa bezbjednosti pojedinih subjekata (operator aerodroma, operatori vazduhoplova, poznati pošiljaoci, regulisani agenti, regulisani snabdjevači);
- odobravanje liste regulisanih agenata i/ili poznatih pošiljalaca, u skladu sa eventualnim zahtjevima, kao i vršenje nadzora nad njihovim radom;
- kontinuirano praćenje i vršenje procjene rizika, odnosno prijetnji po bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, a posebno na međunarodnim aerodromima u Crnoj Gori;
- analiziranje rezultata internih inspekcija i testova svih subjekata u vazdušnom saobraćaju koji ih sprovode;
- analiziranje rezultata dobijenih inspekcijama, kontrolnim posjetama i testovima, i preduzimanje odgovarajućih aktivnosti u skladu sa dobijenim rezultatima;
- popunjavanje upitnika i drugih aktivnosti nakon završenog ICAO audita iz bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva;
- kontinuirana komunikacija sa međunarodnim organizacijama koja se bave pitanjima bezbjednosti, posebno sa ECAC-om i ICAO-om;
- saradnja sa drugim nadzornim tijelima iz oblasti bezbjednosti iz regiona, u cilju razmjene iskustava;
- preduzimanje aktivnosti s ciljem uspostavljanja sistema jedinstvene bezbjednosne kontrole sa Srbijom, konkretno Aerodromom Nikola Tesla u Beogradu s ciljem obezbjeđivanja da putnici (uključujući i prtljag i teret) iz Crne Gore, koji dalje nastavljaju svoje putovanje preko beogradskog aerodroma ne moraju prolaziti dodatne bezbjednosne kontrole;
- pripremanje materijala za sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva;
- pripremanje materijala za sjednice Nacionalnog odbora za olakšice u civilnom vazduhoplovstvu, po pitanju implementacije Nacionalnog programa iz ove oblasti na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- preduzimanje neophodnih aktivnosti s ciljem formiranja lokalnih odbora za olakšice na aerodromima u Podgorici i Tivtu;

- saradnja sa drugim organima državne uprave (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije i dr.) u cilju pune implementacije projekta uvođenja API podataka, kao i uključivanja u ICAO PKD program;
- saradnja sa drugim organima državne uprave (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije i dr.) po pitanju korišćenja PNR podataka;
- komunikacija sa međunarodnim organizacijama koja se bave pitanjima bezbjednosti i olakšica, posebno sa ECAC-om i ICAO-om;
- pripremanje izmjena Programa za olakšice u civilnom vazduhoplovstvu s ciljem pune harmonizacije sa promjenama u relevantnoj ICAO regulativi;
- saradnja sa drugim nadzornim tijelima iz oblasti olakšica iz regiona, u cilju razmjene iskustava.

U okviru Odsjeka za informacione tehnologije i informacionu bezbjednost planirani su sljedeći poslovi u 2025. godini:

- Aktivnosti na poboljšanju informacione bezbjednosti unutar Agencije kroz implementaciju softverskih rješenja. U 2024. godini realizovana je nabavka DLP (Data Loss Prevention) softverskog rješenja, koje ima ključnu ulogu u zaštiti povjerljivih podataka od neovlašćenog pristupa, curenja ili krađe. U sklopu pomenute nabavke realizovana je i nabavka kompatibilnog softverskog rješenja za klasifikaciju dokumenata i e-mailova. Ovo rješenje se koristi za klasifikaciju i zaštitu podataka, naročito unutar organizacija koje zahtijevaju visoke standarde sigurnosti informacija, kao što su vladine institucije i korporacije. Njegova glavna funkcija je klasifikacija dokumenata i e-pošte kako bi se osigurala kontrola nad osjetljivim informacijama i smanjio rizik od neželjenog dijeljenja ili curenja podataka.

U skladu sa mogućnostima navedenog rješenja za klasifikaciju podataka nakon njegove implementacije u našem domenu potrebno je u 2025. godini pažljivo isplanirati redosljed koraka uz asistenciju svih organizacionih jedinica Agencije. Ti koraci bi se ogledali u sljedećim segmentima:

- Identifikovanje tipova podataka
 - Procjena postojećih sigurnosnih politika i procedura i implementacija novih
 - Razvijanje klasifikacionih oznaka (Interno, povjerljivo, javno) na nivou Agencije
 - Revizija i priprema politika i procedura pristupa podacima
 - Obuka zaposlenih
 - Testiranje rješenja, za početak sa manjim brojem zaposlenih
 - Praćenje iskustva korisnika i ispravka eventualnih problema u primjeni
 - Prikupljanje povratnih informacija od korisnika sistema
 - Implementacija i puna primjena rješenja
- Nabavka i korišćenje web proxy softverskog rješenja, koje donosi niz prednosti za organizacije koje žele da optimizuju i kontrolišu pristup internetu za svoje zaposlene, kao što su kontrola pristupa i filtriranje sadržaja, optimizacija mreže i ušteda propusnog opsega i jednostavna integracija sa drugim sigurnosnim rješenjima.

Uvođenjem web proxy rešenja, organizacije obezbeđuju bolju sigurnost, veću produktivnost i kontrolu nad internet aktivnostima zaposlenih, uz istovremeno optimizovanje korišćenja mrežnih resursa.

- Tokom 2025. godine potrebno je raditi na pripremi i stvaranju svih potrebnih preduslova za potpuno usvajanje Regulative (EU) br. 2023/203 i odgovarajućih preporuka Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva u oblasti sajber bezbednosti. Ova regulativa ima poseban značaj za vazduhoplovne vlasti, jer im postavlja nove odgovornosti i omogućava jačanje njihove uloge u očuvanju bezbednosti u vazдушnom saobraćaju. Njen značaj ogleda se u sljedećem:
 - jačanju regulatorne uloge, što uključuje definisanje specifičnih kriterijuma za procenu rizika, odobravanje i nadgledanje planova za sajber bezbednost organizacija i obezbeđivanje efikasne implementacije tih programa u praksi;
 - poboljšanju otpornosti sistema civilnog vazduhoplovstva, što uključuje smanjenje ranjivosti u sistemima civilnog vazduhoplovstva, sprječavanje potencijalnih sajber napada koji bi mogli ugroziti operativnu bezbednost i usaglašavanje nacionalnih standarda sa evropskim, kako bi se osigurala interoperabilnost i efikasna zaštita;
 - saradnja i razmjena informacija, što uključuje odgovarajuću razmjenu podataka sa ENISA-om (Agencija EU za sajber bezbednost), nacionalnim vlastima drugih država članica i subjektima unutar sektora vazdušnog saobraćaja, a što omogućava pravovremenu razmjenu informacija o prijetnjama i incidentima, zajednički razvoj protokola za reagovanje i efikasniju borbu protiv sajber rizika;
 - podrška operatorima i standardizacija, a što uključuje razvijanje i sprovođenje obuke za operatore i zaposlene u vazduhoplovstvu o prepoznavanju i reagovanju na sajber prijetnje i utvrđivanje jasnih i standardizovanih procedura za upravljanje incidentima;
- Obaveza nadzora i prijavljivanja, odnosno prijema, analize i dalje razmjene informacija o sajber incidentima i sprovođenje inspekcija i provjera usklađenosti subjekata sa novim propisima.

Pored navedenih aktivnosti, planirano je u 2025. godini i:

- Planiranje i sprovođenje specijalističkih, naprednih obuka za nadzornike iz odsjeka informacionih tehnologija iz sajber bezbednosti u relevantnim evropskim organizacijama za obuku;
- Organizacija obuka i radionica sa opštim temama iz sajber bezbednosti za sve zaposlene u Agenciji (awareness), radi podizanja svijesti i sticanja neophodnih znanja za postupanje u prevenciji i odbrani od sajber napada i incidenata. Cilj ovakvih obuka je obučavanje zaposlenih za zaštitu informacione imovine (ICT infrastruktura i podaci u različitim formama) i ugleda Agencije;
- Uvođenje u poslovanje Agencije mjera i postupaka prema standardu ISO/IEC 27001 Sistem menadžmenta bezbednosti informacija, kao i početak aktivnosti na sertifikaciji Agencije po ovom standardu, sa ciljem uspostavljanja kvalitetnog okvira za sajber bezbednost i praktičnu primjenu dobre prakse i mjera sajber bezbednosti;
- Planiranje i sprovođenje Penetration testiranja (ili pen testiranja) informacionog sistema, a koji predstavlja ključnu bezbednosnu praksu, koja ima za cilj da identifikuje ranjivosti u sistemima i aplikacijama tako što simulira stvarne sajber napade. Penetration testiranje je

ključni alat u proaktivnoj sajber bezbjednosti i njegov značaj leži u omogućavanju organizacijama da otkriju i otklone ranjivosti prije nego što ih iskoriste napadači, čime se smanjuju potencijalni gubici i povećava otpornost sistema na prijetnje.

Planirane aktivnosti Referata za traganje i spašavanje u 2025. godini su sljedeće:

- vršenje nadzora nad pružaocem usluga traganja i spašavanja u cilju utvrđivanja usaglašenosti sa zahtjevima po pitanju izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz Operativno komunikacionog centra 112 (OKC 112) i Koordinacionog centra traganja i spašavanja na moru (MRCC), koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti;
- nastavak saradnje sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom saobraćaja i Upravom pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, u cilju ažuriranja Nacionalnih planova za traganje i spašavanje, kao i ostalih relevantnih dokumenata iz te oblasti;
- nastavak koordinacije sa Ministarstvom saobraćaja, u cilju realizacije procesa ratifikacije međunarodnog Sporazuma o traganju i spašavanju u civilnom vazduhoplovstvu;
- nastavak saradnje sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Upravom pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, Gorskom službom spašavanja i ostalim institucijama i organizacijama uključenim u sistem traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu, u cilju daljeg unapređenja sistema;
- nastavak saradnje sa vazduhoplovnim vlastima i drugim institucijama država u regionu (Srbija, Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Hrvatska, Slovenija, Bugarska, Albanija, Grčka, Slovačka, Češka, Mađarska, Rumunija i dr.) u cilju unapređenja sistema traganja i spašavanja u vazduhoplovstvu (Search and Rescue – SAR), kroz aktivno djelovanje u okviru formiranog SAR Regionalnog Komiteta (Regional SAR Advisory Committee – RASARAC);
- Sprovođenje obuke/osposobljavanja zaposlenih u sektoru u skladu sa godišnjim Trening planom.

b) Vršenje inspeksijskog nadzora i kontinuiranog nadzora nad vazduhoplovnim subjektima i njihovim osobljem u cilju praćenja ispunjenosti propisanih uslova na osnovu kojih im je Agencija izdala dozvolu, sertifikat ili odobrenje

U cilju organizacije i sprovođenja efikasnih inspeksijskih i kontinuiranih nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori, Agencija na kraju svake godine priprema i usvaja Plan inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo, dokument kojim se za narednu kalendarsku godinu utvrđuju raspored i dinamika obavljanja inspeksijskih i kontinuiranih nadzora vazduhoplovnih subjekata koje, u skladu sa zakonom, podzakonskim aktima i aktima Agencije, vrše vazduhoplovni inspektori i nadzornici.

Plan inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu omogućava sadržajnije i preciznije sagledavanje učešća aktivnosti inspeksijskih i kontinuiranih nadzora u ukupnom radu Agencije, što doprinosi ukupnom kvalitetu obavljanja poslova Agencije.

Pored Plana inspeksijskih i kontinuiranih nadzora, do kraja decembra tekuće godine usvajaju se i Plan inspekcija-procjena sigurnosti vazduhoplova na platformi za 2025. godinu (SAFA i SANA Plan), Plan pregleda vazduhoplova za 2025. godinu (ACAM Plan) i Plan za praćenje usklađenosti za 2025. godinu.

CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Takođe, početkom 2025. godine će se, u saradnji EUROCONTROL-om i sa pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi, pripremiti i usvojiti godišnji plan/izvještaj „Programa lokalne implementacije Jedinštenog neba“ (LSSIP).

IV Donošenje akata iz nadležnosti Agencije i pripremanje stručnih osnova za izradu podzakonskih akata iz nadležnosti Vlade i Ministarstva

Članom 6 stav 1 tačka 9 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da Agencija donosi akte u skladu sa zakonom i akte radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a. U skladu sa navedenim propisanim ovlašćenjem, Agencija priprema podzakonske akte koje dostavlja na saglasnost Ministarstvu. Nakon dobijene saglasnosti na predložene akte, Agencija ih dostavlja „Službenom listu Crne Gore“ na objavljivanje.

Takođe je članom 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano da Agencija donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja (tzv. „Sigurnosne direktive“ (*Safety Directives*), „Sigurnosni nalozi“ (*Safety Orders*) i „Sigurnosne informacije“ (*Safety Information*), kojima se regulišu pojedina pitanja iz oblasti vazdušnog saobraćaja i prevazilaze nedostaci uočeni u primjeni propisa u praksi, a u cilju brzog reagovanja radi umanjenja konstatovanih rizika.

U skladu sa navedenim nadležnostima Agencije, Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu obuhvata i normativne aktivnosti i poslove koje će Agencija obavljati u skladu sa navedenim odredbama ovog zakona.

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju omogućena je mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima iz te oblasti, odnosno pravnom tekovinom Evropske unije (*Acquis Communautaire*) u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, što je ranije bilo značajno usporeno, imajući u vidu da naš pravni sistem ne predviđa neposrednu primjenu ili preuzimanje propisa Evropske unije. Saglasno odredbama tač. 2 i 3 Aneksa II ECAA Sporazuma, koji je Crna Gora ratifikovala Zakonom o ratifikaciji („Službeni list RCG“, broj 62/07 i „Službeni list CG – Međunarodni ugovori“, broj 1/11), Crna Gora se u oblasti vazdušnog saobraćaja može smatrati državom članicom EU.

Propisivanjem ovlašćenja Agenciji u pogledu donošenja akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, omogućena je blagovremena realizacija obaveza usklađivanja propisa na koje se Crna Gora obavezala zaključenim i potvrđenim međunarodnim ugovorima, odnosno znatno ažurnije i efikasnije usklađivanje nacionalnih propisa sa propisima Evropske unije, koji su, inače, podložni čestim izmjenama i dopunama. Stvoreni su uslovi za dinamičnu harmonizaciju nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU, što predstavlja prioritet u okviru procesa pristupanja Evropskoj uniji.

Od dana stupanja na snagu Zakona o vazdušnom saobraćaju donešeno je i u „Službenom listu Crne Gore“ objavljeno oko 208 podzakonskih akata iz oblasti vazdušnog saobraćaja, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju propisi EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva. Navedeni podaci o broju donešenih akata, za period od 12 godina od dana stupanja na snagu novog zakona, dovoljan su dokaz o značaju

propisivanja ovlaštenja Agenciji za donošenje akata, jer je, poređenja radi, za period važenja prethodnog zakona, od skoro četiri godine, donijeto ukupno 15 podzakonskih akata. U 2024. godini donešeno je 8 pravilnika od strane Agencije.

Kao rezultat ažurnog usklađivanja nacionalnih propisa sa propisima EU, koji je u proteklom periodu ostvarila Agencija donošenjem podzakonskih akata, stvoreni su svi preduslovi da Crna Gora dobije odluku o završetku I tranzicionog perioda utvrđenog ECAA Sporazumom (preuzimanje EU regulative iz Aneksa I ovog sporazuma), na osnovu koje se kvalifikuje za prelaz na sljedeći, drugi tranzicioni period ili za potpuno uključivanje u Zajedničko evropsko vazduhoplovno područje.

Crna Gora je ispunila sve obaveze iz I tranzicionog perioda i čeka reakciju Evropske komisije koja bi trebalo da verifikuje završetak ove faze i prelazak na sljedeći tranzicioni period ili, eventualno, i potpuno uključivanje u Zajedničko evropsko vazduhoplovno područje. Posljednja obaveza iz oblasti vazduhoplovstva, saglasno zaključku iz Izvještaja eksperata Evropske komisije, koji su zaduženi za utvrđivanje stepena implementacije legislative EU navedene u Aneksu I ECAA Sporazuma, realizovana je donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG”, broj 82/20 od 06.08.2020. godine), kada je nacionalno zakonodavstvo iz oblasti vazdušnog saobraćaja usklađeno sa regulativom kojom su propisana zajednička pravila za obavljanje vazdušnog prevoza u Zajednici – *Regulativom Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) br. 1008/2008 od 24. septembra 2008. godine o zajedničkim pravilima za obavljanje vazdušnog prevoza u Uniji*. U međuvremenu su i preostala otvorena pitanja, koja ne spadaju u domen vazduhoplovstva već ekonomskih propisa, riješena na adekvatan način.

Zbog česte izmjene EU regulative u oblasti vazdušnog saobraćaja, Agencija će i u 2025. godini preduzimati sve potrebne aktivnosti u cilju ažurnog usklađivanja nacionalnih propisa sa evropskom regulativom, tako da će ažurno donositi akte iz svoje nadležnosti, pripremati stručne osnove za izradu podzakonskih propisa čije je donošenje u nadležnosti Vlade i Ministarstva, i pripremati izmjene i dopune opštih akata radi usklađivanja rada i poslovanja Agencije.

Polazeći od značaja poslova u okviru prenešenih ovlaštenja, Agencija na početku godine utvrđuje obaveze iz svoje nadležnosti u pogledu donošenja akata, utvrđivanjem *Plana donošenja stručnih osnova i podzakonskih akata* koje treba da donese Agencija u toku te godine, sa precizno utvrđenom dinamikom donošenja pojedinih akata i određenim nosiocima realizacije utvrđenih aktivnosti. Plan pripreme podzakonskih akata sadrži naziv akta, razloge zbog kojih se predlaže njegovo donošenje, pravni osnov za donošenje akta, eventualnu zasnovanost na određenom međunarodnom aktu (novi ICAO standardi i preporučene prakse i/ili izmjene i dopune postojećeg ICAO standarda i preporučenih praksi, novi propis Evropske unije ili izmjene i dopune postojećeg), rok u kojem akt treba da bude donijet, kao i naziv organizacionih jedinica koje treba da učestvuju u pripremi akta, eventualno i potrebu za formiranjem radne grupe koju bi, osim predstavnika Agencije, činili i predstavnici određenih državnih organa i/ili vazduhoplovnih subjekata.

Poseban prioritet u radu Agencije u 2025. godini i dalje će predstavljati izrada akata koji će omogućiti uvođenje u pravni sistem i primjenu propisa EU, naročito evropske regulative iz oblasti vazdušnog saobraćaja sadržane u Aneksu I ECAA Sporazuma, koje je Crna Gora u obavezi da, kroz I i II tranzicioni period, usaglasi sa svojim propisima. Obaveze u pogledu donošenja propisa utvrđene za I tranzicioni period, kada je u pitanju Agencija, u potpunosti su realizovane.

Agencija je, nakon sagledavanja svojih zakonom propisanih obaveza, u cilju ažurnog usklađivanja nacionalnih propisa sa EU regulativama, koje se velikom dinamikom mijenjaju i nameću državi obavezu za njihovo prenošenje i implementaciju, identifikovala potrebu da u 2025. godinu pripremi i usvoji 27 podzakonskih akata kojima se u potpunosti transponuju odredbe 33 regulative i 2

direktive EU. Pored ovih podzakonskih akata koji će biti objavljeni u „Službenom listu Crne Gore“, sastavni dio Plana donošenja stručnih osnova i podzakonskih akata Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu predstavljaju i podzakonski akti ACV koji se objavljuju na internet stranici ACV. Njih je, prvenstveno u vidu Sigurnosnih naloga i Sigurnosnih informacija, za 2025. godinu planirano 7.

Očekuje se da u toku 2025. godine, kao i uvijek ranije u takvim situacijama, stručne službe Agencije daju ključni doprinos u pripremi stručnih osnova za izmjene i dopune najvažnijeg akta u civilnom vazduhoplovstvu, odnosno za donošenje novog Zakona o vazdušnom saobraćaju.

Zakonska rješenja u pogledu nadležnosti za donošenje podzakonskih akata su u dosadašnjoj primjeni dala odlične rezultate jer su omogućila mnogo efikasnije usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU, što predstavlja osnovu za uspješno uključivanje u evropske i svjetske integracione procese u oblasti vazduhoplovstva, kao i za uvođenje i primjenu međunarodnih vazduhoplovnih propisa, standarda i tehničkih pravila, i prihvatanje međunarodne vazduhoplovne prakse kao garancije dostizanja najviših standarda sigurnosti i bezbjednosti u oblasti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata iz nadležnosti Agencije ukazuje na činjenicu da Agencija i u narednom programskom periodu može ostvariti planirane programske obaveze u dijelu donošenja podzakonskih akata.

Interni akti na osnovu kojih su uređeni interni procesi u Agenciji će biti predmet ažuriranja tj. usklađivanja sa novom organizacijom Agencije, ali i novim zakonskim i podzakonskim propisima, te preporukama Državne revizorske institucije. Takođe planirana je intenzivna aktivnost i za procese koji do sada nisu bili regulisani u vidu donošenja novih internih akata – pravilnika, procedura i sl.

V Međunarodna saradnja Agencije

Aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo na planu međunarodne saradnje u 2025. godini biće usmjerene posebno na:

- saradnju sa Evropskom unijom u oblasti vazdušnog saobraćaja,
- saradnju sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama (ICAO, EASA, ECAC, EUROCONTROL),
- bilateralnu i multilateralnu saradnju.

a) Saradnja sa Evropskom unijom u oblasti vazdušnog saobraćaja

Pravni osnov za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju u oblasti vazdušnog saobraćaja predstavlja ECAA Sporazum.

Sporazum predviđa potpuno usaglašavanje domaćih propisa sa propisima Evropske unije u oblastima vazduhoplovne sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem, rukovođenja aerodromima, zaštite prava putnika i drugih korisnika usluga u vazdušnom saobraćaju, liberalizacije vazduhoplovnog tržišta, zabrane državne pomoći i zaštite životne sredine.

Tek nakon 11 godina od njegovog potpisivanja, ECAA Sporazum je ratifikovan od strane svih država članica EU i od strane depozitara, tako da je formalno stupio na snagu 01.12.2017. godine.

Da bi Crna Gora uživala u benefitima ovog Sporazuma u obavezi je da ispuni sve zahtjeve iz Protokola VII ovog Sporazuma, kroz dvije tranzicione faze.

U avgustu 2019. godine, novi ažurirani Aneks 1 je i zvanično objavljen u Službenom listu Evropske unije donošenjem Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation – OJL211/4 of 12.08.2019), Obaveza Crne Gore je da transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo.

Predlog zakona o potvrđivanju izmjena Multilateralnog sporazuma između Evropske zajednice i njenih država članica o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum) je konačno prošao Vladinu proceduru u novembru 2024. godine i za očekivati je da će uskoro ovaj zakon konačno biti usvojen i objavljen u Službenom listu.

Još jedan pokazatelj kvalitete saradnje Agencije za civilno vazduhoplovstvo i Evropske komisije je činjenica da je naša Agencija u junu 2024. godine bila domaćin i suorganizator ECAA Joint Committee-a (Zajednički komitet). Zajednički komitet je organ koji je nadležan za sprovođenje ECAA sporazuma i obezbjeđivanje njegove pravilne primjene. Sastoji se od predstavnika strana ugovornica i odluke donosi jednoglasno. On daje preporuke i donosi odluke u slučajevima predviđenim sporazumom. Odluke Zajedničkog komiteta su obavezujuće za strane ugovornice, koje ih sprovode u skladu sa sopstvenim pravilima.

Na sastanku u Podgorici ocijenjeno je da je Crna Gora ostvarila značajan napredak u primjeni zahtjeva ECAA sporazuma, ne samo u odnosu na prvi tranzicioni period, već i na drugi, te je u samom vrhu po ispunjenosti obaveza.

Sve ovo je potvrđeno i posljednjim izvještajem Evropske komisije (EK). Naglašeno je da je postignuta potpuna usaglašenost sa zahtjevima koji se odnose na prvi tranzicioni period u svim oblastima vazduhoplovstva.

Međutim i dalje ostaju teme sa kojima Evropska komisija nije zadovoljna i koje predstavljaju prepreku za zatvaranje prve faze ECAA, a koje se odnose na državnu pomoć i konkurenciju. Ove oblasti nisu u nadležnosti Agencije, ali Agencija koordinira komunikaciju nadležnih organa sa predstavnicima Evropske komisije u nadi da ćemo u periodu koji je pred nama kao država uspjeti i ovo da zatvorimo. U narednom periodu apsolutni prioritet treba dati ispunjavanju zahtjeva EK iz ove dvije oblasti.

Nakon formalnog otvaranja pregovora o pristupanju Evropskoj Uniji, Crna Gora je u 2013. godini bila u fazi analitičkog pregleda i ocjene usklađenosti nacionalnog zakonodavstva države kandidata s pravnom tekovinom Evropske unije, poznatija kao „skrining“. Skrining se sprovodio putem sastanaka, za svako od pregovaračkih poglavlja posebno (osim za Poglavlja 34 – Institucije i 35 – Ostala pitanja).

Poglavlje 14 – Transportna politika je zvanično otvoreno 21. decembra 2015. godine na Međuvladinoj konferenciji u Briselu, nakon što je Crna Gora predala Evropskoj komisiji svoju pregovaračku poziciju iz tog poglavlja.

Jedan od četiri vida saobraćaja u okviru Poglavlja 14 – Transportna politika, vazdušni saobraćaj, najvećim dijelom se odnosi na aktivnosti i postignuća Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

Predstavnici Agencije su za sve dosadašnje sastanke sa EK dostavljali sveobuhvatan i precizan pregled trenutnog stanja u vazдушnom saobraćaju, u pogledu transpozicije i implementacije EU regulativa i direktiva (tzv. celex-a) koje su u domenu vazdušnog saobraćaja od strane EK identifikovani kao potencijalno relevantni za Crnu Goru.

Još u ranijim godišnjim izvještajima Evropske komisije o analitičkom pregledu usklađenosti zakonodavstva Crne Gore, kao i ovom za 2024. godinu, u dijelu koji se odnosi na Poglavlje 14, konstatovano je da što se tiče vazduhoplovstva, Crna Gora je postigla dobar nivo usklađenosti s pravnim tekovinom EU i značajan napredak kad je riječ o sprovođenju prve prelazne faze ECAA sporazuma. Realno, rezultati za vazdušni saobraćaj u značajnoj mjeri premašuju rezultate za ostale vidove saobraćaja, pa i za najveći broj drugih pregovaračkih poglavlja.

Izveštaj pokazuje da Agencija za civilno vazduhoplovstvo posvećeno radi da bi se ostvarivao napredak u ovoj oblasti i prati razvoj civilnog vazduhoplovstva, u cilju konstantnog obezbjeđivanja sigurnosti i bezbjednosti u vazdušnom saobraćaju.

I u narednom periodu, kroz potpuno izvršavanje međunarodnih i zakonskih obaveza iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, Agencija će nastaviti da daje svoj puni doprinos aktivnostima naše države na putu pridruživanja Evropskoj uniji.

b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama

Značajan dio međunarodnih aktivnosti Agencije zasnovan je na članstvu u međunarodnim organizacijama, iz razloga što je najveći dio sistema civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori uređen u skladu sa međunarodnim konvencijama, rezolucijama, standardima i preporukama sljedećih međunarodnih organizacija:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*).

Zaposleni u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo učestvuju na redovnim sastancima: ECAC (*Directors General Meeting – DG Meeting, Security Forum, ECAC Meeting*), EUROCONTROL (*Provisional Council – PC, Enlarged Committee – EC*), EASA (*EASA Management Board – EASA MB, EASA Advisory bodies meetings*), ECAA (*ECAA Joint Committee*).

U 2025. godini predstavnici Agencije nastaviće participaciju u radu stručnih i upravljačkih tijela međunarodnih navedenih vazduhoplovnih organizacija, u cilju permañentne informisanosti i zadržavanja stečenih pozicija i postojećeg renomea Agencije.

Dobra saradnja Agencije i EUROCONTROL-a rezultirala je potpisivanjem Sporazuma o pružanju podrške od strane EUROCONTROL-a za unapređenje sposobnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u aprilu 2016. godine, čije je elemente Agencija nadalje aktivno koristila do aprila 2019. godine.

Područje primjene ovog Sporazuma je pružanje podrške od strane EUROCONTROL-a Agenciji u vezi sa daljom implementacijom Jedinstvenog evropskog neba (*Single European Sky – SES*), razvojem ATM-a, kao i integracijom u ATM mrežu Evrope.

Od januara 2019. godine EUROCONTROL primjenjuje novu politiku u ovakvim programima podrške, novi tekst Sporazuma potpisan je 19. jula 2019. godine, čime su postavljeni novi ciljevi.

• Svake godine se definišu radni paketi za tu godinu.

• Svi radni paketi su u 2024. godini su sprovedeni uz izuzetnu saradnju sa ekspertima EUROCONTROL-a i novo uvedenu praksu da se na mjesečnom nivou održavaju sastanci focal pointa kako bi se pratila realizacija dogovorenih aktivnosti.

U decembru je napravljen predlog Project Management plana za 2025. godinu, gdje su postavljene sljedeće oblasti:

- pomoć Agenciji u unapređenju FUA i SERA,
- pomoć Agenciji u Implementaciji U space,
- podrška Agenciji u oblasti ATCO licenciranje,
- pomoć u optimizaciji i unapređenju procesa u Agenciji u domenu Cybersecurity.

Project Management plan za 2025. godinu biće definisan u januaru 2025. godine, a kako se podrška eksperata EUROCONTROL-a pokazala kao vrlo korisna i kvalitetna, vjerujemo da ćemo na isti način nastaviti našu saradnju i u narednoj godini.

Saradnja sa EASA-om će se u narednom periodu nastaviti posebno i kroz EASA IPA 6 projekat.

Naime, u maju mjesecu 2024. godine EASA je potpisala novi sporazum sa Evropskom komisijom (Generalni direktorat za evropsku politiku susjedstva i pregovore o proširenju) o projektu „EASA-IPA6“. Projekat je počeo 01. aprila 2024. godine u trajanju od 24 meseca i sa budžetom od 904.000 eura. Ovaj projekat je jasno izgrađen kao nastavak povezanih prethodnih IPA projekata sa ciljem dalje podrške razvoju održivog sistema nadzora civilnog vazduhoplovstva.

Specifični ciljevi projekta su povećanje kapacitete za transpoziciju pravnih tekovina EU u oblasti vazduhoplovstva i povećanje kapaciteta nacionalnih vazduhoplovnih vlasti.

Projekat će se nadovezati na dostignuća regionalnih projekata koji su realizovani proteklih godina i fokusiraće se na postizanje sljedećih rezultata:

- podrška implementaciji ECCAIRS 2 – planirane su aktivnosti da se predstavne karakteristike, IT zahtevi i obrazloženje novog ECCAIRS 2 sistema i da se olakša uključivanje zemalja korisnika projekta u ovaj sistem,
- podrška standardizaciji implementacije pravila EU kroz seriju standardizacionih inspekcija u domenima koje je identifikovala EASA,
- IPA 6 će takođe razmotriti podršku kapaciteta za nadzor sigurnosti država korisnica u domenima sigurnosti vazduhoplovstva kroz obezbeđivanje radionica i obuka.

Plan rada će se izraditi u saradnji sa korisnicima IPA-e, a prioritet će imati domeni i teme od zajedničkih interesa i izazova. Agencija će vrlo posvećeno učestvovati u svim aktivnostima u okviru ovog projekta.

c) Bilateralna i multilateralna saradnja

Agencija posebnu pažnju posvećuje saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno međunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima država u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala respektabilnu saradnju po pitanju obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti. U cilju doprinosa jačanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumijevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Mađarske, Kosova, Slovenije, Bugarske, Austrije i Irske, kao i Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske.

Memorandumima o razumijevanju i saradnji potpisanim između vazduhoplovnih vlasti država potpisnica dogovoreni su zajednički ciljevi i oblasti bilateralne saradnje u svim aspektima civilnog vazduhoplovstva. Potpisani memorandumi potvrđuju kontinuitet intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa između vazduhoplovnih vlasti, prvenstveno u regionu ali i šire.

Kako je u avgustu 2024. godine potpisan inovirani Memorandum sa Hrvatskom Agencijom za civilno zrakoplovstvo dodatno je ojačana naša saradnja, pa bi u narednom periodu bilo korisno staviti akcenat na ovu državu članicu EU, koja u mnogome može pomoći u ostvarivanju ciljeva naše Agencije koji se odnose na evropsku agendu.

Poseban akcenat se mora staviti na Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske, jer smo kroz ovaj program korisnici velikog broja obuka u ENAC-u (Ecole Nationale de l'Aviation Civile), a koje naši zaposleni pohađaju i to besplatno. I u 2025. godini ćemo koristiti benefite ovog Programa, jer obukama u ovoj prestižnoj školi aktivno povećavamo nivo kompetencija naših zaposlenih.

Dodatno, u skladu sa potpisanim Multilateralnim Memorandumom o razumijevanju o međusobnoj saradnji u vazduhoplovstvu, između Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, Agencije za civilno vazduhoplovstvo Republike Severne Makedonije i Generalnog Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Turske iz januara 2023. godine, očekuje se u narednom periodu i određeni broj zajedničkih aktivnosti direktora potpisnica na međunarodnom planu.

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje (*Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee – RASARAC*) u civilnom vazduhoplovstvu uspostavljen je u novembru 2016. godine, potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Formiranje RASARAC-a podržano je od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a. Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 23. marta 2017. godine donijela Zaključak da Agencija dostavi Direktoratu civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije (DCV) Pismo zainteresovanosti u cilju pristupanja RASARAC-u, o čemu je Agencija dopisom od 06. aprila 2017. godine, obavijestila DCV. Na istoj sjednici, Vlada Crne Gore je donijela zaključak da Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija odrede predstavnike koji će učestvovati u radu RASARAC-a. Dopisom, od 10. maja 2017. godine, Agencija je DCV-u dostavila imena predstavnika Crne Gore koji će učestvovati u radu RASARAC-a, a koji su delegirani iz Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i Agencije. U međuvremenu, nove članice EU su prepoznale značaj ove

inicijative, pa su tako Republika Bugarska, Republika Hrvatska i Republika Albanija postali punopravni članovi RASARAC-a, Republika Češka i Republika Rumunija su pristupile u svojstvu posmatrača, dok je Grčka zvanično objavila intenciju da pristupi kao punopravni član.

Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova (SAR), unapređivanje prekogranične saradnje između zemalja članica, kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Od osnivanja RASARAC-a do danas održano je ukupno dvadeset i jedan sastanak na međunarodnom nivou. Predstavnici Crne Gore su aktivno učestvovali u predlaganju dokumenata i donošenju zaključaka u okviru radnih grupa (RG) koje su formirane unutar RASARAC-a, a odnosile su se na: RG1 – prekogranična saradnja i međudržavni sporazumi, RG2 – operativne procedure, RG3 – obuka i RG4 – nadzor. Takođe, predstavnici Agencije su aktivno učestvovali i u radu Upravnog odbora (*Steering Board*) i Ekspertskog tima (*Expert Team*) RASARAC komiteta, koji predstavljaju strateško tijelo zaduženo za donošenje odluka i izvršno tijelo zaduženo za implementaciju zaključaka i realizaciju aktivnosti Komiteta.

U 2022. godini Crna Gora je bila zemlja predsjedavajuća radom RASARAC odbora, tako da je Agencija za civilno vazduhoplovstvo bila organizator sastanaka Ekspertskog tima i Upravnog odbora RASARAC-a. U skladu sa prethodno zacrtanim ciljevima, tokom 2022. godine je dodatno intenziviran rad ovog tijela, a prvenstveno u cilju daljeg razvoja i unapređenja SAR sistema u Crnoj Gori u skladu sa međunarodnim standardima.

Pored navedenog, Agencija je u saradnji sa Evropskom komisijom u okviru Instrumenta za tehničku pomoć i razmjenu informacija (TAIEX) uspješno organizovala Regionalnu radionicu na temu traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu (*Regional Workshop on Aeronautical Search and Rescue*). U ovom događaju je učestvovalo više od 100 predstavnika raznih institucija uključenih u SAR sistem iz više od 10 država, kao i pojedinih institucija evropskog sistema, poput Evropske komisije, ICAO, EUROCONTROL, COSPAS-SARSAT MCC Italija, JRCC Cyprus, FRONTEX, idr. Na radionici su pored crnogorskih predstavnika iz Operativno-komunikacionog centra 112 i Avio helikopterske jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, Vojske Crne Gore, Gorske službe spašavanja, Sektora granične policije, Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo, Aerodroma Crne Gore, Nacionalne komisije za istraživanje nesreća, tadašnjeg Ministarstva kapitalnih investicija i Agencije za civilno vazduhoplovstvo, bili prisutni i predstavnici iz zemalja Zapadnog Balkana i RASARAC-a.

Imajući u vidu da Crna Gora, kao ni većina država koje učestvuju u radu RASARAC, nema međusobno donijete sporazume o koordinaciji, kojima bi se omogućilo sprovođenje akcija traganja i spašavanja na znatno efikasniji, racionalniji i sadržajniji način, četiri članice RASARAC-a (Crna Gora, Republika Srbija, Republika Sjeverna Makedonija i Republika Slovenija) su iskazale spremnost za potpisivanje multilateralnog SAR Sporazuma i isti je potpisan 22.02.2023. godine u Ohridu. Potpisivanje ovog sporazuma predstavlja odličan preduslov za svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji na operativnom nivou, čime bi se ispunili standardi ICAO utvrđeni Aneksom 12 Čikaške konvencije, a koje je Crna Gora u obavezi da implementira. Tada je ujedno i zvanično obavljena primopredaja predsjedavanja RASARAC komitetom između predstavnika Agencije i CAA Sjeverne Makedonije.

Agencija će i dalje nastaviti sa naporima u pogledu učešća u RASARAC, posebno imajući u vidu brojne benefite za sistem našeg civilnog vazduhoplovstva, koji se već ostvaruju ili će biti ostvareni u narednom periodu. U tom kontekstu, do sada je organizovano devet specijalizovanih obuka za osoblje koje učestvuje u poslovima traganja i spašavanja, u saradnji sa JRCC Larnaka na Kipru. Sa ovim spasilačkim centrom je postignut sporazum o nastavku saradnje po pitanju podizanja

kompetencija i osposobljavanja predstavnika iz RASARAC država do 2027. godine. Takođe, u cilju unapređenja saradnje i efikasnosti u SAR-u, posebno kroz razvoj i pružanje specijalizovane obuke za SAR potpisan je Memorandum o razumijevanju između RASARAC-a i JAA TO (*Joint Aviation Authorities Training Organisation*).

Pored navedenog, a na osnovu inicijalne koordinacije uspostavljene od strane predstavnika Agencije, pokrenuta je i komunikacija između nadležnih službi za SAR u Crnoj Gori iz Ministarstva unutrašnjih poslova i Uprave pomorske sigurnosti i upravljanja lukama sa predstavnicima nadležnim za SAR iz Albanije, u cilju razmatranja i usaglašavanja bilateralnog sporazuma o saradnji u ovoj oblasti, kao i komunikacija sa COSPAS-SARSAT MCC Italia u cilju potpisivanja „MCC/SPOC Model Agreement“ sporazuma o saradnji u prijemu, distribuciji i obradi podataka za uzbuđivanje.

VI Kontrolne posjete međunarodnih organizacija

Agencija je gotovo svake godine bila predmet kontrole neke od relevantnih međunarodnih organizacija iz oblasti civilnog vazduhoplovstva – ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL i Evropske komisije ili više njih.

U nastavku je pregled obavljenih kontrolnih posjeta: maj 2010. godine – ICAO Universal Safety Oversight Audit Programme (ICAO USOAP); jul i avgust 2010. godine – ECAC; oktobar 2010. godine – EC (ECAA); novembar 2010. godine – EASA; oktobar 2011. godine – EUROCONTROL ESARR Implementation Monitoring and Support (ESIMS) Programme; septembar 2012. godine – EC (ECAA); septembar 2012. godine – EASA standardizaciona posjeta ECL OPS i AIR; januar 2013. godine – ICAO USAP (Security); septembar 2013. godine – EASA SAFA standardizaciona posjeta; septembar 2014. godine – EASA standardizaciona posjeta AIR; kao i april, jun i jul 2014. godine – ECAC kontrolne posjete Agencije, Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, respektivno; jul 2015. godine – EASA ANS/ATM, septembar 2015. godine – EC (Security); oktobar 2015. godine – EC (ECAA), mart 2017. godine – EASA standardizaciona posjeta OPS, januar 2019. godine – ICAO ICVM kontrolna posjeta, jul 2019. godine – EASA ATM/ANS kontrolna posjeta, septembar 2023. godine – ICAO USAP (Security), oktobar 2023. godine – EASA RAMP kontrolna posjeta i februar 2024. godine – EASA standardizaciona posjeta u oblasti ATM/ANS.

Međunarodna organizacija za civilno vazduhoplovstvo (ICAO), u okviru globalnog Jedinstvenog programa provjere sigurnosnog nadzora (*Universal Safety Oversight Audit Programme – USOAP*), koji je vremenom evoluirao u Pristup stalnog praćenja (*Continuous Monitoring Approach – CMA*), posjetila je Crnu Goru u cilju Koordinisane misije validacije (ICVM) u periodu 22-29. januar 2019. godine. Cilj ove sveobuhvatne kontrole bila je validacija stepena usaglašenosti Crne Gore sa ICAO standardima i preporučenom praksom (*Standards and Recommended Practices – SARP*), pa je tako utvrđen napredak koji je Crna Gora napravila u vezi sa sigurnosnim nedostacima koji su identifikovani za vrijeme prethodne USOAP provjere, izvršene 2010. godine. Pored primarnog vazduhoplovnog zakonodavstva i konkretnih regulatornih akata (LEG), kao i organizacije u civilnom vazduhoplovstvu (ORG), ICVM je takođe obuhvatao licenciranje osoblja i obuku (PEL), operacije vazduhoplova (OPS), plovidbenost vazduhoplova (AIR), istragu nesreća i nezgoda vazduhoplova (AIG), usluge u vazdušnoj plovidbi (ANS) i aerodromi (AGA).

Zvaničan procenat efikasnosti Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva potvrđen od strane ICAO nakon ove provjere je bio 87,99 %, što je predstavljalo ogroman napredak u poređenju sa rezultatom iz 2010. godine (64,71 %), i istovremeno, u tom trenutku, najbolji rezultat među zemljama regiona i jedan od najboljih u Evropi.

Obim nedavne EASA standardizacione inspekcije u oblasti ATM/ANS, sprovedene u periodu od 19.02. do 23.02.2024. godine, obuhvatao je brojne regulative pravnog sistema EU iz ove oblasti, sa njihovim izmjenama i dopunama: Regulativa (EU) br. 217/373, Regulativa (EU) br. 2015/340, Regulativa (EU) br. 923/2012, Regulativa (EU) br. 2018/1048, Regulativa (EU) br. 2023/1768, (EZ) br. 549/2004, Regulativa (EZ) br. 550/2004, Regulativa (EZ) br. 551/2004, Regulativa (EZ) br. 2150/2005 i Regulativa (EZ) br. 255/2010. Ukupno je bilo 6 nalaza, klase „C“, 5 nalaza je zatvorena a jedan je ostao „otvoren“, sa rokovima predviđenim za otklanjanje tokom 2025. godine.

U 2025. godinu predviđena je EASA standardizaciona inspekcija u oblast FCL i MED, za 24-28. februar 2025. godine. S obzirom da je posebno u oblasti FCL utvrđena potreba za unapređenjem sistema u Agenciji, ali i ozbiljan nedostatak resursa, osnovni prioritet rada ce biti priprema za sprovođenje ove kontrolne posjete EASA i dalje unapređenje u cilju ostvarivanja pune implementacije primjenjivih zahtjeva.

Konstatacije o značajnom napretku i visokom stepenu usaglašenosti stanja u vazduhoplovstvu i rada Agencije, predstavljaju konstantu u svim zvaničnim izvještajima sa navedenih posjeta. Treba pomenuti i da Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja, shodno Regulativi (EU) br. 628/2013, pravi kvartalne izvještaje o stepenu usaglašenosti naše države u pogledu EU sigurnosnih standarda i već uobičajeno performanse Crne Gore su iznad srednjih vrijednosti država članica EU. Ovaj izvještaj se upućuje i Evropskoj komisiji.

Međutim, i pored izvanrednih rezultata, u skladu sa svrhom i praktičnim efektima ovakvih kontrolnih posjeta, gotovo neizbježno je dobijanje određenih preporuka i mjera u cilju otklanjanja uočenih i utvrđenih nalaza iz segmenata rada Agencije i vazduhoplovnih subjekata nad kojima Agencija vrši nadzor. Utvrđeni nedostaci i preporuke međunarodnih kontrolnih misija predstavljaju dobar pokazatelj za preduzimanje daljih aktivnosti na unapređenju rada Agencije i civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori. Na osnovu njih, pripremljeni su Akcioni planovi za otklanjanje konstatovanih nedostataka, sa precizno utvrđenim aktivnostima koje je neophodno preduzeti u cilju njihovog eliminisanja, određenim nosiocima odgovornosti za izvršavanje tih aktivnosti i definisanim rokovima za njihovu realizaciju.

Dosljedna implementacija pojedinačnih Akcionih planova za otklanjanje nedostataka utvrđenih tokom ranijih međunarodnih kontrolnih misija ostaje jedan od prioriteta u radu Agencije u 2025. godini.

VII Kadrovsko i materijalno-tehničko osposobljavanje

a) Kadrovsko osposobljavanje Agencije

Način rada i rukovođenja u Agenciji uređeni su Statutom Agencije za civilno vazduhoplovstvo, koji je uz prethodnu saglasnost Vlade Crne Gore donijet u novembru 2018. godine. Unutrašnja organizacija i sistematizacija radnih mjesta u Agenciji uređena je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja poslova i zadataka u oblasti vazdušnog saobraćaja iz nadležnosti Agencije, utvrđenih Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), zaključenim međunarodnim ugovorima, propisima EU i pravilima i standardima koji se odnose na sigurnost vazdušnog saobraćaja i i bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

U cilju blagovremenog, planskog i efikasnog obavljanja poslova iz nadležnosti Agencije, Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo utvrđena su radna mjesta za 72 izvršilaca, koja su sistematizovana u sljedećim organizacionim jedinicama:

Organizacione jedinice Agencije su:

1. Kabinet direktora; 5 izvršilaca
2. Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe i aerodroma; 18 izvršilaca
 - 2.1. Odsjek za sigurnost vazdušne plovidbe
 - 2.2. Odsjek za aerodrome
3. Sektor za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova; 18 izvršilaca
 - 3.1. Odsjek operacija vazduhoplova, licenciranja i obuke
 - 3.2. Odsjek vazduhoplova, vazduhoplovnih komponenti i bespilotnih vazduhoplova
 - 3.3. Referat za vazduhoplovnu medicinu
4. Sektor za bezbjednost, olakšice i traganje i spašavanje; 12 izvršilaca
 - 4.1. Odsjek za za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu
 - 4.2. Odsjek za informacione tehnologije i informacionu bezbjednost
 - 4.3. Referat za traganje i spašavanje
5. Odsjek za pravne i opšte poslove i međunarodnu saradnju; 12 izvršilaca
6. Odsjek za finansije, računovodstvo i javne nabavke; 6 izvršilaca

Stručno i kadrovsko osposobljavanje Agencije predstavljaće jedan od važnih prioriteta i u narednom periodu. Imajući u vidu zahtjevnost kriterijuma u pogledu stručne spremne, radnog iskustva u oblasti vazduhoplovstva i ostalih znanja i vještina u procesu popunjavanja radnih mjesta sistematizovanih u Agenciji, politika zarada mora biti prilagođena činjenici da, u principu, specijalizovani kadrovi iz ove oblasti već imaju zaposlenje kod visoko-budžetnih kompanija. Ovo potpuno korespondira sa politikom evropskih vazduhoplovnih institucija koje su spremne da za kadrove od posebnog interesa obezbijede visoke zarade, u svim državama bez izuzetaka, imajući u vidu da su sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja prioriteta evropske politike. Ovakav pristup je od ključnog značaja za postojanje i funkcionisanje Agencije.

b) Obuka i stručno usavršavanje zaposlenih

Permanentno stručno usavršavanje i obuka zaposlenih jedan je od preduslova za kompetentno i profesionalno obavljanje poslova Agencije i tome se, u kontinuitetu, posvećuje posebna pažnja. Tako je i za programski period planirana intenzivna obuka, prije svega u oblastima specijalizovane obuke i obnove znanja.

Agencija je, u skladu sa međunarodnim standardima i zahtjevima, definisala potrebne nivoe vještina i kvalifikacija za svako radno mjesto. Obuka je ključna pretpostavka za stručno i profesionalno usavršavanje zaposlenih u Agenciji, kojom se postiže osposobljenost zaposlenih za obavljanje različitih poslova i stvaranje neophodnih pretpostavki za dalji razvoj Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore.

U svrhu konstantnog usavršavanja zaposlenih, Agencija na kraju kalendarske godine, priprema godišnji Trening plan za svaku narednu kalendarsku godinu, kojim su definisane potrebe za neophodnom obukom u tom periodu, a usklađen je sa petogodišnjim Trening programom. Trening program i Trening plan donosi direktor Agencije.

Potrebe za obukom utvrđuju se na osnovu sljedećih zahtjeva:

- nalazi i preporuke međunarodnih organizacija (ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL),
- rezultati internog nadzora i kontrole,
- povratnih informacija dobijenih od strane zaposlenih.

Zaposleni u Agenciji se procjenjuju u pogledu obučenosti u skladu sa standardom uspostavljenim za to radno mjesto ili dodijeljenim zadatkom. Ukoliko se utvrdi da određeni zaposleni ne posjeduje potrebne vještine i znanja za vršenje dodijeljenih zadataka, pristupa se realizaciji potrebne obuke.

Područja obuke su razvijena na način da obuhvate:

1. osnovnu obuku, koja podrazumijeva obuku novozaposlenih u Agenciji, radi upoznavanja sa metodom rada Agencije,
2. inicijalnu obuku, koja podrazumijeva obuku prilagođenu za različite oblasti nadležnosti inspektora,
3. On The Job (OJT) treninge, koji podrazumijevaju obuku na radnom mjestu uz pomoć instruktora,
4. specijalizovane obuke, koje podrazumijevaju obuku zaposlenih sa ciljem sticanja specijalističkih znanja i vještina potrebnih za određenu radnu poziciju,
5. obnavljanje obuke, što podrazumijeva obuku koju je neophodno obnoviti nakon određenog vremena.

Ukoliko obuku izvodi institucija ili organizacija izvan Agencije, vrši se odgovarajuća procjena, na osnovu sadržaja obuke, analize kvalifikacija i iskustava institucije koja je organizuje, kao i kontakata sa prethodnim klijentima institucije. Instruktori/predavači se kvalifikuju u zavisnosti od znanja i sposobnosti prenošenja znanja. Njihova stručnost se procjenjuje na osnovu odgovarajućih potvrda (certifikata), iskustva i/ili demonstriranog znanja.

Obuku koju vrše priznate i renomirane institucije iz oblasti civilnog vazduhoplovstva – JAA Training Organization, EASA, ICAO, ECAC i EUROCONTROL, Agencija prihvata kao obuku odgovarajućeg kvaliteta, bez dodatnog procjenjivanja.

Kako je u 2024. godine došlo do usvajanja novog Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, tokom 2025. će se pristupiti ažuriranju Trening programa, kojim se trenutno prepoznaju samo obuke u vezi nadzornika, a cilj će biti da pored ažuriranja ovog seta obuka pristupi i razradi odgovarajućih obuka i za ostala lica angažovana u Agenciji.

Predviđeno je i ažuriranje ostalih dokumenata u vezi upravljanja ljudskim resursima i stručnim osposobljavanju. Takođe tokom 2025 radiće se na implementaciji i sprovođenju programa kvaliteta Agencije u pravcu dobijanja ISO sertifikata.

c) Materijalno-tehničko osposobljavanje

U granicama u kojima bude moguće u odnosu na raspoloživa sredstva, Agencija će i u 2025. godini, voditi računa o poboljšanju materijalno-tehničkih uslova poslovanja.

Plan materijalno-tehničkog osposobljavanja Agencije za 2025. godinu može se sagledati kroz Plan Investicija za 2025. godinu, koji je sastavni dio Finansijskog plana Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu, a koji se razmatra istovremeno sa ovim Programom rada, kao i kroz Plan javnih nabavki za 2025. godinu.

VIII Izrada programa, planova i izvještaja

- Agencija će do kraja drugog kvartala 2025. godine, pripremiti Izvještaj o radu i Finansijski izvještaj za 2024. godinu, koje predlaže Savjet Agencije i dostavlja Vladi na usvajanje. Uz finansijski izvještaj prilaže se izvještaj nezavisnog revizora, kojeg imenuje Vlada.
- U četvrtom kvartalu 2025. godine Agencija će pripremiti Godišnji program rada Agencije za 2026. godinu i Finansijski plan za 2026. godinu.
- Plan javnih nabavki za 2026. godinu će biti donešen u decembru 2025. godine i objaviće se na sajtu Uprave za javne nabavke.
- Agencija će, u skladu sa zakonom, pripremiti i druge planove, informacije i izvještaje za koje postoji obaveza da se dostavljaju nadležnim organima.
- Agencija će do tokom 2025. godine nastaviti sa novouspostavljenom praksom analize rada i finansijskog bilansa u tekućoj godini, na kvartalnom nivou.
- Agencija će tokom 2025. godine donijeti nove ili ažurirati postojeće interne akte ako i kada se za tim ukaže potreba.